

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra trestního práva

Alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

Říjen 2013

Vypracovala: Irene Sheila Geaney

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 15. 10. 2013

.....

Irene Sheila Geaney

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala panu JUDr. Jaromíru Hořákovi, Ph.D., vedoucímu mé diplomové práce, za cenné připomínky a pomoc při zpracování mé diplomové práce.

Obsah	
Úvod	1
1. Trest	5
1.1. Pojem trestu.....	5
1.2. Účel trestu	6
1.3. Funkce trestu	10
1.4. Restorativní justice.....	12
2. Alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody	14
2.1. Trest odnětí svobody	14
2.2. Alternativní opatření	16
2.3. Sankce v českém trestním právu	19
2.4. Alternativní opatření v české právní úpravě	22
3. Domácí vězení	24
3.1. Úvod do problematiky.....	24
3.2. Hmotněprávní úprava domácího vězení v České republice.....	30
3.3. Procesní úprava a výkon domácího vězení v České republice	35
3.4. Hodnocení domácího vězení a elektronického monitoringu.....	39
4. Podmíněné odsouzení	42
4.1. Úvod do problematiky podmíněného odsouzení a probace	42
4.2. Hmotněprávní úprava podmíněného odsouzení v České republice	46
4.3. Výkon podmíněného odsouzení v České republice	53
4.4. Hodnocení	54
5. Obecně prospěšné práce	56
5.1. Úvod do problematiky.....	56
5.2. Hmotněprávní úprava v České republice	60
5.3. Výkon trestu obecně prospěšných prací v České republice	67
5.4. Hodnocení	70
6. Peněžitý trest	72
6.1. Úvod do problematiky.....	72
6.2. Hmotněprávní úprava v České republice	76
6.3. Výkon trestu v České republice	82
6.4. Hodnocení	84
Závěr	87
Použitá literatura	91
Právní předpisy	91
Komentáře zákonů	93
Učebnice a monografie	93
Sborníky.....	94
Články v časopisech.....	94
Judikatura.....	98
Elektronické zdroje	98
Abstrakt	101
Abstract	103
Název v angličtině	106
Klíčová slova	106
Key words	106
Seznam zkratek	106

Úvod

Nepodmíněný trest odnětí svobody plní ve společnosti dlouhodobě významnou roli. Jeho prostřednictvím dochází k potrestání pachatele za to, že porušil trestněprávní normy, ale současně dochází k ochraně společnosti, protože tím, že je pachatel od většinové společnosti izolován, je mu zabráněno v tom, aby se dopouštěl další trestné činnosti. Nepodmíněný trest je v evropském kontextu vnímán jako trest nejpřísnější, protože dotyčného jedince postihuje přímo na jeho osobní svobodě. Avšak ne všechny trestné činy dosahují takové intenzity, aby byl nepodmíněný trest odpovídající sankcí. Uložení nepodmíněného trestu v případech, kdy není nezbytný, by bylo nejenom v rozporu se zásadou humanity a přiměřenosti trestů, ale i se zásadou subsidiarity přísnější trestní sankce. Z tohoto důvodu je třeba hledat alternativní opatření, která budou adekvátní jak trestnému činu, tak samotnému pachateli.

Snaha hledat nové sankce je do jisté míry reakcí na to, že v celosvětovém měřítku dochází ke zvyšování vězeňské populace. Avšak k tomu, aby byly naplněny zmíněné zásady a aby počet vězňů již dále nestoupal, je nutné, aby v daném právním řádu byla zakotvena také alternativní opatření k nepodmíněnému trestu. S alternativními opatřeními se lze setkat jak v oblasti trestního práva procesního, do které patří různé formy odklonů od tradičního trestního řízení, tak i v rovině trestního práva hmotného, kam spadají alternativy k potrestání a alternativní tresty. Alternativní tresty jsou pak takové tresty, které nejsou spojené s nepodmíněným trestem. Pokud je tento pojem vymezen úžeji, jedná se o takové tresty, jejichž souběžné uložení s nepodmíněným trestem je vyloučené, protože jej přímo nahrazují.

Hlavním cílem této práce není detailně popsat jednotlivé alternativy k nepodmíněnému trestu, ale podrobit je zevrubné analýze založené na studiu především české právní úpravy. Vzhledem k závažnosti tématu je na místě upozornit rovněž na některé zahraniční úpravy, zejména ve Spojených státech amerických a Velké Británii. Práce se primárně zaměřuje na problematiku trestu domácího vězení, podmíněného odsouzení, včetně podmíněného odsouzení s dohledem, trest obecně prospěšných prací a peněžitý trest. Uvedené příklady představují celosvětově nejpoužívanější alternativy k nepodmíněnému trestu. Práce se dále snaží přispět k současnému poznání tím, že kromě jiného usiluje o to zhodnotit právní úpravu vybraných trestů a najít způsoby, kterými lze zefektivnit a maximalizovat jejich

pozitivní účinky. Práce vychází z předpokladu, že nepodmíněný trest má řadu nevýhod. Z tohoto důvodu mezi hlavní výzkumné otázky patří to, jaká negativa a pozitiva mají alternativní tresty. Práce se rovněž zaměřuje na otázku, jaké funkce mají vybrané alternativní tresty, a to zejména s ohledem na to, zda mohou mít nápravné účinky. Další výzkumnou otázkou je to, zda mohou alternativní tresty vést ke snížení vězeňské populace. Cílem práce je také zjistit, jestli je český systém trestů dostačující.

Z metodologického hlediska je práce empirickou analýzou, která se opírá o prameny jak primární, tak sekundární. Materiály primární povahy, především zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), tvoří z pochopitelných důvodů základ této práce. Ovšem vedle těchto pramenů byly použity také české a zahraniční monografie a studie různého názorového spektra a interpretací, které nabízejí různé úhly pohledu na zkoumanou problematiku. Za významnou lze považovat knihu *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě z roku 2011*, jejímž autorem je F. Ščerba. V této publikaci je rozebrána převážně česká právní úprava; nastíněna je i úprava slovenská, popřípadě rakouská, nikoliv však angloamerická, ačkoliv právě tato úprava měla zásadní význam pro vznik a rozvoj alternativních trestů. Dále lze vyzdvihnout význam publikace *Systém českého práva z roku 2009*, na jejímž vzniku se podílela M. Vanduchová. Ze starší literatury je možno uvést monografii *Alternativní způsoby řešení trestních věcí v praxi z roku 2000*, jejímiž autory jsou P. Šámal, A. Sotolář a F. Púry.

Dále je na místě zmínit monografii *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí z roku 2002*, kterou sepsala V. Kalvodová. Publikace se zaměřuje nejen na nepodmíněný trest, ale také na alternativní tresty. Zároveň stručně srovnává sankční systémy v jiných zemích, například v Rakousku, Nizozemí a Irsku, což je nesporným přínosem této publikace. Ze zahraničních pramenů lze pak uvést monografii *Sentencing and Criminal Justice z roku 2010*, jejímž autorem je A. Ashworth z Oxford University, či publikaci *Criminal Justice z roku 2010*, kterou sepsala L. Zedner z téže univerzity. Zahraniční monografie o alternativních trestech v České republice nepříliš překvapivě chybí. Zahraniční publikace, na rozdíl od českých, věnují pozornost nejen právní úpravě, ale i tomu, zda mohou alternativní tresty mít vliv na snížení recidivy, nebo tomu, zda při ukládání alternativních trestů nedochází k tzv. *net-wideningu*.

Diplomová práce je členěna tematicky do úvodu, šesti samostatných kapitol a závěru. První dvě kapitoly jsou obecnějšího rázu a nastiňují teoretická východiska pro další kapitoly, které již přímo pojednávají o alternativních trestech. V následujících čtyřech kapitolách jsou analyzovány uvedené druhy alternativních trestů, jež jsou zakotveny v českém trestním právu. Jejich řazení přitom není náhodné, protože reflektuje to, jak moc jsou tresty pro pachatele citelné. Struktura kapitol pojednávajících o jednotlivých alternativních trestech do jisté míry reflektuje strukturu celé práce. Nejdříve je teoreticky vymezen ten který trest, a to i s ohledem na zahraniční úpravu, poté je rozebrána česká právní úprava a na závěr jsou stručně zhodnoceny výhody a nevýhody vybraného trestu, popřípadě jeho resocializační či jiné účinky.

Práce přibližuje právní úpravu alternativních trestů v zahraničí, přičemž pozornost je věnována především státům angloamerického právního systému, protože mnohé z těchto institutů mají své kořeny právě v angloamerickém právu. Toto srovnání je pouze omezené, protože pro úplnou komparaci by bylo nutné zkoumat trestní právo jako celek, nikoliv pouze izolované jevy, jako právě alternativní tresty. Cílem tohoto srovnání je nalézt určité prvky, které by mohly být zakotveny v českém trestním řádu a které by mohly být přínosem pro českou právní úpravu.

První kapitola pojednává o obecné problematice trestů; věnuje se různým parametrům, které jsou společné pro všechny typy trestů. V samotném textu je rozebrán pojem trestu jako právního následku trestného činu. Dále je kapitola zaměřena na účel trestu, který odpovídá na otázku, jak lze legitimovat to, že dochází k potrestání pachatele. Na tyto problémy pak navazuje analýza funkcí trestu, jež jsou v textu práce odlišeny od účelu trestu. V neposlední řadě se tato kapitola věnuje konceptu restorativní justice, protože nabízí jinou reakci na trestné činy, než poskytují právě tresty.

Druhá kapitola se soustředí na obecné otázky, které se týkají alternativních opatření. Pozornost je zaměřena především na nepodmíněný trest a jeho negativní aspekty. Předmětem této kapitoly je dále vývoj a pojem alternativních opatření. Nastíněny jsou rovněž alternativy k výkonu nepodmíněného trestu, protože se jedná o instituty na první pohled blízké, nicméně obsahově odlišné od alternativních trestů. Tato kapitola dále krátce pojednává o sankcích v českém trestním právu a stručně zmiňuje zásady, které jsou důležité pro ukládání trestů. Nakonec je pozornost věnována též samotným alternativním opatřením v českém právu.

Třetí kapitola práce pojednává o problematice domácího vězení, které je v České republice považováno za nejpřísnější alternativní trest. Nejprve jsou rozebrány související teoretické otázky, poté je nastíněna zahraniční úprava ve Spojených státech amerických, kde vznikla moderní podoba tohoto trestu, ale také ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska či na Novém Zélandě, kde se domácí vězení rovněž hojně využívá. Následující text zaměřuje svou pozornost na hmotněprávní úpravu, jakož i na úpravu výkonu domácího vězení v České republice. V neposlední řadě jsou předestřeny klady a zápory tohoto trestu.

Předmětem čtvrté kapitoly jsou otázky související s podmíněným odsouzením; pozornost je však také věnována podmíněnému odsouzení s dohledem a probaci. V úvodu této kapitoly je přiblíženo využívání probace ve Spojených státech amerických, jelikož právě zde tento koncept vznikl. Dále je nastíněna právní úprava podmíněného odsouzení ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska a v Irské republice. Jako poslední je zmíněna úprava v australském státě Victoria, který stojí za zmínku proto, že má pouze 87 vězňů na 100 000 obyvatel.¹ Stěžejní význam této kapitoly leží v analýze české hmotněprávní úpravy podmíněného odsouzení, jakož i jeho výkonu. Nakonec jsou opět stručně zhodnoceny výhody a nevýhody podmíněného odsouzení.

Pátá kapitola je zaměřena na obecně prospěšné práce, přičemž na počátku jsou opět rozebrány teoretické otázky a následně je v krátkosti přiblížena právní úprava ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska, Irské republice, australském Novém Jižním Walesu a na Novém Zélandě. Stěžejní část kapitoly je zaměřena na úpravu v českém trestním zákoníku a trestním řádu. V závěru kapitoly jsou pak krátce nastíněny přednosti a nedostatky tohoto trestu.

Poslední kapitola práce pojednává o peněžitém trestu. Nejprve se zaměřuje na teoretické otázky spojené s peněžitým trestem. Následně se v této kapitole stručně pojednává o právní úpravě a povaze peněžitého trestu v Anglii a Walesu, v Irské republice a ve Spojených státech amerických. Hlavní pozornost v této části práce je opět věnována české právní úpravě, nicméně i zde jsou v závěru kapitoly shrnuty pozitiva a problematické otázky spojené s tímto trestem.

¹ *International Centre for Prison Studies* [online]. 2013 [cit. 2013-06-15]. Dostupné z: http://www.prisonstudies.org/info/worldbrief/wp_b_austrates.php?code=6.

1. Trest

1.1. Pojem trestu

Každá společnost chrání své členy, své zájmy i sebe sama tím, že právními nebo jinými normami určuje, jaké chování je přípustné a dovolené a jaké již nikoliv. Norma trestního práva poskytuje ochranu těm statkům, které daná společnost považuje za nejvýznamnější. Jiné, méně významné zájmy jsou chráněny ustanoveními jiných právních odvětví, například předpisy práva občanského nebo správního. Pro vynutitelnost právní normy je pak nezbytné, aby společnost reagovala na její porušení. Reakce na nerespektování norem se přitom liší s ohledem na tradici dané komunity. Některá společenství stále praktikují fyzické tresty, zatímco jiná, například kmen Tswana v Africe, reagují na porušení právních norem tichem a mlčením.² Z tohoto důvodu se některé reakce mohou jevit z pohledu občana České republiky jako nepřiměřené – buď příliš mírné, nebo naopak jako nadmíru přísné.

V evropských státech a ve Spojených státech amerických (dále jen „USA“) je reakcí na nepřípustné jednání zpravidla trest.³ Avšak co vlastně je trest a čím je definován? Trest bývá vymezen jako právní následek porušení trestněprávních norem, který způsobuje újmu na právech jednotlivce.⁴ Újma způsobená pachatelem je proto do jisté míry ústředním motivem. V trestním právu je tato újma zvláště citelná, protože zasahuje nejen do majetkové sféry, ale může dokonce značně zasáhnout do osobní svobody jednotlivce. Pro trest je dále příznačné, že se mu musí osoba, která normu porušila, podrobit a strpět ho. Trest a s ním spojená újma jsou totiž vynutitelné státem.⁵

Dalším charakteristickým rysem trestu je skutečnost, že v sobě obsahuje morální odsouzení pachatele. Uložením trestu se potvrzuje, že určité jednání je vnímáno jako zavrženíhodné.⁶ Toto odsouzení směřuje pochopitelně jednak k osobě, která normu porušila, tak i k poškozenému, kterému je tím, že byl pachatel potrestán, potvrzeno, že se mu stala křivda. Odsouzení určitého chování má rovněž působit vůči společnosti jako celku. Deklaruje se tím, že chování, které není v souladu s normou trestního práva, je

² ZEDNER, Lucia: *Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 70.

³ Jinou reakcí může být například uložení povinnosti nahradit škodu.

⁴ NAVRÁTILOVÁ, Jana: *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2009, s. 9.

⁵ SOLNÁŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, s. 6.

⁶ Tamtéž.

špatné a nebude tolerováno. Tím se posiluje platnost právní normy a potvrzuje se, že je nutné trvat na jejím dodržování.⁷ Pro vymezení trestu je dále na místě odpovědět na otázku, komu je trest ukládán a kým. Pro trest je typické, že může být uložen jenom pachateli trestného činu. Trest nelze uložit jiné osobě než té, která trestný čin spáchala, a zároveň není možné uložit trest osobě, která sice porušila právní normu, ale jejíž jednání nezakládá trestný čin. Dalším atributem trestu v evropských a severoamerických státech je to, že může být uložen výlučně soudem.⁸

1.2. Účel trestu

Tresty jsou pro každou společnost zásadní, avšak pohled na ně se může lišit, stejně jako se může měnit názor na to, proč jsou tak důležité. Vždy bude záviset na kulturní tradici, vyspělosti státu a vztahu jeho obyvatel k morálce, přičemž pohled na tresty je ovlivněn rovněž politickou a ekonomickou situací v dané zemi.⁹ Avšak vzhledem k tomu, že trest, jak již bylo uvedeno, spočívá především ve způsobení újmy pachateli, je tuto újmu nutné legitimovat.¹⁰ Z tohoto důvodu je zapotřebí zdůvodnit, co je účelem trestu.

Historicky se to, jak se nahlíželo na účel trestu, vyvíjelo od pojetí trestu jako prostředku k odplatě, až po chápání trestu jako nástroje k ochraně společnosti či k nápravě pachatele.¹¹ Dnes je možné rozlišit tři základní koncepty, které ospravedlňují existenci trestů ve společnosti. Těmi jsou: absolutní teorie, relativní teorie a teorie smíšená.¹²

Absolutní teorie (neboli teorie retributivní či taliální teorie) je vývojově nejstarší. Trest chápe pouze jako odplatu za protiprávní jednání a s trestem nespojuje žádný další cíl kromě msty. Účel trestu je totiž již v trestu obsažen. Tato teorie se dá charakterizovat formulí: „*Trestá se, protože bylo spácháno zlo*“.¹³ Trest směřuje výhradně k jednání, které bylo uskutečněno v minulosti – jedná se o společenskou reakci na porušení norem,

⁷ ZEDNER, Lucia: *Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 72.

⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 553. JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 350.

⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 546.

¹⁰ ZEDNER, Lucia: *Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 85.

¹¹ MEZNÍK, Jiří; KALVODOVÁ, Věra; KUČTA, Josef: *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 4.

¹² KUČTA, Josef; VÁLKOVÁ, Helena a kol.: *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 185.

¹³ Tamtéž.

kteřou si pachatel zaslouží. Tato reakce však nesmí být svévolná a musí být úměrná závažnosti spáchaného činu. Následky, které jsou pak s trestem spojené, nejsou podstatné. Pro naplnění spravedlnosti je dostačující, že pachatel byl potrestán přiměřenou sankcí.¹⁴

V trestněprávní nauce je absolutní teorie spojena především s tzv. klasickou školou trestního práva, která vychází z filozofie indeterminismu. Toto pojetí je postaveno na přesvědčení, že se člověk svobodně rozhoduje, zda poruší normu práva; uvědomuje si, že za toto jednání bude potrestán, a proto si trest zaslouží. S myšlenkou trestu jako odplaty je možné se setkat například u dvou významných německých filozofů I. Kanta nebo G. W. F. Hegela.¹⁵

Immanuel Kant zformuloval své úvahy o účelu trestu ve svém díle *Metafysika mravů*. Podle Kanta je pro trest nejdůležitější vina pachatele. Trest má působit újmu pouze pachateli, protože to byl právě on, kdo se dopustil protiprávního jednání. Čin, který spáchal, si žádá odplatu, jež je kvalitativně i kvantitativně srovnatelná s újmou, kterou pachatel způsobil. Kant zároveň říká, že nepotrestat pachatele je porušením spravedlnosti ve společnosti. Na Kanta navazuje Georg Wilhelm Friedrich Hegel, podle něhož trest ruší – anuluje trestný čin, který naopak neguje právo. Pachatel trestného činu musí být spravedlivě a přiměřeně potrestán, přičemž potrestání pachatele je nejen právem společnosti, ale dokonce její povinností. Hegel zdůrazňuje právo na spravedlivý proces, protože jen tak lze dosáhnout skutečně spravedlivé a přiměřené sankce. Podle Hegela může trest plnit rovněž odstrašující funkci, ovšem to může být pouze doprovodným jevem, nikoliv samotným účelem trestu.¹⁶

Dnes již tato teorie není zcela dostačujícím ospravedlněním trestu, ačkoliv již od sedmdesátých let minulého století opět získává své zastánce.¹⁷ Moderní stoupenci této teorie zdůrazňují především nutnost proporcionality mezi závažností trestného činu a přísností trestu.¹⁸ Této teorii je často vytýkáno, že v praxi je velmi těžké určit, jaká sankce je danému trestnému činu přiměřená.¹⁹ Je celkem pochopitelné, že vražda je

¹⁴ EASTON, Susan; PIPER, Christine: *Sentencing and punishment. The Quest for justice*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 51-52.

¹⁵ NAVRÁTILOVÁ, Jana: *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2009, s. 9.

¹⁶ EASTON, Susan; PIPER, Christine: *Sentencing and punishment. The Quest for justice*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 53-56.

¹⁷ Tamtéž, s. 58.

¹⁸ ZEDNER, Lucia: *Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 87.

¹⁹ EASTON, Susan; PIPER, Christine: *Sentencing and punishment. The Quest for justice*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 99.

závažnější než krádež, ale je stejně tak jasné, jestli je závažnější krádež nebo lichva? Zatímco stoupcí absolutní teorie tvrdí, že je nutné uložit trest, který je přiměřený pouze závažnosti trestného činu, odpůrci této teorie požadují, aby byla hodnocena i osoba a poměry pachatele. Argumentují tím, že je nespravedlivé uložit stejný trest osobě, která spáchala trestný čin, protože neměla prostředky na obživu, jako osobě, která tak činila, aniž by musela.²⁰ Kritici absolutní teorie dále tvrdí, že chápání trestu jako odplaty může pachatele vyčlenit ze společnosti, protože je trestem stigmatizován. Této teorii je rovněž vytýkáno, že neusiluje o nápravu pachatele a nepomáhá mu začlenit se zpět do společnosti. Nesporným kladem této teorie však zůstává skutečnost, že trest jako odplata odpovídá nejlépe tomu, jak společnost chápe spravedlnost.²¹

Naproti tomu relativní teorie (též preventivní či utilitární) nechápe trest jako odplatu, nýbrž jako prostředek, kterým má být společnost chráněna. Účelem není potrestat jedince za spáchaný trestný čin, ale předcházet dalším trestným činům; působení trestu tak směřuje pouze do budoucnosti. Podle této teorie může trest chránit společnost prostřednictvím individuální a generální prevence. Na jedince, který spáchal trestný čin, působí tím, že ho napraví a odradí ho od páčání dalších trestných činů. Na společnost potom působí tak, že potenciální pachatele odstrašuje od páčání trestných činů. Tuto teorii lze výstižně vyjádřit formulí, že „*se trestá, aby v budoucnu nebylo páčáno zlo*“.²²

Východiskem této teorie byly bezesporu humanistické a deterministické myšlenky osvícenců, kteří věřili, že je možné člověka vhodnou výchovou napravit. Tuto myšlenku vyjádřil například Cesare Beccaria ve svém díle *O zločinech a trestech*.²³ Hlavní význam trestu podle něj nespočívá v jeho přísnosti, ale právě v jeho neodvratitelnosti. Trest zde není odrazem trestného činu, nemusí být tudíž tolik úměrný jeho závažnosti, avšak má být přiměřený vzhledem k osobě pachatele; měl by totiž být uložen pouze takový trest, který bude postačovat k ochraně společnosti.²⁴

²⁰ ZEDNER, Lucia: *Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 88.

²¹ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, s. 15.

²² KUČHTA, Josef; VÁLKOVÁ, Helena a kol.: *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 186.

²³ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, s. 16-17.

²⁴ EASTON, Susan; PIPER, Christine: *Sentencing and punishment. The Quest for justice*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 108-109.

Na tyto úvahy navázal britský právník a filozof Jeremy Bentham, jenž je pokládán za zakladatele filozofického směru utilitarismu. Podle tohoto učení je jediným cílem člověka hledat užitek, přičemž jedinec vždy poměřuje utrpení a blaho, neboli „*pain and pleasure*“, které mu může jeho jednání přinést. Ideálem pro společnost jako celek je mít co největší blaho pro co největší počet osob. Podle Benthama se princip poměřovat utrpení a blaho dá aplikovat i na tresty, kdy se poměřuje újma způsobená pachatelem a blaho pro společnost, pro kterou je blahem její ochrana. Cílem trestu podle tohoto filozofa je proto ochrana společnosti před pachatelem. Ani v tomto případě trest nemá být přiměřený pouze závažnosti trestného činu, jak je tomu u absolutní teorie, ale má být úměrný také tomu, nakolik je potřebný k ochraně společnosti, přičemž má být použit takový trest, který je dostačující.²⁵

Relativní teorii je někdy vytýkáno to, že se snaží odstrašit společnost od páčání trestných činů tím, že ukládá přísnější tresty, než by bylo v daném případě nutné. Újma, která je způsobena jedinci, může být vyrovnána blahem pro celou společnost. Nejčastěji je však kritizován fakt, že není jisté, zda nápravná opatření, která se v důsledku této teorie využívají, mají skutečně účinek, protože není možné změřit nebo dokázat, že příčinou nápravy je právě trest.²⁶

Smíšená teorie (či slučovací) se pak snaží o spojení některých myšlenek vycházejících z absolutní a relativní teorie. Jejím cílem je, aby jednotlivé účely trestu byly vzájemně spjaty – trest má být odplatou i prostředkem prevence, měl by odstrašit i vychovávat. Proti této teorii je namítáno, že spojuje protichůdné cíle, jejichž spojením nemůže vzniknout samostatná teorie.²⁷

Osobně se přikláním k teorii smíšené. Podle mého názoru plní trest ve společnosti významnou roli, protože jeho uložením soud deklaruje, že není možné porušovat trestněprávní normy společnosti. Z tohoto důvodu je uložení trestu jistě důležité také pro osobu poškozeného. Trest je však třeba ukládat rovněž s ohledem na ochranu společnosti. Domnívám se, že ačkoliv je vhodné, aby byl trest uložen i vzhledem k osobě pachatele, nikdy by neměl být přísnější, než odpovídá závažnosti spáchaného trestného činu.

²⁵ EASTON, Susan; PIPER, Christine: *Sentencing and punishment. The Quest for justice*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 108-114.

²⁶ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, s. 19-20.

²⁷ Tamtéž, s. 21-23.

1.3. *Funkce trestu*²⁸

Účel trestu odpovídá na otázku, proč se vůbec trestá. Společnost tím ospravedlňuje to, proč způsobuje někomu újmu na jeho právech; legitimuje trest. Účel trestu je tudíž obecnější a vztahuje se k samotnému důvodu, proč dochází k potrestání pachatele. Domnívám se, že funkce trestu naopak odpovídá na otázky, co trest doprovází a jak působí na společnost nebo jedince. Z tohoto důvodu je nutné účel a funkci trestu odlišovat. U každého trestu, ať je již jeho existence ospravedlněna jakkoliv, může převažovat jiná funkce. Jako funkce trestu je tak nejčastěji zmiňováno potrestání, odstrašení, náprava, vyloučení pachatele a kompenzace pro poškozeného či společnost.

Trest spočívá ve způsobení újmy, proto se dá říci, že funkcí každého trestu je potrestání pachatele. Některé tresty jsou ovšem více punitivní než ostatní. Výběr vhodné sankce bude vždy záviset na povaze a závažnosti trestného činu a poměrech a osobě pachatele. Trest by však neměl trestat více než je nutné. Některé tresty jsou takového charakteru, že mají jedince odstrašit od páchaní dalších trestných činů. Samotné vědomí, že po spáchání trestného činu následuje trest, má od páchaní trestných činů odrazovat. Předpokládá se totiž, že pachatel již nebude chtít být znova potrestán. Zároveň může vidina trestu odrazovat potenciální pachatele od trestné činnosti. Dříve se snaha odstrašit pachatele projevovala tím, že tresty byly až nepřiměřeně přísné. V dnešní době lze spatřit snahu odstrašit jedince od páchaní trestných činů například ve strategii „tříkrát a dost“, která je uplatňována kupříkladu v americkém státě Kalifornie.²⁹

Nicméně odstrašující funkci trestu nelze přeceňovat. Michael Tonry uvádí, že především násilné trestné činy a trestné činy sexuálního charakteru vznikají za emočně vypjatých okolností, kdy pachatel skutečně dopředu nehodnotí to, jaký trest mu bude uložen. Naopak u méně závažných trestných činů pachatelé povětšinou očekávají, že nebudou vůbec dopadeni, a tudíž se případného trestu ani nebojí. Spíše než přísnost trestů podle Tonryho odrazuje pachatele jistota, že bude za svůj čin potrestán.³⁰

Některé tresty mohou usilovat o resocializaci – nápravu pachatele. Tresty s nápravnou funkcí se snaží zabraňovat trestné činnosti tím, že usilují o odstranění

²⁸ V odborné literatuře se můžeme setkat s tím, že funkce a účel trestu splývají.

²⁹ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, s. 20. EASTON, Susan; PIPER, Christine: *Sentencing and punishment. The Quest for justice*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 12.

³⁰ TONRY, Michael: The Functions of Sentencing and Sentencing Reform. *Stanford Law Review*. 2005, č. 37, s. 53.

příčiny, proč daný jedinec páchá trestné činy. Tato myšlenka byla populární zejména v šedesátých letech minulého století, kdy se v Evropě a USA realizovalo mnoho výchovných programů, které měly pomáhat násilníkům, osobám závislým na drogách, alkoholu a podobně.³¹ Avšak ani tuto funkci nelze přeceňovat. Například Andrew Ashworth uvádí, že pod vlivem snahy o napravení pachatele byly v USA často ukládány tresty neurčitého trvání, během kterých mělo dojít k resocializaci. Pachatel mohl být propuštěn na svobodu pouze tehdy, byl-li napraven. To ovšem znamenalo, že mu mohl být uložen mnohem přísnější trest, než by zaslouhoval.³² Navíc daná praxe byla dokonce v rozporu s principem určitosti sankcí. Ve skutečnosti takovéto tresty ani nápravné programy nepůsobily tak, jak si jejich tvůrci představovali. Z toho důvodu odborníci vyjadřovali pochybnosti, zda lze vůbec jedince trestem resocializovat. V USA se tato skepse dokonce prohloubila natolik, že se začalo uvažovat o tom, že nic nepomáhá a kriminalitě nelze zabránit. Dnes je tato skepse překonána a věří se, že cíleným programem a individuálním přístupem lze pachatele změnit.³³

Některé tresty pak směřují k tomu, aby pachatele vyloučily ze společnosti. Tím se mu zabraňuje v páchání dalších trestných činů, čímž je chráněna i celá společnost. Již od nepaměti se společnost chránila tak, že pachatele ze společnosti vyloučila tím, že byl poslán do vyhnanství. Jistou obdobou toho je dnes trest vyhoštění. Avšak nejčastěji je pachatel ze společnosti vyloučen při výkonu trestu odnětí svobody. Úskalí trestů, u nichž převládá vylučovací funkce, spočívá podle Zednera a Ashwortha v tom, že může převážit snaha ochránit společnost nad právem jednotlivce.³⁴ K tomu dojde tehdy, když je z důvodu ochrany společnosti před dalšími trestnými činy uložen delší trest odnětí svobody, než by odpovídalo závažnosti trestného činu. Podle Ashwortha tak dochází k obětování jedince pro blaho společnosti.³⁵ Další úskalí tkví v tom, že soud nemusí vždy správně odhadnout to, kdo je pro společnost natolik nebezpečný, aby mu musel být uložen nepodmíněný trest. Zároveň je ochrana společnosti pouze dočasná.³⁶ Podle Tonryho se delší tresty odnětí svobody ukládají především starším pachatelům, kteří již

³¹ NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef a kol.: *Kriminologie*. 2. vydání. Praha: ASPI, 2004, s. 217.

³² ASHWORTH, Andrew: *Sentencing and Criminal Justice*. 5th Ed. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 86.

³³ TONRY, Michael: The Functions of Sentencing and Sentencing Reform. *Stanford Law Review*. 2005, č. 37, s. 55.

³⁴ ZEDNER, Lucia: *Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 99-100. ASHWORTH, Andrew: *Sentencing and Criminal Justice*. 5th ed. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 85.

³⁵ ASHWORTH, Andrew: *Sentencing and Criminal Justice*. 5th Ed. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 85.

³⁶ ZEDNER, Lucia: *Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 100.

za sebou mají pestrou kriminální minulost. Avšak u těchto pachatelů se dá spíše předpokládat, že již nebudou tolik nebezpeční a nebudou už v takové míře páchat trestné činy.³⁷ V neposlední řadě je na místě zmínit, že u některých trestů se může objevit i kompenzační funkce, kdy je poškozenému nahrazena škoda či nemajetková újma, kterou utrpěl.³⁸

1.4. Restorativní justice

Koncept restorativní justice lze chápat jako jistý protipól k trestům, protože nabízí jiný úhel pohledu na trestný čin, než jaký poskytuje klasická odplatná (retributivní) justice. Podle tradiční odplatné justice je obětí trestného činu především stát, nikoliv poškozený, který má proto v trestním řízení spíše pasivní roli.³⁹ Restorativní justice chápe trestný čin nikoliv jako pouhé porušení právní normy, ale i jako konflikt mezi pachatelem a poškozeným. Jejím cílem je obnovit rovnováhu ve vztazích mezi pachatelem, poškozeným a členy společenství.⁴⁰

Jedním se zastánců této myšlenky je například Howard Zehr, který ve své knize *Úvod do restorativní justice* uvedl: „*Restorativní justice se zaměřuje na újmy vzniklé trestným činem a usiluje o zohlednění potřeb poškozeného, dále podporuje odpovědnost pachatele za řešení vzniklé situace a zapojuje poškozeného, pachatele a komunitu do procesu řešení*“.⁴¹ Restorativní justice vychází z myšlenky, že pachatel způsobil újmu poškozenému, avšak trest působí další újmu pachateli, jeho rodině i celé společnosti. Z tohoto důvodu se snaží hledat jiné způsoby, jak řešit konflikt mezi poškozeným a pachatelem. Jedním ze způsobů řešení je mediace, která zprostředkovává rozhovor mezi pachatelem a poškozeným. Při tomto setkání se může dosáhnout toho, že pachatel svou vinu uzná, projeví lítost a zaváže se, že poškozenému bude kompenzovat újmu, která mu byla způsobena.⁴²

³⁷ TONRY, Michael: The Functions of Sentencing and Sentencing Reform. *Stanford Law Review*. 2005, č. 37, s. 54.

³⁸ KUČKA, Josef; VÁLKOVÁ, Helena a kol.: *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 192.

³⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 550.

⁴⁰ ZEHR, Howard: *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci, 2003, s. 20.

⁴¹ Tamtéž, s. 17.

⁴² Více v Handbook on Restorative justice programmes. *United Nations Office on Drugs and Crime* [online]. 2006 [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/06-56290_Ebook.pdf.

Koncept restorativní justice bývá rovněž předmětem kritiky. Kupříkladu Lucia Zedner uvádí, že restorativní justice nerespektuje veřejnoprávní povahu trestného činu a přesouvá řešení následků trestného činu do soukromoprávní roviny. Dodává, že v některých případech může mít i samotná společnost zájem na potrestání pachatele, ovšem v případě, že by poškozený pachateli odpustil, tuto možnost již nemá. Nadto některé trestné činy spočívají pouze v ohrožení chráněných zájmů společnosti. U nich se poškozený nevyskytuje, ale přesto je vhodné, aby byl pachatel potrestán. Dalším argumentem, proč není možné přijímat restorativní justici zcela bezvýhradně, je to, že poškozený může vnímat jednání s pachatelem jako nepříjemný zážitek. Přestože je jednání s pachatelem dobrovolné, může způsobit poškozenému psychickou újmu.⁴³

Osobně jsem přesvědčena, že ačkoliv jsou myšlenky restorativní justice pozitivní, tento koncept nikdy nemůže plně nahradit klasickou retributivní justici. Jsem toho názoru, že není možné aplikovat restorativní justici u závažných trestných činů, kde již nelze ničím odčinit to, co bylo spácháno. Ani omluva pachatele, odpuštění ze strany poškozeného nebo náhrada škody na tom, z mého pohledu, nemůže nic změnit.

⁴³ ZEDNER, Lucia: *Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 105.

2. Alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody

2.1. Trest odnětí svobody

V předchozí kapitole bylo analyzováno, co je trest, co je jeho účelem a jaké jsou jeho funkce. Vzhledem k tomu, že tato diplomová práce pojednává o alternativách k nepodmíněnému trestu, je vhodné jej zařadit do systému trestů a alespoň v krátkosti nastínit, v čem spočívá. Nelze však zapomínat na to, že v celosvětovém kontextu existují rovněž jiné tresty než jen nepodmíněný trest a alternativy k němu. Tresty spojené s odnětím svobody se vyskytují ve všech zemích světa, avšak jednotlivé státy se značně odlišují v míře jejich ukládání. Zatímco například Island má pouze 47 vězňů na 100 000 obyvatel, USA má na 100 000 obyvatel 716 vězňů.⁴⁴

Podstata nepodmíněného trestu spočívá v tom, že pachateli je způsobena újma tím, že je omezen na své osobní svobodě a je umístěn do věznice. V počátcích tohoto trestu se jednalo o poměrně pokrokovou sankci, protože tresty, které se uplatňovaly před jejím zavedením, byly založeny převážně na fyzickém trestání.⁴⁵ Do tohoto trestu se zároveň vkládala velká očekávání. Dlouholetá zkušenost s tímto trestem ukázala, že ačkoliv je vězení v některých případech zcela nenahraditelným opatřením, jsou s ním spojeny i četné zápory.

S trestem odnětí svobody bylo dříve spojeno přesvědčení, že jeho výkon může pachatele odradit od další trestné činnosti, protože pachatel se již nebude chtít do vězení vrátit. Avšak odstrašující účinek nepodmíněného trestu je poněkud přeceňován. Někteří jedinci si mohou na prostředí vězení zvyknout a tento trest pro ně již neznamena tak citelnou újmu, tudíž je nemůže ani příliš odstrašit. V minulosti se také předpokládalo, že společnost bude před pachatelem ochráněna v případě, že bude izolován ve vězení, kde by nadále neměl mít možnost páchat další trestné činy. Avšak drtivá většina trestů dříve nebo později skončí a opět se objeví riziko, které existovalo předtím, než byl pachatel izolován ve vězení.⁴⁶

Původně se též věřilo, že výkon trestu může pachatele napravit. Toho ale lze bez cílených resocializačních programů dosáhnout jen stěží. Dokonce ani programy

⁴⁴ *International Centre for Prison Studies: World Prison Brief* [online]. 2013 [cit. 2013-08-02]. Dostupné z: http://www.prisonstudies.org/info/worldbrief/wpb_stats.php?area=all&category=wb_poprate.

⁴⁵ VLČEK, Eduard: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova Univerzita, 2004, s. 30-31.

⁴⁶ NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef a kol.: *Kriminologie*. 2. vydání. Praha: ASPI, 2004, s. 216-219.

zaměřené na nápravu odsouzeného nejsou vždy zcela úspěšné. Významný britský penolog Alexander Paterson tuto skutečnost popsal takto: „*Je nemožné připravit lidi na svobodný život ve vězení*“.⁴⁷ F. Ščerba například uvádí, že nízký nápravný účinek může být způsoben tím, že uvězněním odsouzeného dochází k jeho izolaci. Trest odnětí svobody je totiž mimo jiné veden snahou vyloučit jedince z prostředí, které je považováno za kriminogenní. Tím, že je odsouzený vytržen ze svého normálního prostředí, mohou být narušeny jeho rodinné nebo pracovní vztahy. Jedinec, který má takto narušené sociální vazby, může být značně demotivován a nemusí se ani snažit napravit. Nadto je vězení plné osob s kriminální minulostí, a tak odsouzený může mít více příležitostí navázat nové „nevhodné“ kontakty.⁴⁸

Odborná literatura jako další záporný efekt trestu odnětí svobody uvádí, že je pachatel kvůli pobytu ve vězení stigmatizován. Po skončení výkonu trestu je na něj pohlíženo jako na „kriminálního“, ačkoliv si svůj trest řádně odpykal. Tato skutečnost může výrazně ovlivnit možnosti opětovného začlenění do společnosti.⁴⁹ Lze předpokládat, že propuštěný z výkonu trestu odnětí svobody může mít značné potíže při hledání zaměstnání, protože zaměstnavatelé upřednostňují uchazeče, kteří ve vězení nebyli. To může mít za následek to, že se bude muset opět uchýlit k trestné činnosti, aby si zajistil obživu. Kritici nadměrného ukládání trestu odnětí svobody dále poukazují na fakt, že trest odnětí svobody dostatečně nereflektuje zájmy poškozeného, protože nezaručuje, že pachatel nahradí poškozenému škodu. Během pobytu ve vězení přestane odsouzený pracovat, a tak ani nebude mít finanční prostředky k nahrazení škody.⁵⁰

I přesto, že dnes existuje povědomí o negativních prvcích, které jsou spojené s trestem odnětí svobody, je tento trest stále ukládán v mnohých státech v hojné míře. Z tohoto důvodu se takovéto státy musí potýkat s problémem přeplněnosti věznic. Tato skutečnost pak může mít na uvězněné osoby další negativní dopad. K tomu je problém přeplněnosti věznic v mnoha zemích světa spojen ještě s problémem nemocí a špatné zdravotní péče.⁵¹ Přeplněnost věznic je sice možné řešit budováním nových zařízení, to je ovšem finančně příliš náročné a neřeší to problém s vysokým počtem vězněných

⁴⁷ Cit. podle ASHWORTH, Andrew: *Sentencing and Criminal Justice*. 5th Ed. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 288. Originální výrok zní: „it is impossible to train men for freedom in a condition of captivity“.

⁴⁸ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 20–21.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef a kol.: *Kriminologie*. 2. vydání. Praha: ASPI, 2004, s. 223.

⁵¹ Prison Reform and Alternatives to Imprisonment. In: *United Nations Office on Drugs and Crime* [online]. 2011 [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UNODC_Prison_reform_concept_note.pdf.

osob.⁵² Samotný výkon trestu odnětí svobody je přitom velmi nákladná záležitost, což významným způsobem zatěžuje státní rozpočet.

2.2. Alternativní opatření

O záporech trestu odnětí svobody se začalo diskutovat již v 19. století, kdy například německý právník Franz von Liszt zpochybnil pozitivní účinky krátkodobých trestů odnětí svobody. Na tuto myšlenku reagovala i tehdejší trestněprávní věda, která se snažila najít způsoby, jakými nahradit krátkodobé tresty odnětí svobody. Z toho důvodu byla do některých právních řádů zavedena opatření, která nespočívala v uvěznění dotyčné osoby. V některých zemích byla zavedena možnost trest podmíněně odložit, v jiných státech se objevily tresty zcela nové – obecně prospěšné práce či domácí vězení.⁵³

V padesátých a šedesátých letech 20. století začala být populární myšlenka, že kriminalitu lze omezit tím, že se pachatelé trestných činů napraví.⁵⁴ V souvislosti s touto tezí došlo v šedesátých letech a na počátku let sedmdesátých k reformě vězeňství, která usilovala o to, aby byl vězeňský systém modernější a humánnější. Vynaložilo se množství finančních prostředků na různé resocializační a rehabilitační programy, které však byly uskutečňovány uvnitř věznic. To bylo pravděpodobně také jedním z důvodů, proč tyto programy nebyly příliš úspěšné. V polovině sedmdesátých let minulého století došlo k nárůstu kriminality a ke zvýšení počtu vězňů, a to přesto, že mnoho těchto osob prošlo nápravnými programy.⁵⁵ V angloamerickém světě se pochyby o účinnosti nápravných programů ještě více prohloubily po vydání slavného článku „*Co funguje?*“ („*What works?*“) v roce 1974. Autor článku Robert Martinson tehdy konstatoval, že nebylo prokázáno, že by nápravné programy byly účinné. Veřejnost ovšem článek interpretovala tak, že nefunguje nic („*nothing works*“).⁵⁶ Některé země tehdy téměř zavrhlly myšlenku na možnost rehabilitace pachatelů a vydaly se cestou zcela opačnou.

⁵² VANTUCH, Pavel. Podmíněné propuštění z výkonu trestu a možnosti řešení přeplněnosti věznic. *Trestní právo*. 2012, č. 1, s. 4.

⁵³ VANDUCHOVÁ, Marie. O systému trestů. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2006, č. 4, s. 9-10.

⁵⁴ EASTON, Susan; PIPER, Christine: *Sentencing and Punishment. The Quest for Justice*. 3rd Ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 379.

⁵⁵ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 109.

⁵⁶ EASTON, Susan; PIPER, Christine: *Sentencing and Punishment. The Quest for Justice*. 3rd Ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 379-380.

USA a Velká Británie činily opatření, kterými byl veřejný pořádek vynučován zpřísněním trestních sankcí. Tento přístup je ve světě znám jako „právo a pořádek“ („*law and order*“).⁵⁷ Naopak zejména evropské státy reagovaly na tehdejší problémy tím, že se zaměřily na alternativy v trestání. Na trend hledání alternativních trestů reagovaly rovněž některé mezinárodní organizace. Organizace spojených národů (dále jen „OSN“) pořádala množství kongresů, na kterých se její představitelé zaobírali problematikou kriminality a zacházení s pachateli. Později OSN také vypracovala řadu dokumentů, které se věnují problematice prevence kriminality. V roce 1990 přijala OSN *Standardní minimální pravidla pro opatření nespojená s odnětím svobody* (tzv. *Tokijská pravidla*), která vymezují některá alternativní opatření a zároveň obsahují základní principy pro jejich ukládání.⁵⁸

Tokijská pravidla OSN neuvádějí pojem alternativní opatření, avšak v článku 1.5 vyzývají členské státy, aby zaváděly opatření, která nejsou spojena s odnětím svobody. Tato opatření mohou být trojího druhu. Může se jednat o opatření, jež jsou uplatňována v předsoudním stadiu. V tomto případě se bude jednat především o alternativy k vazbě. Dalším okruhem opatření jsou alternativy k trestu odnětí svobody. Nakonec Tokijská pravidla upravují i opatření umožňující předčasné propuštění z výkonu trestu. Těmi mohou být například rozličné formy podmíněného propuštění.⁵⁹ V článku 3.2 je stanoveno, že výběr konkrétního opatření musí být založen na hodnocení kritérií nejen s ohledem na povahu a závažnost trestného činu, ale i se zřetelem na osobu a poměry pachatele. Zároveň se má přihlídnout k účelu trestu a právům obětí.

Tokijská pravidla v článku 8.2 vyjmenovávají možná opatření, která by mohla nahradit trest odnětí svobody. Takovými tresty mohou být například ústní sankce, ať už v podobě napomenutí, důtky či výstrahy. Dalším možným opatřením je podmíněné upuštění od potrestání. Dále je možné místo trestu odnětí svobody ukládat různé finanční tresty, jakými jsou peněžité trest, trest propadnutí majetku či příkaz k náhradě škody. Trest nespojený s odnětím svobody může kupříkladu mít podobu příkazu docházet do prezenčního centra. Jako další příklady trestů nahrazujícího trest odnětí

⁵⁷ EASTON, Susan; PIPER, Christine: *Sentencing and Punishment. The Quest for Justice*. 3rd Ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 9-10. HOELTER, Herbert. *Sentencing Alternatives – Back to the Future. Federal Sentencing Reporter*. 2009, č. 1, s. 53.

⁵⁸ Dokument OSN č. A/RES/45/110. SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, s. 37.

⁵⁹ VAN ZYL SMIT, Dirk. *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění* [online]. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 6-51.

svobody lze uvést domácí vězení, obecně prospěšné práce, probaci či podmíněné odsouzení. Alternativním opatřením přitom může být i jiné opatření, jež nemá institucionální charakter, nebo kombinace trestů, které Tokijská pravidla vyjmenovávají.⁶⁰

Další mezinárodní organizací, která se v této oblasti angažovala, byla Rada Evropy. Ta dělí alternativní opatření do tří skupin. První z nich jsou opatření, která doplňují trest odnětí svobody a jejichž účelem je zmírnit jeho negativní účinky. Tato opatření sice zajišťují pachatele a nějakým způsobem omezují jeho osobní svobodu, avšak nejedná se o klasický trest odnětí svobody; jde vlastně o jeho modifikaci. Do této skupiny spadá například víkendové vězení, ale i domácí vězení, protože postihuje odsouzeného na svobodě pobytu a pohybu. Druhou kategorií jsou taková opatření, která přímo nahrazují trest odnětí svobody. Jsou jimi kupříkladu peněžitý trest či obecně prospěšné práce. Posledním okruhem alternativních opatření jsou taková opatření, jež dovolují pachateli zcela se vyhnout trestu, pokud dostojí stanoveným podmínkám. Jako příklad lze uvést upuštění od potrestání.⁶¹

Z dělení Rady Evropy je patrné, že je vhodné rozlišovat tresty, které nepodmíněný trest nahrazují, a tresty, jež pouze modifikují jeho výkon.⁶² Nejznámějším příkladem alternativního způsobu výkonu trestu je víkendové vězení, kdy odsouzený je během pracovního týdne na svobodě, může docházet do zaměstnání a pobývat se svojí rodinou a přáteli, avšak o víkendu je ve věznicí. Obdobně je tomu při semi-detenci. Ta je užívána například ve Švýcarsku, kde v případě, že byl pachateli uložen trest v délce mezi šesti měsíci až jedním rokem, může pachatel nadále pracovat či studovat na svobodě; ve volném čase však musí být ve věznicí.⁶³

Dalším konceptem, který modifikuje tradiční podobu trestu odnětí svobody, je tzv. šoková probace. Není příliš překvapivé, že tento trest pochází z USA. Šoková probace je založena na tom, že soud pachateli uloží poměrně dlouhý nepodmíněný trest, který je později – povětšinou po třiceti až šedesáti dnech – zmírněn, a odsouzený je propuštěn na svobodu. Příznivci tohoto trestu předpokládají, že šok, který odsouzený

⁶⁰ VAN ZYL SMIT, Dirk. *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění* [online]. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 27.

⁶¹ JANDA, Pavel; KOTULÁN, Petr; MAREŠOVÁ, Alena; ROZUM, Jan. K problematice alternativních trestů. *České vězeňství*. 1994, č. 3, s. 53. KUČTA, Josef; VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 215.

⁶² VAN KALMTHOUT, Anton M.; OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*. 1997, č. 12, s. 622.

⁶³ Článek 77b Švýcarského trestního zákoníku.

zažije, může pachatele nejen odstrašit, ale i napravit. Obdobou šokové probace je koncept, kdy nepodmíněný trest je podmínkou probace. Pachateli je uložen krátký nepodmíněný trest, po kterém následuje probace. Rozdíl mezi takto koncipovaným trestem a šokovou probací spočívá v tom, že u tohoto trestu odsouzený přesně ví, jak dlouhý jeho pobyt ve věznici bude, zatímco u šokové probace má předpokládat, že mu byl uložen dlouhý trest odnětí svobody.⁶⁴

Zajímavým konceptem je tzv. *boot camp* (neboli výcvikový tábor). Tento trest vznikl na počátku osmdesátých let v USA a již od svého počátku byl určen především pro mladé pachatele nebo začínající delikventy. *Boot campy* byly inspirovány vojenskými výcvikovými tábory, a proto není divu, že je pro ně typická tvrdá disciplína kombinovaná s náročným fyzickým cvičením. Odsouzení vstávají brzy ráno, poté pochodují nebo cvičí, dále pak pracují a zase cvičí. Tento proces se opakuje každý den. Délka pobytu se různí, většinou se však jedná o pobyt dlouhý devadesát až sto osmdesát dní. Během výcviku je odsouzeným poskytnuta výchovná a vzdělávací péče, takže *boot campy* nejsou zaměřeny pouze na fyzický pohyb, ale i na rehabilitaci odsouzeného. Těm, kteří výcvik nezvládnou, je uložen jiný trest.⁶⁵ Výše popsané tresty více či méně spočívají na nějaké institucionální formě odnětí svobody a nejsou skutečným alternativním trestem jako takovým.

2.3. Sankce v českém trestním právu

Vzhledem k tomu, že tématem práce jsou alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody, je třeba krátce pojednat o sankcích v českém právu obecně, protože jen tak lze vnímat nepodmíněný trest v celém jeho kontextu. V českém trestním právu lze ukládat sankce podle tří zákonů – podle trestního zákoníku, zákona o soudnictví ve věcech mládeže a zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Trestní zákoník a zákon o trestní odpovědnosti právnických osob vychází z dualismu trestních sankcí, a proto člení sankce na tresty a ochranná opatření, která však nejsou vnímána jako alternativy k nepodmíněnému trestu. Sankce podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže se nazývají opatření. Vzhledem k tomu, že cílem této práce je analyzovat alternativy

⁶⁴ KLEIN, Andrew: *Alternative Sentencing, intermediate sanctions and probation*. 2nd ed. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 1997, s. 301.

⁶⁵ Tamtéž, s. 303-304.

k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, nebude se předkládaný text opatřením blíže věnovat. Právnické osobě nelze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody, z tohoto důvodu se práce se již nebude zabývat ani tresty právnických osob.

Podle taxativního výčtu v § 52 odst. 1 tr. zákoníku lze za trestný čin uložit tyto tresty: odnětí svobody, domácí vězení, obecně prospěšné práce, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání, ztrátu vojenské hodnosti a vyhoštění. Podle § 52 odst. 2 se trestem odnětí svobody rozumí nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Podle § 52 odst. 3 tr. zákoníku je zvláštním typem trestu odnětí svobody výjimečný trest, který je upraven v § 54 tr. zákoníku.

Při ukládání trestů je nutné pamatovat na zásady trestního práva. Za jeden z nejdůležitějších principů trestního práva, který se uplatňuje i na tresty, je nutno považovat zásadu *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*. Z této zásady plyne, že jen zákon může stanovit, které jednání je trestným činem a jakou lze za něj uložit sankci. To znamená, že nelze vytvářet odlišné druhy trestů. Význam tohoto principu lze dovodit rovněž z toho, že je zakotven v ústavním pořádku České republiky. V trestním zákoníku je tato zásada vyjádřena v § 12 odst. 1 a v § 37 odst. 1 tr. zákoníku.⁶⁶

Na tresty se vztahuje další velmi důležitý princip v trestním právu, jímž je zásada humanismu, která vyplývá z Listiny základních práv a svobod. Projevem této zásady je zákaz trestu smrti a zákaz mučení nebo krutého, nelidského či ponižujícího zacházení či trestu. Na tyto požadavky navazuje i trestní zákoník v § 37 odst. 2, kde se zakazují kruté sankce a zároveň se stanoví, že výkonem trestní sankce nesmí být ponížena lidská důstojnost.⁶⁷

Dalším principem, který ovládá systém trestů, je zásada přiměřenosti sankcí. Je nutné si uvědomit, že pokud je trest příliš přísný, nemá výchovný účinek, na druhé straně výchovný účinek nemá ani příliš mírný trest.⁶⁸ S touto zásadou souvisí také zásada subsidiarity přísnější trestní sankce, jež je upravena v § 38 odst. 2. Zde se stanoví, že nesmí být použita sankce citelnější, pokud postačí sankce, která je méně

⁶⁶ JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 24-27.

⁶⁷ Tamtéž, s. 31.

⁶⁸ SOTOLÁŘ, Alexander; PÚRY, František; ŠÁMAL, Pavel: *Alternativní způsoby řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 274.

intenzivní. Tato zásada je pak dále rozvinuta v § 55 odst. 2, kde je zakotven subsidiární charakter nepodmíněného trestu odnětí svobody.⁶⁹ To znamená, že pokud horní hranice trestu nepřevyšuje pět let, je možné uložit nepodmíněný trest pouze v případě, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby vedl řádný život. Z tohoto důvodu je nutné, aby existovala škála trestů, kterými by bylo možno nepodmíněný trest nahradit.

Jak vyplývá ze subsidiárního charakteru nepodmíněného trestu odnětí svobody, soudy by měly převážně ukládat alternativní sankce. Tato právní úprava jistě reflektuje poznatky o tom, že s nepodmíněným trestem odnětí svobody jsou spojena mnohá negativa. Přes všechny snahy patří Česká republika mezi státy s vysokým indexem vězeňské populace. V posledních letech má hodnota indexu stále stoupající tendenci.⁷⁰ V roce 2012 byl index vězeňské populace 219 vězňů na 100 000 obyvatel.⁷¹ Počet vězňů ve věznicích však ovlivnila amnestie prezidenta republiky z počátku roku 2013. Věznice v České republice byly v roce 2012 v průměru obsazeny na 108 %.⁷² Po amnestii prezidenta republiky byly věznice zaplněny pouze ze 76 %.⁷³

Ustanovení § 38 odst. 1 tr. zákoníku pak stanovuje požadavek individualizace trestu, kdy je nutné ukládat tresty s přihlédnutím k povaze a závažnosti trestného činu a k osobě a poměrům pachatele. Základní kritéria pro individualizaci trestu jsou stanovena v § 39 tr. zákoníku.⁷⁴ K tomu, aby bylo možné dostát tomuto požadavku, je opět nutné, aby existovalo poměrně mnoho druhů trestů, které budou odstupňovány podle své intenzity. V neposlední řadě se uplatňuje zásada personalit trestů, podle které se trest ukládá pouze pachateli.

⁶⁹ NOVOTNÝ, Oto; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 359.

⁷⁰ VANDUCHOVÁ, Marie; HOŘÁK, Jaromír a kol. *Na křižovatkách práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 297–298.

⁷¹ *International Centre for Prison Studies* [online]. 2013 [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: http://www.prisonstudies.org/info/worldbrief/wpb_country.php?country=133.

⁷² *Vězeňská služba České republiky: Rychlá fakta* [online]. 2012 [cit. 2012-11-02]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta>.

⁷³ *Vězeňská služba České republiky: Rychlá fakta* [online]. 2012 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta>.

⁷⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 559–560.

2.4. Alternativní opatření v české právní úpravě

Jak je patrné z předchozího textu, alternativní opatření nejsou v mezinárodním kontextu vymezena jednotně. V českém prostředí se lze setkat s tím, že alternativní opatření se dělí podle fáze, kdy se v trestním řízení aplikují. Rizman, Sotolář a Šámal proto rozlišují opatření procesněprávní, kam spadají tzv. odklony v trestním řízení, a alternativy hmotněprávní, kam patří alternativní tresty.⁷⁵ Ščerba toto členění doplňuje, když mezi alternativy hmotněprávního charakteru zařazuje i alternativy k potrestání.⁷⁶

Odklony neboli diverze jsou chápány jako odchylky od tradičního trestního řízení. Jsou tedy alternativou standardního řízení,⁷⁷ nikoliv alternativou nepodmíněného trestu. Výhodou odklonů je jejich rychlost a ohled na zájmy poškozeného; naopak odklonům bývá vytýkáno, že obviněný bývá až příliš zvýhodněn.⁷⁸ Mezi odklony v českém trestním právu patří podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, odstoupení od trestního stíhání či dohoda o vině a trestu.⁷⁹

Alternativy k potrestání jsou mezistupněm mezi procesněprávními alternativními opatřeními a alternativními tresty, protože spočívají v tom, že soud pachatele uzná vinným, ale upustí od jeho potrestání. V podstatě jsou alternativou k jakémukoliv trestu, nejenom k trestu odnětí svobody. Účelem tohoto institutu je působit na pachatele výchovně, protože se má za to, že v některých případech postačí vyslovení viny k tomu, aby se pachatel napravil.⁸⁰ Trestní zákoník rozlišuje tři druhy upuštění od potrestání – tzv. prosté upuštění od potrestání, upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení nebo zabezpečovací detence a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem.

Alternativní tresty nejsou přesně definovány, a proto je lze chápat různě. Kupříkladu zmíněný Ščerba rozlišuje alternativní tresty v širší a užší rovině. Mezi

⁷⁵ RIZMAN, Stanislav; SOTOLÁŘ, Alexander; ŠÁMAL, Pavel. K problematice alternativních trestů. *Trestní právo*. 1997, č. 7-8, příloha, s. I.

⁷⁶ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 30.

⁷⁷ JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 706.

⁷⁸ NOVOTNÝ, Oto; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 367-368. JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 704-707.

⁷⁹ NOVOTNÝ, Oto; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 367-368. JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 704-707.

⁸⁰ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 116.

alternativní tresty v širším smyslu patří všechny tresty, které jsou uvedeny v § 52 tr. zákoníku kromě nepodmíněného trestu. Úskalí tohoto pojetí ovšem spočívá v tom, že by za alternativní trest byl považován například trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání; tento trest však lze uložit pouze spolu s trestem odnětí svobody. V případě, kdy je pojem alternativní trest užíván v užším smyslu, patří mezi alternativními tresty ty tresty, které přímo nahrazují trest odnětí svobody – především podmíněné odsouzení, podmíněné odsouzení s dohledem, domácí vězení, obecně prospěšné práce, peněžitý trest.⁸¹

Z uvedeného vyplývá, že ani odklony jakožto alternativy ke standardnímu trestnímu řízení, ani alternativy k potrestání jakožto alternativy k jakémukoliv trestu nejsou alternativou k nepodmíněnému trestu. Rovněž se domnívám, že alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody není trest, který lze uložit vedle tohoto trestu, proto budou analyzovány pouze alternativní tresty v užším smyslu. Zvláštní postavení má v tomto ohledu peněžitý trest, který se ukládá samostatně nebo vedle nepodmíněného trestu (viz dále).

⁸¹ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 31.

3. Domácí vězení

3.1. Úvod do problematiky

Domácí vězení je alternativním opatřením, které omezuje svobodu jednotlivce, především pak jeho svobodu pohybu. Spočívá v povinnosti setrvávat v „určeném obydlí nebo jeho části v soudem stanoveném časovém období“.⁸² V zahraničí je domácí vězení využíváno na třech možných úrovních. Za prvé je možné využít domácí vězení již v průběhu trestního řízení, tedy ještě před vynesením rozsudku. V tomto případě se jedná o buď o podmínku ke kauci, nebo o alternativu k vazbě, nikoliv však o trest. Dále může domácí vězení vést k potrestání pachatele, přičemž může sloužit jako alternativa nepodmíněného trestu („*front-end*“ typ domácího vězení) nebo jako podmínka či doplněk jiného trestu. V neposlední řadě je možné využít domácí vězení při předčasném propuštění z vězení („*back-end*“ typ domácího vězení).⁸³

Domácí vězení se může lišit svou intenzitou a nároky, které jsou kladeny na osobu, jež jej vykonává. V některých případech je domácí vězení koncipováno jako pouhý zákaz vycházek v určitou dobu („*curfew*“). Většinou se jedná o noční hodiny, ovšem není to podmínkou. Účelem zákazu vycházek je především ochrana společnosti. Předpokládá se, že takto lze zabránit trestné činnosti u osob, které tak činí pouze v určitých hodinách – například v noci, když se vrací z „hospody“ nebo jiných nočních podniků. Ovšem je třeba říci, že zákaz vycházek není příliš punitivní, protože pro většinu odsouzených je újma, která je jim trestem působena, minimální. To je ale v souladu s tím, že takto pojaté domácí vězení má spíše chránit společnost než trestat pachatele.⁸⁴

Možný je i princip opačný, kdy má odsouzený, až na povolené výjimky, jakými jsou například zaměstnání nebo nápravné programy, povinnost setrvat doma („*home detention*“). Konečně je možné domácí vězení uložit tak, že je pachatel povinen být ve svém obydlí celých dvacet čtyři hodin denně („*home incarceration*“). V tomto případě

⁸² KRATOCHVÍL, Vladimír a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 565.

⁸³ BLACK, Matt; SMITH, Russell G. Electronic Monitoring in the Criminal Justice System. *Australian Institute on Criminology*. 2003, č. 254, s. 2-3. KLEIN, Andrew: *Alternative Sentencing, intermediate sanctions and probation*. 2nd ed. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 1997, s. 290.

⁸⁴ ZEDNER, Lucia: *Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 218-219.

domácí vězení nahrazuje nepodmíněný trest v celém jeho rozsahu; jedná se však především o opatření, které má reagovat na přeplněnost věznic.⁸⁵

K tomu, aby domácí vězení splnilo svůj účel, je nutno trvat na jeho dodržování. Z tohoto důvodu je třeba výkon trestu nějakým způsobem kontrolovat. Nejprve byl dohled vykonáván prostřednictvím tzv. hlasové kontroly, kdy probační úředník volal odsouzenému na jeho pevnou telefonní linku v době, kdy se měl zdržovat doma. Brzy se však ukázalo, že tento způsob kontroly není příliš účinný, protože probační úředníci museli znát svého klienta natolik dobře, aby byli schopni rozpoznat jeho hlas. Od hlasové kontroly se proto postupně upouštělo a byly zavedeny nové, efektivnější způsoby, jak sledovat výkon domácího vězení. Ty spočívají především v tzv. elektronickém monitorování.⁸⁶

Myšlenka, že lze pachatele elektronicky monitorovat, pochází již z šedesátých let minulého století a je připisována Ralphu Schwitzgebelovi z Harvardské univerzity. Avšak teprve o mnoho let později soudce Jack Love, který byl inspirován sledovacím zařízením v jedné z epizod v komiksu Spiderman, přesvědčil Michaela Gosse, obchodního zástupce jedné počítačové firmy, aby takové zařízení zkonstruoval. A tak bylo v roce 1983 poprvé použito elektronické monitorování.⁸⁷ Dnes se v zahraničí uplatňují tři základní typy elektronického monitorování, a to systém aktivního sledování, pasivního sledování a tzv. globální polohový systém (dále jen „GPS“). Pro systém aktivního a pasivního sledování je typické, že pracují s vysílačem, který je umístěn na těle odsouzeného, dále s přijímačem signálu, který je instalován v bytě odsouzeného, a nakonec s počítačem, jenž se nachází v monitorovacím středisku.⁸⁸

Aktivní systém se vyznačuje tím, že sledovaná osoba má na sobě zařízení, které nepřetržitě vysílá signál. V případě, že se signál přeruší, je monitorovací stanice na tuto skutečnost ihned upozorněna. K přerušení signálu může dojít tím, že se jedinec vzdálí z dosahu přijímače signálu, nebo též tím, že některé ze zařízení poškodí.⁸⁹ Naopak pasivní systém spočívá v tom, že je kontrolovaná osoba v nepravidelných nebo předem určených intervalech kontaktována telefonicky. Přítomnost této osoby potvrzuje kód,

⁸⁵ KLEIN, Andrew: *Alternative Sentencing, intermediate sanctions and probation*. 2nd ed. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 1997, s. 292.

⁸⁶ JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 376.

⁸⁷ BURREL, William D.; GABLE, Robert S. From B.F.Skinner to Spiderman to Martha Stewart: The Past, Present and Future of Electronic Monitoring of Offenders. *Journal of Offender Rehabilitation*. 2008, č. 3/4, s. 102-105.

⁸⁸ KRAHL, Matthias. Elektronicky hlídané domácí vězení. *Právní rozhledy*. 1998, č. 5, s. 230.

⁸⁹ TOBIÁŠOVÁ, Lýdia. Domáce väzenie – nový trest v rekodifikovanom Trestnom zákone. *Justičná revue*. 2006, č. 19, s. 1382.

který vysílá vysílačka, jež je umístěna na těle sledované osoby. Dnes je také možné potvrzovat přítomnost určité osoby pomocí analýzy hlasu nebo obličeje, a tak není ani nutné mít na těle připevněné vysílací zařízení.⁹⁰ Na rozdíl od předchozího pasivního nebo aktivního sledovacího systému používá systém kontroly pomocí GPS k určování polohy jedince satelit, kterým lze polohu osoby monitorovat přímo. Tato osoba má potřebné zařízení umístěno na těle, nebo dokonce pod kůží, a tudíž odpadá podmínka, že musí být v obydlí sledované osoby instalováno nějaké další zařízení.⁹¹

Ačkoliv se s domácím vězením lidé mohli setkat již dříve, jeho moderní podoba pochází z USA, kde se trest uplatňuje od počátku osmdesátých let minulého století. V této době se totiž USA začaly výrazněji potýkat s problémem přeplněnosti věznic, který byl zmíněn i v této práci. Není proto divu, že v USA bylo domácí vězení koncipováno jako prostředek k potrestání pachatele, nikoliv jako opatření sloužící k jeho nápravě.⁹² Na základě tamějších pozitivních zkušeností se pak v devadesátých letech tento trest začal užívat také v některých dalších zemích – ve Velké Británii, Francii či Švédsku, avšak ve zmíněných zemích je důraz kladen více na resocializační aspekty uvedeného trestu.⁹³

V USA má domácí vězení (*home confinement*) mnoho podob. To je dáno tím, že USA jsou tvořeny padesáti státy a každý z těchto států má jiné právní normy; dokonce i role a význam soudce se při ukládání trestu mohou lišit. Ovšem obecně lze říci, že všechny uvedené způsoby domácího vězení bývají v USA využívány. V některých amerických státech domácí vězení nahrazuje vazbu, a to zejména v případech, kdy obviněný nemá dostatek finančních prostředků na zaplacení kauce.⁹⁴ Jinde je naopak využíváno jako přímá alternativa nepodmíněného trestu. Stejně tak je možné, že je domácí vězení pouhým doplňkem probace. Rovněž existuje i možnost, že je domácí vězení využito při podmíněném propuštění.⁹⁵

V USA se pro kontrolu výkonu domácího vězení využívá elektronického monitorování, které je technicky na velmi vysoké úrovni. V zařízení, které ověřuje

⁹⁰ KRAHL, Matthias. Elektronicky hlídané domácí vězení. *Právní rozhledy*. 1998, č. 5, s. 230.

⁹¹ BLACK, Matt; SMITH, Russell G. Electronic Monitoring in the Criminal Justice System. *Australian Institute on Criminology*. 2003, č. 254, s. 2.

⁹² HOŘÁK, Jaromír. Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených. *Trestní právo*. 2005, č. 12, s. 8.

⁹³ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 308.

⁹⁴ BLACK, Matt; SMITH, Russell G. Electronic Monitoring in the Criminal Justice System. *Australian Institute on Criminology*. 2003, č. 254, s. 3.

⁹⁵ KLEIN, Andrew: *Alternative Sentencing, intermediate sanctions and probation*. 2nd ed. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 1997, s. 290.

přítomnost osoby v jejím obydlí, může být dokonce zabudován i tester na alkohol či fotoaparát.⁹⁶ V případě, že odsouzený poruší podmínky, je mu uložen nepodmíněný trest, přičemž doba strávená v domácím vězení se ve většině států nezapočítává.⁹⁷

Jak již bylo uvedeno, právní rámec domácího vězení se v USA liší stát od státu, takže není možné problematiku jakýmkoliv způsobem paušalizovat. Nicméně je možné na tomto místě uvést některé zajímavé myšlenky. Například v Kansasu je odsouzený povinen na žádost probačního pracovníka odevzdat vzorek moči, aby bylo možné otestovat, zda neužívá drogy. Zároveň se odsouzený nesmí bez svolení probačního úředníka stýkat s osobami, které byly odsouzeny za trestný čin. Pracovat smí nejvýše padesát hodin týdně a nadto je povinen platit poplatek za to, že je v domácím vězení.⁹⁸ Za zmínku také stojí skutečnost, že v některých státech není to, jestli má pachatel k dispozici vhodné obydlí, podmínkou pro uložení domácího vězení. Pokud je pro pachatele domácí vězení vhodné, může pobývat i v jiných prostorách než ve svém obydlí. Z tohoto důvodu není vyloučen ani pobyt v hotelu, jako se tomu stalo například ve státě Arkansas.⁹⁹

Domácí vězení je možné uložit rovněž ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska. V Anglii a Walesu se domácí vězení využívá jako *front-end* typ, *back-end* typ nebo může být užito jako podmínka kauce. V Anglii a Walesu je možné uložit pachateli jako trest tzv. komunitní příkaz („*community order*“), jenž je tvořen dílčími opatřeními nebo omezeními. Těmito dílčími opatřeními mohou být obecně prospěšné práce, zákazy určité činnosti, léčení závislosti, ale i *front-end* typ domácího vězení (tzv. „*curfew requirement*“). Je třeba upozornit na to, že tato opatření mohou být ukládána samostatně nebo vedle sebe. Domácí vězení však lze uložit pouze osobě, která je starší osmnácti let. Doba, kdy je odsouzený povinen setrvat doma, je určována individuálně, a to v rozmezí od dvou do dvanácti hodin denně. Odsouzený je až na výjimečné případy elektronicky monitorován. Soud si musí zároveň obstarat informace o tom, jestli osoby, jichž se domácí vězení dotkne, s ním souhlasí.¹⁰⁰

⁹⁶ STAPLES, William G.; DECKER, Stephanie K. Between the ‘Home’ and ‘Institutional’ Worlds: Tensions and Contradictions in the Practice of House Arrest. *Critical Criminology*. 2010, č. 1, s. 2.

⁹⁷ KLEIN, Andrew: *Alternative Sentencing, intermediate sanctions and probation*. 2nd ed. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 1997, s. 293.

⁹⁸ *Department of Corrections: Johnson County Department Of Corrections House Arrest Rules* [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupné z: <http://corrections.jocogov.org/adult/documents/House%20Arrest%20Rules.pdf>.

⁹⁹ KLEIN, Andrew: *Alternative Sentencing, intermediate sanctions and probation*. 2nd ed. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 1997, s. 289.

¹⁰⁰ Článek 177 a 204 Criminal Justice Act 2003.

Back-end typ domácího vězení („*home detention curfew*“) slouží k tomu, aby vězni, kteří již vykonali část trestu, byli propuštěni do domácího vězení, a tím se lépe připravili na život na svobodě. Podmínkou je, že jim byl uložen nepodmíněný trest v délce trvání do čtyř let. V domácím vězení mohou setrvat maximálně sto třicet pět dnů, přičemž o propuštění rozhoduje ředitel věznic.¹⁰¹ Na druhé straně nelze do domácího vězení propustit pachatele, kteří byli odsouzeni za násilné trestné činy. Stejně tak nemohou být do domácího vězení propuštěni pachatelé, pokud byli odsouzeni za trestný čin proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Osoby, které si odpykávají trest za jiný trestný čin, ale zároveň byly již v minulosti odsouzeny za trestný čin proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, mohou být propuštěny do domácího vězení pouze ve výjimečných případech. Kontrola výkonu trestu je vykonávána pomocí elektronického sledování. Pokud kontrolované osoby porušily domácí vězení bez vážného důvodu, nemají již možnost být do domácího vězení znovu propuštěny.¹⁰²

Ani ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska není právní úprava jednotná. Ve Skotsku se rovněž uplatňují oba typy domácího vězení. *Front-end* typ se užívá od roku 2002, kdy byla zavedena možnost, aby soud uložil příkaz, kterým se omezuje svoboda – tzv. „*restriction of liberty order*“.¹⁰³ Podle tohoto příkazu je možné omezit svobodu tím, že jedinec má povinnost setrvat v konkrétním místě, nebo naopak se dotyčným zakáže určitá místa navštěvovat. V případě, že je uloženo domácí vězení, je odsouzený povinen setrvat na určeném místě maximálně dvanáct hodin denně, a to po dobu nejvýše dvanácti měsíců. Podmínkou pro uložení domácího vězení je souhlas obviněného, který musí být soudem poučen o tom, jaké pro něj bude mít domácí vězení důsledky a jaké následky ho čekají v případě jeho porušení. Také Skotsko využívá systému elektronického monitorování. Je na rozhodnutí soudu, zda bude odsouzený nosit zařízení pouze po dobu, kdy má setrvat doma, anebo nepřetržitě.¹⁰⁴

Back-end typ domácího vězení se ve Skotsku užívá teprve od roku 2006. Vězni, kterým byl uložen trest kratšího trvání, mohou, za předpokladu, že budou dodržovat určité podmínky, vykonat čtvrtinu trestu v domácím vězení. Jednou z podmínek je

¹⁰¹ ASHWORTH, Andrew: *Sentencing and Criminal Justice*. 5th Ed. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 306.

¹⁰² *Justice: Home detention curfew* [online]. 2012 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: <http://www.justice.gov.uk/offenders/before-after-release/home-detention-curfew>.

¹⁰³ Článek 245A The Criminal Procedure (Scotland) Act 1995.

¹⁰⁴ *The Scottish Government: Restriction of Liberty Orders (tagging)* [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupné z: <http://www.scotland.gov.uk/Topics/Justice/public-safety/offender-management/offender/community/examples/6825>.

nošení elektronického náramku a dodržení povinnosti zdržovat se v určeném místě po stanovenou dobu. I ve skotské právní úpravě je zakotveno, které osoby nemohou být do domácího vězení propuštěny – například registrovaní sexuální násilníci. Domácí vězení může být vykonáváno nejvýše po dobu šesti měsíců a nejméně po dobu dvou týdnů, přičemž odsouzený musí setrvat v domácím vězení každý den. V případě, že osoba v domácím vězení nedodrží některou z podmínek, může se vrátit do vězení.¹⁰⁵

V Severním Irsku se domácí vězení užívá od roku 2009. Domácí vězení musí trvat alespoň čtrnáct dní, a to minimálně dvě a maximálně dvanáct hodin denně. Domácí vězení lze uložit teprve poté, co si soud vyžádal zprávu o možnostech uložení domácího vězení, a to včetně stanoviska osob, jejichž život by mohl být pobytom odsouzeného ve společné domácnosti dotčen. Zajímavé na severoirské úpravě je i to, že při ukládání trestu má být brán zřetel na víru jedince. Též zde jsou jedinci v domácím vězení většinou monitorováni elektronicky.¹⁰⁶

Dalším ze států využívajících domácí vězení je Nový Zéland, kde bylo domácí vězení upraveno v roce 1999; „pilotní“ verze zde probíhala již v letech 1995-1997.¹⁰⁷ Účelem jeho zavedení bylo omezit negativní důsledky trestu odnětí svobody a zároveň působit na odsouzeného natolik pozitivně, aby se napravil.¹⁰⁸ V této zemi se rovněž používají oba typy domácího vězení. *Front-end* typ lze uložit soudcem na dobu čtrnácti dnů až jednoho roku. Soud při rozhodování o uložení trestu vyžaduje zprávu probačního úředníka, která musí obsahovat informace o vhodnosti trestu, a to především s ohledem na ochranu společnosti, způsobilost obydlí a motivaci pachatele. Osoby v domácím vězení jsou pak soustavně elektronicky monitorovány, přičemž obydlí mohou opustit pouze po předchozím schválení probačním úředníkem. Zároveň jim může být zakázáno stýkat se s některými osobami. Pokud odsouzený poruší některou z podmínek, může mu být uložen peněžitý trest nebo může být umístěn do věznice, a to nejvýše na jeden rok.¹⁰⁹

¹⁰⁵ *The Scottish Prison Service: Home Detention Curfew HDC* [online]. 2013 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: <http://www.sps.gov.uk/Prisons/HomeDetentionCurfewHDC.aspx>.

¹⁰⁶ Článek 35 a následující *The Criminal Justice (Northern Ireland) Order 2008*.

¹⁰⁷ GIBBS, Anita; KING, Denise. Is home detention in New Zealand disadvantaging women and children? *The Journal of Community and Criminal Justice*. 2003, č. 2, s. 115.

¹⁰⁸ GIBBS, Anita; KING, Denise. Home detention with electronic monitoring: The New Zealand experience. *Criminal Justice*. 2003, č. 2, s. 200.

¹⁰⁹ *Department of Corrections: Home Detention* [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.corrections.govt.nz/community-assistance/corrections-in-the-community/home-detention.html>.

V případě, že byl uložen trest delší než dva roky, může být odsouzený propuštěn do domácího vězení pouze tehdy, pokud mu do podmíněného propuštění zbývají nejvýše tři měsíce. Osoby umístěné v domácím vězení jsou povinny – až na výjimky – setrvat doma po celých dvacet čtyři hodin denně.¹¹⁰ Takovouto výjimkou může být například návštěva nápravných programů. O tom, zda se trest odnětí svobody nebo jeho část bude vykonávat doma, rozhoduje speciální komise.¹¹¹ Vzhledem k časové náročnosti nemůže odsouzený vykonávat výdělečnou činnost; z tohoto důvodu je třeba, aby komise vždy zkoumala i to, zda ho někdo zajistí po finanční stránce.¹¹²

3.2. *Hmotněprávní úprava domácího vězení v České republice*

Do systému sankcí České republiky byl trest domácího vězení zaveden novým trestním zákoníkem z roku 2009, který umožňuje uložit *front-end* typ domácího vězení. Podle systematiky v § 52 tr. zákoníku je chápáno jako druhý nejpřísnější trest a zároveň se jedná o nejpřísnější alternativní trest.¹¹³ Z tohoto důvodu také nenastává po úspěšném vykonání trestu fikce neodsouzení. Zákonem č. 390/2012 Sb. byla do právního řádu zavedena rovněž možnost přeměnit nepodmíněný trest v domácí vězení (*back-end* typ).

V české právní úpravě může být trest domácího vězení uložen samostatně nebo vedle jiného trestu. Samostatně se trest uloží v případě, že není jiného trestu třeba (§ 60 odst. 2 tr. zákoníku). V případě, že je vzhledem k povaze a závažnosti činu a k osobě a poměrům pachatele nutné uložit ještě jiný trest, musí se respektovat zákonné omezení, které je stanoveno v § 53 odst. 1 tr. zákoníku. Podle tohoto ustanovení nelze uložit vedle sebe trest domácího vězení a trest odnětí svobody či trest obecně prospěšných prací. Osobně se však domnívám, že by bylo vhodné zrušit zákaz kumulace obecně prospěšných prací a domácího vězení, jak tomu je například v Anglii a Walesu. Každý z uvedených trestů má jinou funkci; soud by tak mohl stanovit takové opatření, které by bylo nejvhodnější.

Hlavní podmínky pro uložení trestu domácího vězení jsou uvedeny v § 60 odst.

¹¹⁰ GIBBS, Anita; KING, Denise. Home detention with electronic monitoring: The New Zealand experience. *Criminal Justice*. 2003, č. 2, s. 200.

¹¹¹ GIBBS, Anita; KING, Denise. The Electronic Ball and Chain? The Operation and Impact of Home Detention with Electronic Monitoring in New Zealand. *The Australian and New Zealand Journal of Criminology*. 2003, č. 1, s. 8.

¹¹² GIBBS, Anita; KING, Denise. Is home detention in New Zealand disadvantaging women and children? *The Journal of Community and Criminal Justice*. 2003, č. 2, s. 115.

¹¹³ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 310.

1 tr. zákoníku. Domácí vězení lze uložit pouze za přečin; musí se jednat o trest postačující a odsouzený musí dát svůj písemný slib (viz dále). Vzhledem k tomu, že je možné domácí vězení uložit za všechny přečiny, je okruh trestných činů velmi široký, protože mezi přečiny se mohou vyskytovat i poměrně závažné trestné činy (například znásilnění podle § 185 odst. 1 nebo usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 4 tr. zákoníku).¹¹⁴ Z toho důvodu je otázkou, zda by se okruh přečinů, za které lze tento trest uložit, neměl blíže specifikovat. Vhodná se mi jeví úprava *back-end* typu v Anglii a Walesu, podle které nemůže být v domácím vězení osoba, která spáchala násilný trestný čin nebo trestný čin proti důstojnosti v sexuální oblasti.

Podle § 60 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku je možné domácí vězení uložit, pokud je tento trest vzhledem k povaze a závažnosti přečinu a k osobě a poměrům pachatele postačující. Soud při úvaze, zda povaha trestného činu dovoluje uložit tento trest, musí zvážit, jestli by se uložení domácího vězení neminulo účinkem. Z logiky věci vyplývá, že trest domácího vězení se neuloží za přečiny spojené s domácím násilím. Soud také musí zvážit, zda má pachatel vůbec možnost tento trest vykonat. Typicky se jedná o případy, kdy pachatel nemá žádné stálé bydliště, nebo sice stálé bydliště má, avšak jsou v něm nebo v jeho okolí osoby, které by na něj mohly dále negativně působit.¹¹⁵

Další podmínka pro uložení tohoto trestu je stanovena v § 60 odst. 1 písm. b) tr. zákoníku. Podle tohoto ustanovení musí pachatel dát písemný slib, že se bude ve stanovené době zdržovat ve svém obydlí a poskytne součinnost při výkonu kontroly. Z toho vyplývá, že pro uložení trestu domácího vězení je nutný souhlas pachatele, což má podpořit resocializační účinek tohoto trestu. Má se za to, že pokud pachatel bude souhlasit s uložением tohoto trestu, snáze akceptuje skutečnost, že je potrestán, a zvýší se pravděpodobnost, že trest vykoná.¹¹⁶ Jsem přesvědčena, že by bylo vhodné si povinně vyžádat stanovisko osob, které bydlí s odsouzeným v jedné domácnosti, tak jako tomu je například v Anglii a Walesu či na Novém Zélandě.

Domácí vězení lze uložit na dobu nejvýše dvou let, v případě, že je trest ukládán trestním příkazem, pak pouze na dobu jednoho roku (§ 60 odst. 1 tr. zákoníku, § 314e odst. 2 tr. řádu). V zahraničí bývá celková výměra kratší, a to dokonce v řádu několika měsíců či týdnů. To je však proto, že je zde tento trest koncipován jako alternativa ke

¹¹⁴ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 278 a 310.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 311. TOBIÁŠOVÁ, Lýdia. Domáce väzenie – nový trest v rekodifikovanom Trestnom zákone. *Justičná revue*. 2006, č. 19, s. 1383.

¹¹⁶ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 312.

krátkodobým trestům, kdežto v České republice může být alternativou i ke střednědobým trestům.¹¹⁷ Vzhledem k tomu, že v trestním zákoníku není stanovena minimální doba pro výkon trestu, je teoreticky možné, aby soud uložil domácí vězení v řádu několika dnů; nicméně v tomto případě by byl výchovný efekt na pachatele nejspíše nulový.¹¹⁸ Zde by podle mého názoru mělo dojít k úpravě a stanovení minimální doby, tak jako tomu je v obdobných úpravách v zahraničí.

Z důležitých důvodů je odsouzený oprávněn porušit povinnost zdržovat se ve svém obydlí ve stanoveném čase. Z dikce zákona vyplývá, že důvody pro porušení domácího vězení mohou spočívat zejména ve výkonu zaměstnání, onemocnění nebo úrazu. Podle P. Šámala by se však mělo jednat o nepředvídatelné události.¹¹⁹ Podle mého názoru není zaměstnání natolik mimořádnou a nepředvídatelnou událostí, aby to odůvodňovalo porušení domácího vězení. Nadto by bylo vhodné, kdyby odsouzený měl, pokud je to možné, povinnost informovat probačního úředníka o nečekaných povinnostech mimo domov.

Soud je povinen v odsuzujícím rozsudku či trestním příkazu stanovit výměru trestu a vymezit dobu, po kterou se má odsouzený zdržovat ve svém obydlí.¹²⁰ Tuto dobu může stanovit jak pro pracovní dny, tak pro dny pracovního klidu a pracovního volna. Soud zohlední pracovní dobu odsouzeného a čas, který je nutný k tomu, aby se do zaměstnání dopravil. Dále přihlédne k času, který je třeba k vyřizování důležitých osobních a rodinných záležitostí, jakož i k péči o nezletilé děti. Výčet skutečností, ke kterým má soud při stanovení časového období přihlédnout, je pouze demonstrativní. Je proto možné přihlédnout ke studiu či k rekvalifikačnímu kurzu a podobně. Důležité však je, aby tyto skutečnosti byly předvídatelné; pokud by nebyly, použilo by se ustanovení § 60 odst. 3 tr. zákoníku.¹²¹

Před novelizací trestního zákoníku zákonem č. 330/2011 Sb. byla stanovena subsidiární úprava pro určení časového období. Podle důvodové zprávy k této novele je však třeba, aby byl trest „*dostatečně důrazný a pokryl náležitě dobu, kterou by jinak*

¹¹⁷ Například v Německu – KRAHL, Matthias. Elektronicky hlídané domácí vězení. *Právní rozhledy*. 1998, č. 5, s. 229. KREJČÍŘÍKOVÁ, Kateřina. Nový trest (trestní opatření) domácího vězení. *Státní zastupitelství*. 2009, č. 10, s. 20.

¹¹⁸ KYSELA, Karel; VOLEVECKÝ, Petr. Trest domácího vězení. *Trestní právo*. 2011, č. 7-8, s. 7.

¹¹⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 825.

¹²⁰ Místo výkonu a počátek se určen až při nařízení výkonu rozhodnutí (§334a tr. řádu).

¹²¹ ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, 825 s. ŠČERBA, Filip. Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 1, s. 2.

odsouzený věnoval svým rekreačním nebo jiným aktivitám“.¹²² Domnívám se, že z tohoto důvodu je výjimečně možné, aby odsouzený byl povinen setrvat ve svém obydlí po dobu dvacet čtyři hodin denně v případě, že nepracuje, nestuduje, nepečuje o děti a podobně. Naopak Ščerba je toho názoru, že by takto dlouhá doba v domácím vězení mohla být v rozporu se zákazem krutých a nepřiměřených sankcí.¹²³ Bylo by proto na místě, aby zákon stanovil minimální a maximální rozsah doby, po kterou se má odsouzený zdržovat ve svém obydlí, tak jako tomu je například v Severním Irsku. Tím by byly pochybnosti odstraněny.

Soud také může odsouzenému povolit navštěvování pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění, ovšem tato možnost musí být výslovně uvedena v rozhodnutí, kterým se tento trest ukládá.¹²⁴ V praxi by bylo dobré zjišťovat již před rozhodnutím, zda jsou k tomu důvody. Probační úředník může promluvit s představitelem konkrétní církve či duchovním, a tím si ověřit informace poskytnuté osobou pachatele.¹²⁵ Zároveň by měl dle mého názoru probační úředník kontrolovat, zda takto vyhrazený čas odsouzený skutečně využívá pro vymezený účel.

Jak bylo uvedeno výše, základní povinností odsouzeného je zdržovat se po stanovenou dobu v určeném obydlí. Nicméně soud může uložit ještě další povinnosti, aby nasměroval pachatele k řádnému životu, čímž se mohou ještě zvýšit pozitivní účinky trestu. Předně soud může pachateli uložit některé z přiměřených omezení nebo přiměřených povinností demonstrativně vyjmenovaných v § 48 odst. 4 tr. zákoníku. Dále může soud pachateli uložit povinnost nahradit škodu, odčinit nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení. Pachateli, který je ve věku blízkém mladistvým, může soud navíc uložit některé z výchovných opatření, jež jsou stanoveny v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Může tak učinit dokonce vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností.

V případě, že odsouzený zaviněně nevykoná tento trest ve stanovené lhůtě nebo maří výkon tohoto trestu, zejména tím, že se vyhýbá nástupu výkonu trestu nebo tím, že poruší sjednané podmínky, aniž by k tomu měl závažný důvod, je soud podle § 61 oprávněn tento trest přeměnit v nepodmíněný trest odnětí svobody. Příkladem dalšího

¹²² Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb., změna trestního zákoníku a trestního řádu, zvláštní část, k bodu 1 a 2.

¹²³ ŠČERBA, Filip. Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 1, s. 3.

¹²⁴ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 320.

¹²⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 827.

způsobu maření výkonu trestu může být také to, že odsouzený odepře součinnost při kontrole. Je na místě zdůraznit, že důvody pro přeměnu jsou uvedeny taxativně a nelze je rozšiřovat. Poněkud zarážející je skutečnost, že v zákoně není explicitně vyjádřena povinnost vést řádný život. Na tuto skutečnost upozorňuje například Šámal nebo Ščerba.¹²⁶ Může tak nastat kuriózní situace, kdy pachatel spáchá další trestný čin, ovšem protože dodržuje domácí vězení, nebude mu trest přeměněn v trest odnětí svobody. Tento zjevný nedostatek nebyl odstraněn ani poslední novelou (zákon č. 390/2012 Sb.). Při přeměně trestu se každý nevykonaný den trestu domácího vězení přemění v jeden den trestu odnětí svobody. Podle původní právní úpravy byl k tomuto trestu sekundární sankcí náhradní trest až do výše jednoho roku; dnes může přeměněný trest trvat až dva roky.¹²⁷

Nelze opomenout fakt, že domácí vězení může nastoupit i v případě, že tento trest nebyl původně uložen, a to při přeměně trestu obecně prospěšných prací. Tuto možnost zavedl již opakovaně zmiňovaný zákon č. 330/2011 Sb. Zákonem č. 390/2012 Sb. pak byla zavedena možnost přeměnit peněžitý trest v domácí vězení. Související otázky budou ovšem analyzovány v samostatné kapitole o peněžitém trestu.

Zákon č. 390/2012 Sb. zavedl dále možnost přeměny trestu odnětí svobody v trest domácího vězení (§ 57a tr. zákoníku). O přeměně může soud rozhodnout po výkonu poloviny trestu, přičemž takto lze přeměnit trest pouze pachateli, který byl odsouzen za přečin. Další podmínkou je, že odsouzený po právní moci rozsudku – zejména ve výkonu trestu – prokázal, že se polepšil, a lze od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život. Trest odnětí svobody se přemění tak, že jeden den zbytku nepodmíněného trestu bude přeměněn v jeden den domácího vězení. Důležité je, že takto přeměněný trest domácího vězení může překračovat hranici dvou let, která je obecně stanovena pro domácí vězení.

Ačkoliv osobně považuji možnost přeměnit nepodmíněný trest v domácí vězení za krok správným směrem, mám jisté výhrady k účinné právní úpravě, a to především s ohledem na právní úpravu podmíněného odsouzení. V České republice je podle § 88 odst. 1 písm. b) možno z výkonu trestu odnětí svobody podmíněně propustit osobu, která nebyla odsouzena za zvlášť závažný zločin a dosud nebyla ve výkonu

¹²⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 832. ŠČERBA, Filip. Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 1, s. 4-5.

¹²⁷ JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 374.

trestu odnětí svobody, již po vykonání jedné třetiny trestu. Podle § 88 odst. 2 je pak v případě, že odsouzený spáchal přečin a choval se ve výkonu trestu vzorně, možné ho propustit i před uplynutím této doby. Jak bylo uvedeno výše, zahraniční úpravy umožňují propustit odsouzeného do domácího vězení krátký čas před tím, než by byl podmíněně propuštěn. Nicméně zákonodárce se při tvorbě české úpravy vydal cestou zcela opačnou; odsouzený, který žádá o přeměnu nepodmíněného trestu, musí vykonat ve věznicí delší část trestu, než pokud žádá o podmíněné propuštění.

Další výhradu mám k tomu, že po třetině vykonaného trestu je možné podmíněně propustit osobu, která nespáchala zvlášť závažný zločin; spáchala tedy buďto přečin nebo zločin. Avšak přeměnit nepodmíněný trest v domácí vězení je možné jen u přečinu. U ostatních trestných činů (s výjimkou těch vyjmenovaných v § 88 odst. 4 tr. zákoníku) je možné odsouzeného podmíněně propustit po polovině vykonaného trestu. V případě, že soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného, není ani nutné prokazovat, že se odsouzený polepšil. Tato možnost u přeměny v domácí vězení chybí, ačkoliv i zde by přijetí záruky za nápravu odsouzeného mělo svůj smysl.

Zvláště zarážející je skutečnost, že zatímco v domácím vězení by mohl být jedinec ještě nějakým způsobem kontrolován, u podmíněného propuštění je kontrola minimální. Nadto je jedinec kvůli přeměně nepodmíněného trestu v domácím vězení do konce trestu, což opět neodpovídá zahraniční úpravě, kde je v domácím vězení do doby, než by mohl být podmíněně propuštěn. V neposlední řadě mám výhrady také ke znění § 88 odst. 2, kde není specifikováno, jak dlouho před vykonáním části trestu, která je požadována pro podmíněné propuštění, lze odsouzeného podmíněně propustit. Zjednodušeně se tedy dá říci, že podmínky jsou nastaveny spíše ve prospěch podmíněného propuštění, a to i v případě typově závažnějších trestných činů.

3.3. Procesní úprava a výkon domácího vězení v České republice

Před uložením trestu domácího vězení je možné, aby soud požádal probačního úředníka, aby provedl předběžné šetření a sepsal zprávu, ve které by byly uvedeny informace o možnostech uložení trestu, včetně stanoviska obviněného. V případě, že se ukládá domácí vězení trestním příkazem, je podle § 314e odst. 4 tr. řádu tato zpráva povinná. Po uložení trestu soud nařídí jeho výkon, přičemž na výkon domácího vězení se aplikují

ustanovení v § 334a až 334h tr. řádu.

V nařízení výkonu trestu se stanoví místo a počátek výkonu trestu. Počátek výkonu trestu určí předseda senátu tak, aby měl odsouzený možnost si obstarat své osobní záležitosti, za něž lze považovat především záležitosti rodinného a pracovního charakteru. Jedná se většinou o dobu přibližně čtrnácti dnů od vykonatelnosti rozhodnutí, avšak může jít i o dobu delší, jestliže k tomu je rozumný důvod. Trest je vykonáván v obydlí, které je buď v místě trvalého pobytu, nebo tam, kde se odsouzený zdržuje. Předseda senátu při stanovení místa obydlí musí přihlídnout k osobním a rodinným poměrům odsouzeného, popřípadě též k místu zaměstnání a možnosti dopravy do něj.¹²⁸

Výkon trestu domácího vězení je nutné odpovídajícím způsobem kontrolovat, aby se zjistilo, zda odsouzený skutečně dodržuje povinnosti, které mu byly nařízeny. Podle § 334b tr. řádu je výkon tohoto trestu kontrolován Probační a mediační službou ve spolupráci s provozovatelem elektronického kontrolního systému. Podle § 334h může Ministerstvo spravedlnosti upravit další podrobnosti kontroly. Ministerstvo proto vydalo vyhlášku č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení (dále jen „vyhláška“). V § 1 této vyhlášky je uvedeno, že kontrola výkonu trestu spočívá především v namátkových kontrolách nebo v užívání elektronického kontrolního systému,¹²⁹ přičemž podle § 8 této vyhlášky není vyloučené, aby byly prováděny namátkové kontroly i v případě, že je odsouzený kontrolován elektronickým kontrolním systémem.¹³⁰

V tomto kontextu stojí za zmínku také to, že od července do listopadu roku 2012 probíhal zkušební provoz elektronického monitorovacího systému. Projekt se uskutečnil v osmi soudních krajích, kde celkem čtyřicet sedm osob zkoušelo elektronické náramky. Ty byly vyzkoušeny jak čtyřiceti třemi odsouzenými, tak i čtyřmi probačními úředníky, kteří zkoušeli, jak je možné porušit domácí vězení s náramky na těle. Experimentem bylo prokázáno, že náklady na výkon domácího vězení jsou nesrovnatelně nižší než náklady na výkon nepodmíněného trestu.¹³¹

Osobně jsem přesvědčena, že je poněkud nešťastné, že v České republice nebyl

¹²⁸ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 326.

¹²⁹ Elektronický kontrolní systém nebyl do září roku 2013 uveden do provozu.

¹³⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 567.

¹³¹ *Probační a mediační služba České republiky: Zkušební provoz elektronického monitoringu...* [online]. 2012 [cit. 2013-02-01]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/scripts/aktuality_detail.php?IDA=509.

system elektronického monitorování zaveden již při zakotvení tohoto trestu do českého právního řádu. Elektronický monitoring je totiž prokazatelně efektivnější než pouhé namátkové kontroly.¹³² Vzhledem k omezenému počtu probačních úředníků není možné provádět kontroly dostatečně často. To může vést k tomu, že vždy několik dní po návštěvě probačního úředníka poruší odsouzený stanovený režim, protože bude předpokládat, že ho probační úředník nekontroluje v dohledné době znovu. Nadto část odsouzených bude během pracovního týdne chodit do práce, zatímco ve večerních hodinách a o víkendech budou povinni se zdržovat ve svém obydlí, a tudíž by kontroly měly být prováděny právě v této době. Avšak představa, že probační úředník v sobotu v noci kontroluje, zda je odsouzený řádně ve svém obydlí, se nejeví jako příliš reálná.¹³³

Odsouzený je při kontrole povinen prokazovat součinnost. V rámci součinnosti je odsouzený povinen umožnit probačnímu úředníkovi kontrolu v místě a době výkonu trestu a za tímto účelem je povinen mu umožnit vstup do svého obydlí (§ 4 vyhlášky). V případě, že odsouzený nedodržuje stanovené podmínky trestu nebo poruší přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti, provozovatel elektronického kontrolního systému nebo probační úředník je povinen tuto skutečnost neprodleně sdělit soudu (§ 334c tr. řádu). Zároveň je však podle § 6 vyhlášky probační úředník povinen projednat s odsouzeným důvody, proč k porušení podmínek došlo, a dále může prověřit pravdivost jeho tvrzení.

Trest domácího vězení je podle § 334d tr. řádu možné z důležitých důvodů odložit nebo přerušit. Takovým důležitým důvodem může být například služební cesta odsouzeného. Jakmile důvod odpadne, předseda senátu odklad nebo přerušeni odvolá. Z toho důvodu není ani nutné, aby byla v rozhodnutí stanovena délka trvání odkladu či přerušeni. Proti všem těmto rozhodnutím je možné podat stížnost s odkladným účinkem. V případě, že byl trest odložen nebo přerušeni, se doba pro výkon trestu staví a doba, po kterou byl výkon trestu přerušeni nebo odložen, se nezapočítává do doby výkonu trestu.¹³⁴

Během výkonu trestu mohou nastat různé okolnosti, které zde nebyly v době, kdy byl výkon trestu nařízeni. Odsouzenému může kupříkladu skončit platnost nájemní smlouvy nebo u něj může dojít ke změně zaměstnání, a proto je možné, aby bylo

¹³² ŠČERBA, Filip. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 87.

¹³³ KRÁL, Vladimír. Domácí vězení – další alternativní trest? *Trestněprávní revue*. 2007, č. 8, s. 236.

¹³⁴ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 330-331.

z důležitých důvodů změněno místo výkonu trestu nebo počet hodin nebo dokonce uložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti (§ 334e tr. řádu). Odsouzený však musí nejprve vyčkat rozhodnutí soudu, ve kterém mu jsou tyto změny povoleny. Změny povoluje předseda senátu na návrh některé z oprávněných osob nebo i bez návrhu.¹³⁵

Oprávněnými k podání návrhu jsou odsouzený, státní zástupce nebo probační úředník. Předseda senátu o změně rozhodne i tehdy, pokud byl odsouzený vykázán ze společného obydlí. V tomto případě musí o změně rozhodnout bez zbytečného odkladu. Předseda senátu je však vždy omezen tím, že nesmí změnit počet hodin v neprospěch odsouzeného, ani nesmí zvýšit rozsah přiměřených omezení a přiměřených povinností. Z toho vyplývá, že je přípustné počet hodin i rozsah přiměřených omezení a přiměřených povinností snížit. Proti rozhodnutí o změně je možné podat stížnost, která má odkladný účinek.

V zákoně je dále upravena možnost upustit od výkonu tohoto trestu nebo jeho zbytku (§ 334f tr. řádu). Rozhodnout o upuštění od výkonu trestu může ministr spravedlnosti nebo soud. Ministr spravedlnosti tak učiní, pokud odsouzený byl nebo má být vydán do ciziny nebo předán do jiného státu Evropské unie. Soud tak může rozhodnout v případě, že odsouzený má být nebo byl vyhoštěn, pokud má odsouzený nevléčitelnou, životu nebezpečnou nemoc nebo nevléčitelnou duševní nemoc anebo je zde jiný obdobně závažný důvod. Pokud se vydání, předání nebo vyhoštění neuskuteční nebo pokud se odsouzený vrátí, soud rozhodne o výkonu trestu nebo jeho zbytku. Jestliže bylo upuštěno od výkonu trestu domácího vězení nebo jeho zbytku z důvodu nevléčitelné nemoci nebo z jiného závažného důvodu, je možné podat proti rozhodnutí stížnost, která má odkladný účinek. Z toho vyplývá, že v ostatních případech stížnost přípustná není.

Postup soudu při přeměně trestu domácího vězení v trest odnětí svobody je upraven v §334g tr. řádu, podle něhož o přeměně rozhodne předseda senátu ve veřejném zasedání. Lze tak učinit na základě návrhu probačního úředníka nebo i bez návrhu. Proti rozhodnutí se připouští podání stížnosti, která má odkladný účinek. Naopak přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení je upravena v § 333b tr. řádu. Rozhodnout o přeměně je oprávněn soud – nikoliv tedy pouze předseda senátu – ve veřejném zasedání, a to na návrh státního zástupce, ředitele věznice či odsouzeného

¹³⁵ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 330-331.

nebo bez návrhu. Stížnost proti tomuto rozhodnutí má odkladný účinek.

3.4. Hodnocení domácího vězení a elektronického monitoringu

Trest domácího vězení má své klady i zápory. Jedním z nesporných kladů je to, že do jisté míry může řešit problém s přeplněností věznic. Z tohoto důvodu může stát ušetřit značné množství finančních prostředků, přestože pro efektivní fungování tohoto trestu je nejprve nutná počáteční investice do sledovacího zařízení.¹³⁶ Pro nápravu odsouzeného je důležité, že neztratí kontakt s rodinou a přáteli, může nadále chodit do zaměstnání a tím získat finanční prostředky. V neposlední řadě pobyt v domácím vězení místo ve věznici eliminuje negativní vliv zkušených recidivistů a dává tak naději, že nedojde k další trestné činnosti. Nicméně se lze setkat i s názorem, že domácí vězení většinou nenahrazuje nepodmíněný trest, ale jiné alternativní tresty (tzv. „*net widening*“). Tím se počet vězňených osob ve skutečnosti nesnižuje.¹³⁷

Domácí vězení však bývá rovněž předmětem kritiky, že tento trest příliš zasahuje do práv a svobod odsouzeného a jeho rodiny.¹³⁸ Z ostatních členů domácnosti se do jisté míry stávají spoluvězni nebo dokonce dozorcí, kteří dohlízejí na to, aby odsouzený neporušil podmínky trestu. Kritizováno je také samotné elektronické monitorování. Nošení viditelného zařízení na těle odsouzeného může být podle některých odborníků v rozporu se zákazem ponižujícího trestu, jenž je stanoven v Listině základních práv a svobod i Evropské úmluvě o ochraně lidských práv.¹³⁹

Domácímu vězení bývá též vytýkáno, že může být porušeno právo na nedotknutelnost obydlí, protože probační úředníci mívají obvykle právo vstupovat do bytu odsouzeného. Avšak nelze opomenout skutečnost, že domácí vězení je především trestem, jehož účelem je omezení odsouzeného, který se tomuto opatření musí podrobit. V neposlední řadě je na místě uvést, že trest domácího vězení je zpravidla podmíněn souhlasem; odsouzený tedy souhlasí i s omezeními, která tento trest přináší. Vzhledem

¹³⁶ KRAHL, Matthias. Elektronicky hlídané domácí vězení. *Právní rozhledy*. 1998, č. 5, s. 232.

¹³⁷ GIBBS, Anita; KING, Denise. The Electronic Ball and Chain? The Operation and Impact of Home Detention with Electronic Monitoring in New Zealand. *The Australian and New Zealand Journal of Criminology*. 2003, č. 1, s. 2.

¹³⁸ NOVOTNÝ, Oto; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 394.

¹³⁹ ZEDNER, Lucia: *Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 220-221.

k tomu, že tento trest může být uložen pouze osobě s řádným obydlím, vyskytují se rovněž názory, že se jedná o porušení principu rovnosti.¹⁴⁰

Na druhé straně je možné setkat se i s míněním, že trest domácího vězení je příliš mírný, a tím nemá dostatečný odstrašující účinek a nedokáže zabránit případné recidivě.¹⁴¹ Tím, že je pachatel v domácím vězení omezen jen částečně, má možnost, zejména pokud není efektivně monitorován, dopouštět se další trestné činnosti. Tak tomu bylo například v USA, kde někteří odsouzení v domácím vězení spáchali dokonce i vraždu.¹⁴² Domácí vězení může mít své stinné stránky, ovšem podle mého názoru klady tohoto trestu převažují nad nevýhodami, protože se odsouzenému dává šance zachovat si zázemí a pracovní návyky.

V zahraničí byly vypracovány studie, které se zabývaly tím, jak sami odsouzení hodnotí domácí vězení. Podle výzkumu, který byl proveden v roce 2001 na Novém Zélandě, většina osob, které byly v domácím vězení, vnímala domácí vězení pozitivně. Nicméně podle většiny respondentů k tomuto názoru došli především proto, že strávili část trestu ve vězení.¹⁴³ K obdobným závěrům dochází rovněž výzkum, který provedli Fredrik Marklund a Stina Holmberg ve Švédsku a jehož výsledky byly publikovány v roce 2009. Tohoto výzkumu se účastnilo třicet šest osob, které vykonávaly *back-end* typ domácího vězení s elektronickým monitorováním. Tyto osoby měly hodnotit domácí vězení na stupnici 1 až 10, kdy hodnota 10 znamenala, že domácí vězení vnímaly velmi pozitivně. Průměrná známka byla 8, což je na dané stupnici poměrně vysoko.¹⁴⁴ Z výzkumu, který ve svém článku zmiňuje Jana Navrátilová, plyne, že domácí vězení bylo pro 15 % odsouzených chápáno jako tvrdší sankce než trest nepodmíněný.¹⁴⁵ Z výsledků výzkumu Williama G. Staplese a Stephanie K. Decker z *University of Kansas*, které byly publikovány v roce 2009, vyplývá, že domácí vězení nemusí být vždy hodnoceno zcela pozitivně. Podle jejich výzkumu téměř každý z dvaceti tří respondentů, kteří byli v domácím vězení, oceňoval, že je to příjemnější

¹⁴⁰ KRAHL, Matthias. Elektronicky hlídané domácí vězení. *Právní rozhledy*. 1998, č. 5, s. 232-233.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 233.

¹⁴² KLEIN, Andrew: *Alternative Sentencing, intermediate sanctions and probation*. 2nd ed. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 1997, s. 292.

¹⁴³ GIBBS, Anita; KING, Denise. The Electronic Ball and Chain? The Operation and Impact of Home Detention with Electronic Monitoring in New Zealand. *The Australian and New Zealand Journal of Criminology*. 2003, č. 1, s. 10.

¹⁴⁴ MARKLUND, Fredrik; HOLMBERG, Stina. Effect on early release from prison using electronic tagging in Sweden. *Journal of Experimental Criminology*. 2009, č. 1, s. 47.

¹⁴⁵ NAVRÁTILOVÁ, Jana. Trest domácího vězení. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 96.

způsob výkonu trestu. Nicméně našly se i názory, že se z jejich domova vytvořilo vězení, což bylo naopak hodnoceno negativně.¹⁴⁶

Domácí vězení je tedy podle většiny odsouzených osob příznivější sankcí, ovšem je potřebné jeho výkon kontrolovat. Domnívám se, že problém trestní politiky České republiky tkívá v tom, že příliš klade důraz na ušetření finančních prostředků. Na domácím vězení je to zvlášť patrné. Tento trest byl sice zaveden, avšak nebyla zde možnost elektronické kontroly, ačkoliv ve světě je elektronický monitoring zcela běžnou praxí. Anita Gibbs a Denise King z Nového Zélandu dokonce považují sledování odsouzeného za klíčový element domácího vězení.¹⁴⁷

Nicméně ani elektronický monitoring nelze přeceňovat. Jeho význam při kontrole výkonu trestu je zásadní a nezpochybnitelný, otázkou avšak je, zda může elektronický monitoring omezit recidivu. V tomto ohledu nejsou výsledky výzkumů příliš pozitivní. Výzkum, jenž prováděli v roce 2005 Marc Renzema a Evan Mayo-Wilson ve státě Pennsylvania v USA, neprokázal, že by elektronický monitoring měl jakýkoliv vliv na snížení recidivy.¹⁴⁸ Podle výzkumu uskutečněného Fredrikem Marklundem a Stinou Holmberg se ovšem zdá, že osoby, které byly elektronicky monitorovány, měly k recidivě menší tendenci.¹⁴⁹ Vzhledem k tomu, že se problematika trestu domácího vězení neustále vyvíjí, odpovědi nemusí být zcela jednoznačné a je na místě celou záležitost nadále zkoumat.

Skutečnost, že v České republice nebyl dosud systém elektronického monitorování zaveden, může být jedním z možných důvodů, proč zde není tento trest ukládán příliš často.¹⁵⁰ Ze statistiky Ministerstva spravedlnosti vyplývá, že v roce 2010 bylo domácí vězení uloženo pouze ve 117 případech, v roce 2012 ve 424 případech.¹⁵¹ Index vězeňské populace měl, i přes zavedení nového alternativního trestu, v posledních letech stoupající tendenci. Zavedení domácího vězení tedy nemělo vliv na snížení počtu vězňů.

¹⁴⁶ STAPLES, William G.; DECKER, Stephanie K. Between the 'Home' and 'Institutional' Worlds: Tensions and Contradictions in the Practice of House Arrest. *Critical Criminology*. 2010, č. 1, s. 1-20.

¹⁴⁷ GIBBS, Anita; KING, Denise. The Electronic Ball and Chain? The Operation and Impact of Home Detention with Electronic Monitoring in New Zealand. *The Australian and New Zealand Journal of Criminology*. 2003, č. 1, s. 6.

¹⁴⁸ RENZEMA, Marc; MAYO-WILSON, Evan. Can electronic monitoring reduce crime for moderate to high-risk offenders? *Journal of Experimental Criminology*. 2005, č. 2, s. 215-237.

¹⁴⁹ MARKLUND, Fredrik; HOLMBERG, Stina. Effect on early release from prison using electronic tagging in Sweden. *Journal of Experimental Criminology*. 2009, č. 1, s. 41-61.

¹⁵⁰ ŠČERBA, Filip. Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 1, s. 2.

¹⁵¹ *Justice.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-10-05]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>.

4. Podmíněné odsouzení

4.1. Úvod do problematiky podmíněného odsouzení a probace

Podstata trestu podmíněného odsouzení „spočívá v tom, že soud sice vynese odsuzující rozsudek, avšak výkon trestu odloží pod podmínkou (lépe řečeno: výkon trestu promíne pod podmínkou), že se bude odsouzený během stanovené zkušební doby řádně chovat a vyhoví stanoveným požadavkům“.¹⁵² Nejedná se však o žádnou novodobou záležitost. Inštituty, kterými bylo možné odložit výkon trestu nebo jej podmíněně neuložit, byly v systému trestní justice zakotveny již v 19. století. Nejprve vznikla v USA probace a o několik let později se na evropském kontinentě postupně vyvinulo podmíněné odsouzení. Dnes se lze setkat se třemi typy opatření, při nichž je pachatel ponechán na svobodě za předpokladu, že dodrží stanovené podmínky. Prvním typem je angloamerická probace, dále je to francouzsko-belgická *sursis* (v překladu „odklad“) a nakonec se jedná o typ podmíněného odsouzení používaný ve Skandinávii.¹⁵³

Na evropském kontinentě se vyvinulo podmíněné odložení trestu odnětí svobody, které se začalo užívat nejprve v Belgii a Francii na přelomu osmdesátých a devadesátých let 19. století, avšak v těchto případech nebyl zakotven prvek dozoru nad pachatelem. V případě, že pachatel vedl řádný život, bylo na něj hleděno, jako by nebyl vůbec odsouzen.¹⁵⁴ V Belgii bylo možné odložit pouze výkon trestu odnětí svobody; ve Francii bylo možné odložit i výkon peněžitého trestu. Obdobnou právní úpravu přijaly do konce první světové války téměř všechny evropské státy.¹⁵⁵ V severských státech bylo možné odložit výkon trestu a po uplynutí zkušební doby se mělo za to, že trest odnětí svobody byl vykonán.¹⁵⁶

Inštituty probace a podmíněného odsouzení jsou si v určitých aspektech podobné a v některých případech jsou dokonce vzájemně provázané. Někteří autoři, například M. Vanduchová, dokonce chápou probaci jako typ podmíněného

¹⁵² NOVOTNÝ, Oto; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 380.

¹⁵³ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, s. 98-99.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 99.

¹⁵⁵ NOVOTNÝ, Oto; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 386.

¹⁵⁶ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, s. 99.

odsouzení.¹⁵⁷ Již vzhledem k podobnosti probace s podmíněným odsouzením a možnosti případné záměny je vhodné se jí v tomto textu také stručně věnovat. Osobně se domnívám, že probace druhem podmíněného odsouzení není. Zatímco podmíněné odsouzení spočívá v tom, že je uložen trest odnětí svobody, který je následně odložen, u probace tomu tak být nemusí. U probace je zcela zásadní prvek dohledu, který u podmíněného odsouzení může být, ale nemusí.

V americké literatuře se lze setkat s různým pojetím probace. Probace může být chápána jako opatření, které spočívá ve způsobu zacházení s odsouzenými, především v dohledu. Ovšem lze se setkat také s názorem, že probace je samostatnou sankcí, která spočívá v tom, že pachatel je ponechán ve společnosti pod podmínkou, že bude dodržovat stanovené povinnosti nebo omezení. Jeho svoboda je v tomto ohledu pouze podmíněná, přičemž nad jeho chováním je stanoven dohled probačního úředníka. V případě, že pachatel poruší podmínky, je probace zrušena a nastupuje nepodmíněný trest.¹⁵⁸ Podobný názor má v českém prostředí například J. Nezkusil, podle něhož je možné probaci vymezit v širším nebo užším smyslu. Používá-li se probace v širším smyslu, jedná se o soubor činností, které provádí probační služba. Probací v užším smyslu se naopak rozumí zvláštní druh soudního opatření.¹⁵⁹

Za prvního probačního úředníka vůbec je považován švec John Augustus z města Boston ve státě Massachusetts v USA. Augustus se v roce 1841 zaručil za opilce, kterému hrozil nepodmíněný trest, a přesvědčil soud, aby dotyčného propustil. Od toho okamžiku Augustus pomáhal odsouzeným začlenit se do společnosti a zároveň zpracovával zprávy, zda u nich došlo ke změně chování či nikoliv. Pod jeho dohledem nakonec bylo celkem 1946 osob.¹⁶⁰ Probace se začala pomalu šířit i do jiných států USA, nicméně první právní předpis, který upravoval probaci, vznikl teprve v roce 1878 právě ve státě Massachusetts.¹⁶¹ Podobná praxe byla současně zavedena také v Anglii, kde byli mladiství pachatelé umístováni do péče osob, které se za ně zaručily. Pokud mladiství spáchali další trestný čin, soud již tak shovívavý nebyl a uložil přísnější

¹⁵⁷ SOLNAR, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, s. 99.

¹⁵⁸ MCCARTHY, Belinda; MCCARTHY, Bernard, LEONE, Matthew: *Community Based Corrections*. 4th ed. Belmont, CA: Wadsworth, 2001, s. 80.

¹⁵⁹ ŠČERBA, Filip. Probace a její projevy v českém trestním právu. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 10, s. 300.

¹⁶⁰ RAYNOR, Peter; VANSTONE, Maurice: *Understanding community penalties. Probation, policy and social change*. Buckingham: Open University Press, 2002, s. 14.

¹⁶¹ KLEIN, Andrew: *Alternative Sentencing, intermediate sanctions and probation*. 2nd ed. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 1997, s. 68.

sankci. Následně byla podobná praxe aplikována také na dospělé pachatele.¹⁶²

Podle dnešní americké právní úpravy je při probaci nutné být pod dohledem probačního úředníka a dodržovat soudem stanovené podmínky. Dodržování podmínek je podle amerického odborníka v oboru A. Kleina pro probaci stěžejní, protože bez toho by ztrácela smysl. V USA má probace způsobovat odsouzenému újmu; z tohoto důvodu musí být i podmínky, které jí doprovází, dostatečně punitivní.¹⁶³ Základní zákonné podmínky jsou ve všech amerických státech velmi podobné. Odsouzený musí dodržovat právní předpisy a pravidelně se hlásit probačnímu úředníkovi. Nadto nesmí bez jeho souhlasu vycestovat z obvodu soudu, který trest uložil. Ve většině případů musí mít odsouzený zaměstnání a stálé bydliště. Častý je také zákaz užívání omamných látek či držení střelných zbraní. Pachatel musí též nahradit škodu a zaplatit případný peněžitý trest, pokud mu to bylo soudem uloženo.¹⁶⁴ V některých státech je dokonce možné, aby byly při probaci uloženy taktéž obecně prospěšné práce nebo aby byl odsouzený elektronicky monitorován.¹⁶⁵

K ukončení probace dochází tím, že pachatel dodrží stanovené podmínky. Svoboda pachatele je však podmíněna splněním všech uložených povinností, jejich porušení je naopak důvodem pro zrušení probace.¹⁶⁶ Je na místě zmínit skutečnost, že v některých amerických státech existuje tzv. koncept šokové probace, anebo koncept, kdy je nepodmíněný trest podmínkou probace. Oba tyto koncepty byly již v krátkosti nastíněny v kapitole o alternativních opatřeních.

Pro Spojené království Velké Británie a Severního Irska byla probace tradičním opatřením již od 19. století. Od tohoto institutu se mírně ustoupilo a postupně se začalo více uplatňovat podmíněné odsouzení, které bylo zavedeno v roce 1967; jeho užití bylo ale omezené, protože se mělo za to, že se jedná o příliš mírnou sankci. Ke změně došlo po přijetí *Criminal Justice Act 2003*. Podle dnešní právní úpravy lze v Anglii a Walesu uložený trest odnětí svobody podmíněně odložit (tzv. „*suspended sentence*“). Soud může zároveň uložit některé z komunitních opatření (tzv. „*community*

¹⁶² RAYNOR, Peter; VANSTONE, Maurice: *Understanding community penalties. Probation, policy and social change*. Buckingham: Open University Press, 2002, s. 13.

¹⁶³ KLEIN, Andrew: *Alternative Sentencing, intermediate sanctions and probation*. 2nd ed. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 1997, s. 83.

¹⁶⁴ BAYENS, Gerald; SMYKLA, John Ortiz: *Probation, Parole and Community-based Corrections: Supervision, Treatment and Evidence-Based Practices*. New York: McGraw-Hill, 2013 s. 204.

¹⁶⁵ KLEIN, Andrew: *Alternative Sentencing, intermediate sanctions and probation*. 2nd ed. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 1997, s. 77-78.

¹⁶⁶ BAYENS, Gerald; SMYKLA, John Ortiz: *Probation, Parole and Community-based Corrections: Supervision, Treatment and Evidence-Based Practices*. New York: McGraw-Hill, 2013, s. 205.

requirements“).¹⁶⁷ Také je možné pouze stanovit dohled v rámci komunitních příkazů (tzv. „community orders“).¹⁶⁸

Podle současné anglické a velšské právní úpravy lze podmíněně odložit trest odnětí svobody ve výši od čtrnácti dnů do dvou let. Mezi komunitními opatřeními, která soud smí uložit, je například domácí vězení ve formě *curfew*, při kterém musí být odsouzený elektronicky monitorován. Dále je možné uložit obecně prospěšné práce, dohled, protialkoholické či protidrogové léčení, zákaz určité činnosti a podobně. Také je zakotvena možnost zakázat odsouzenému vycestovat do zahraničí. Soud může zároveň u některých z těchto opatření uložit povinnost, aby byl pachatel elektronicky monitorován. Zkušební doba je minimálně šest měsíců, maximálně pak dva roky.¹⁶⁹

V Příloze č. 12 *Criminal Justice Act 2003* je detailním způsobem upraven postup soudu při porušení podmínek podmíněného odsouzení. V případě, že odsouzený poruší některé z opatření, které mu soud uložil, probační úředník mu udělí varování. Při dalším porušení je pak předvolán k soudu. Pokud odsouzený poruší bez přijatelného důvodu uložená opatření nebo spáchá další trestný čin, je mu nařízen výkon nepodmíněného trestu, ledaže soud dojde k názoru, že by to bylo nepřiměřené. V takovém případě změní některá opatření, která trest doprovázela, nebo prodlouží zkušební dobu či uloží peněžitý trest. Pokud soud rozhodne, že je třeba nařídit výkon trestu, má možnost uložit kratší trest.¹⁷⁰

V Irsku je podmíněné odsouzení upraveno v *Criminal Justice Act 2006*, podle kterého lze odložit celý trest odnětí svobody nebo jeho část. Podmínkou pro odložení trestu nebo jeho části je, že odsouzený nebude porušovat veřejný pořádek a bude se chovat řádně. Soud může při podmíněném odsouzení uložit odsouzenému povinnosti, které jsou přiměřené povaze trestného činu a sníží pravděpodobnost, že odsouzený spáchá další trestný čin. Nadto může soud uložit povinnost navštěvovat psychologické poradenství, terapii, protialkoholické nebo protidrogové léčení, vzdělávací kurz či nad odsouzeným stanovit dohled. V případě, že je pachatel odsouzen za jiný trestný čin, který spáchal ve zkušební době, soud zruší rozhodnutí o odložení trestu a odsouzený je

¹⁶⁷ ASHWORTH, Andrew.: *Sentencing and Criminal Justice*. 5th Ed. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 301. Článek 189-194 *Criminal Justice Act 2003*.

¹⁶⁸ ASHWORTH, Andrew.: *Sentencing and Criminal Justice*. 5th Ed. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 347.

¹⁶⁹ Článek 189-194 *Criminal Justice Act 2003*.

¹⁷⁰ ASHWORTH, Andrew.: *Sentencing and Criminal Justice*. 5th Ed. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 303.

povinen vykonat trest nebo jeho zbytek ve věznici, ledaže se bude mít za to, že by to nebylo přiměřené. Soud může, pokud to bude přiměřené okolnostem případu, trest odsouzenému zkrátit.¹⁷¹

Podmíněné odsouzení se rovněž užívá ve všech státech v Austrálii.¹⁷² Například v australském státě Victoria je možné odložit trest odnětí svobody nebo jeho část, a to na základě *Sentencing Act 1991*. Při rozhodování o odložení trestu by soud měl mimo jiné zvážit povahu a závažnost trestného činu, jeho dopady na oběť, ale i to, zda pachateli byl již v minulosti trest odložen a to, zda při předchozím podmíněném odsouzení porušil některou z uložených podmínek. Soud musí také zhodnotit, jestli je pachatel nebezpečný pro společnost. Soud může v závislosti na tom, jestli o věci rozhodoval nižší nebo vyšší soud, odložit trest v délce až dva nebo tři roky. Pokud v době, kdy mu byl trest odložen, je dotyčný odsouzen za jiný trestný čin, soud nařídí výkon nepodmíněného trestu, ledaže by mimořádné okolnosti odůvodňovaly, aby výkon nařízen nebyl.¹⁷³

4.2. Hmotněprávní úprava podmíněného odsouzení v České republice

Podmíněné odsouzení má v české právní úpravě poměrně dlouhou tradici. Bylo zavedeno již zákonem č. 562/1919 Sb. z. a n. o podmíněném odsouzení a o podmíněném propuštění. Vycházelo z francouzského modelu, podle kterého bylo možné podmíněně odložit nejen trest odnětí svobody, ale i výkon peněžitého trestu.¹⁷⁴ Dnes se v českém trestním právu rozlišují dva typy podmíněného odsouzení, a to tzv. podmíněné odsouzení prosté a podmíněné odsouzení s dohledem.

V české právní úpravě není zcela jednoznačné, zda je podmíněné odsouzení samostatný trest či nikoliv. Podle znění § 52 odst. 2 tr. zákoníku se podmíněné odsouzení jeví pouze jako varianta trestu odnětí svobody. Z tohoto důvodu někteří odborníci, například Věra Kalvodová, nepovažují podmíněné odsouzení za samostatný

¹⁷¹ Článek 99 Criminal Justice Act 2006.

¹⁷² ARMSTRONG, Sarah; MCIVOR, Gill; MCNEILL, Fergus; MCGUINNESS, Paul. International Evidence Review of Conditional (Suspended) Sentences. In: *The Scottish Crime & Justice Research* [online]. 2013 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: <http://www.sccjr.ac.uk/wp-content/uploads/2013/01/Conditional-Sentences-FINAL-january-2013.pdf> (dále jen „The Scottish Report No. 1/2013“).

¹⁷³ Článek 27 – 83AR Sentencing Act.

¹⁷⁴ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, s. 101-102.

druh trestu.¹⁷⁵ Nicméně je důležité si uvědomit, že podmíněné odsouzení a nepodmíněný trest odnětí svobody mají pro odsouzeného zásadně odlišné důsledky, přičemž nepodmíněný trest odnětí svobody je zcela jednoznačně přísnější sankcí.¹⁷⁶ Podle některých českých odborníků, kupříkladu Marie Vanduchové a Filipa Ščerby, je proto nutné považovat podmíněné odsouzení za samostatný trest, nikoliv pouze za variantu trestu odnětí svobody.¹⁷⁷ Naproti tomu rozdíl mezi tzv. prostým podmíněným odsouzením a podmíněným odsouzením s dohledem není nikterak výrazný. To je příčinou toho, proč se v některých odborných pracích považuje podmíněné odsouzení s dohledem pouze za přísnější variantu prostého podmíněného odsouzení, nikoliv za samostatný trest.¹⁷⁸

Podle české právní úpravy je možné podmíněně odložit pouze výkon trestu odnětí svobody; odložení se netýká ostatních trestů uložených vedle trestu odnětí svobody (§ 81 odst. 2 tr. zákoníku), protože je pachatel může vykonat na svobodě. Pokud je ukládáno více trestů vedle sebe, je podmíněné odsouzení neslučitelné s domácím vězením a obecně prospěšnými pracemi (§ 53 odst. 1 tr. zákoníku). Osobně jsem přesvědčena, že neslučitelnost obecně prospěšných prací s podmíněným odsouzením nemá dostatečné opodstatnění. V zahraničí je jejich kumulace zcela běžnou praxí a nezpůsobuje vážnější problémy. Podle mého názoru možnost uložit podmíněné odsouzení a zároveň obecně prospěšné práce navíc naplňuje zásadu individualizace trestu.

Právní úpravu tzv. prostého podmíněného odsouzení lze nalézt v § 81 až 83 tr. zákoníku. Podmínky pro uložení tohoto trestu jsou stanoveny § 81 odst. 1 tr. zákoníku, kde je stanoveno, že odložit lze jen trest odnětí svobody, který nepřesahuje tři roky; je-li trest ukládán trestním příkazem, pak lze odložit pouze trest ve výši jednoho roku (§ 314e ods. 2 tr. řádu). Kritériem zde je výše trestu, nikoliv trestní sazba nebo typová závažnost trestného činu. Avšak nelze opomenout to, že v § 58 tr. zákoníku je stanovena možnost mimořádně snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby.¹⁷⁹

Soud zároveň musí být přesvědčen, že výkon trestu odnětí svobody není

¹⁷⁵ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 119.

¹⁷⁶ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 211-212.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 213. SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie.: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, s. 104-105.

¹⁷⁸ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 211.

¹⁷⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1013.

v daném případě nutný. Při této úvaze přihlédne k osobě a poměrům pachatele a k okolnostem případu. Při hodnocení osoby a poměrů pachatele se má soud zaměřit především na jeho dosavadní život a na prostředí, ve kterém žije a pracuje. Jedná se o obdobná kritéria jako ta uvedená v § 39 tr. zákoníku. Jediným rozdílem je to, že je zde explicitně vyjádřeno, že soud má povinnost přihlédnout k prostředí, ve kterém pachatel žije či pracuje.¹⁸⁰

Při hodnocení dosavadního života soud zkoumá to, zda již byl pachatel v minulosti trestán, případně za jakou trestnou činnost a kolik času od tohoto okamžiku uplynulo. Typicky bude podmíněně odsouzen takový pachatel, který ještě nebyl trestán, avšak beztrestnost není pro podmíněné odsouzení podmínkou. Podle judikatury je možné podmíněně odsoudit dokonce i pachatele, který spáchal obdobný trestný čin majetkové povahy krátce poté, co vykonal trest odnětí svobody.¹⁸¹ Naopak existuje možnost neuložit podmíněný trest osobě, která sice ještě trestána nebyla, ale v jejím dosavadním životě je patrná zhoršující se tendence.¹⁸² Soud má tedy za úkol hodnotit dosavadní život pachatele v celém jeho souhrnu.¹⁸³ Pro srovnání lze uvést, že například v australské Victorii soud zkoumá podobná kritéria; nadto musí zkoumat, zda pachatel, kterému byl již v minulosti trest podmíněně odložen, dostal povinností vyplývajícím z trestu.

Podstatou podmíněného odsouzení je to, že se trest odkládá na zkušební dobu, po kterou musí odsouzený vést řádný život a plnit uložené podmínky. Podle § 82 odst. 1 tr. zákoníku tato doba činí jeden rok až pět let, přičemž její výměra nemusí být omezena pouze na celá léta.¹⁸⁴ Zákon tudíž stanoví minimální a maximální hranici, kterou nelze překročit. Konkrétní délka této doby se určí s ohledem na povahu a závažnost trestného činu, má se taktéž přihlédnout k poměrům pachatele i k délce uloženého trestu. Zároveň zkušební doba, která začíná v okamžiku, kdy rozsudek nabyde právní moci, musí být jen tak dlouhá, aby na odsouzeného působila kladně. Zkušební dobu není možné zkrátit, ani ji přerušit, zastavit nebo odložit. Ovšem za určitých podmínek ji lze prodloužit.¹⁸⁵

¹⁸⁰ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 217.

¹⁸¹ ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 1020. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14.10.1988, sp.zn. 8 Tz 79/88, uveřejněno pod číslem 57/1990.

¹⁸² ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 1020.

¹⁸³ Tamtéž, s. 1016.

¹⁸⁴ Rozhodnutí Krajského soudu v Bratislavě ze dne 10.09.1951, sp.zn. 6 Tk 402/51, uveřejněno pod číslem 8/1953.

¹⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 1022-1023.

Základní povinností při podmíněném odsouzení je vést ve zkušební době řádný život, jak lze dovodit z § 83 odst. 1 tr. zákoníku. Odsouzený by se především neměl ve zkušební době dopustit dalšího trestného činu. Nicméně z judikatury vyplývá, že ani spáchání dalšího trestného činu nemusí vždy znamenat, že odsouzený nevedl řádný život. Odsouzený by se neměl během zkušební doby dopouštět ani přestupků; dále by měl například plnit vyživovací povinnost v případě, že jí vůči někomu má.¹⁸⁶

Podle ustanovení § 82 zákoníku je možné, aby soud uložil pachateli i přiměřená omezení a přiměřené povinnosti stanovené v § 48 odst. 4 tr. zákoníku. Soud mu může rovněž uložit povinnost, aby podle svých sil nahradil poškozenému škodu nebo nemajetkovou újmu či vydal bezdůvodné obohacení. Z judikatury vyplývá, že spojení „podle svých sil“ znamená, že odsouzený má povinnost nahradit pouze tolik, kolik mu jeho majetkové a osobní poměry umožní; není tedy stanovena pevná částka.¹⁸⁷ To také znamená, že tato povinnost není ani exekučním titulem.¹⁸⁸ V neposlední řadě nelze opominout to, že v případě, kdy je pachatel ve věku blízkém mladistvým, je možné též uložit některé z výchovných opatření. Uložení dalších povinností, které pachatele směřují k tomu, aby vedl řádný život, lze hodnotit kladně. Jedná se o opatření, která jsou srovnatelná se zahraniční právní úpravou.

Pokud odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a dodržel stanovené podmínky, soud podle § 83 odst. 1 tr. zákoníku vysloví, že se osvědčil. Soud musí tyto otázky zkoumat jako celek, přičemž se přihlíží pouze k těm skutečnostem, které se odehrály ve zkušební době, tj. od právní moci rozhodnutí do skončení zkušební doby. Soud bude především zkoumat, zda se odsouzený nedopustil ve zkušební době další trestné činnosti. V některých případech (například při aboliaci) je možné, aby soud sám jako předběžnou otázku posoudil, zda podmíněně odsouzený spáchal trestný čin. Ve většině případů bude ale soud muset počkat na skončení trestního stíhání.¹⁸⁹ Toto rozhodnutí však lze učinit pouze tehdy, pokud již uplynula celá zkušební doba, nikoliv v jejím průběhu, protože tím by fakticky došlo k jejímu zkrácení.¹⁹⁰

V případě, že podmíněně odsouzený ve zkušební době nevedl nebo nevede

¹⁸⁶ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 219-220.

¹⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18.03.2009, sp. zn. 4 Tz 6/2009.

¹⁸⁸ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, s. 108-109.

¹⁸⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář. 2. vydání*. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 1040.

¹⁹⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31.03.1964, sp. zn. 7 Tz 20/64, uveřejněno pod číslem 32/1964.

řádný život či porušil nebo porušuje uložené podmínky, má soud k dispozici různá opatření (§ 83 tr. zákoníku), kterými na danou situaci může reagovat. V první řadě může rozhodnout, že se trest, který byl podmíněně odložen, vykoná. Toto rozhodnutí může soud učinit kdykoliv v průběhu zkušební doby, nemusí čekat na její uplynutí. To by ostatně nebylo ani vhodné, protože se má na porušení povinností vyplývajících z tohoto trestu reagovat co nejdříve. Soud musí při rozhodnutí, že odsouzený trest vykoná, zároveň rozhodnout o tom, jakým způsobem jej vykoná. Tím se má na mysli to, že soud rozhodne, v jakém typu věznice bude trest odnětí svobody vykonán.¹⁹¹ V neposlední řadě je vhodné zmínit, že v Anglii existuje možnost v odůvodněných případech trest dokonce zkrátit. Domnívám se, že tato úprava více reflektuje zásadu individualizace trestu.

Vzhledem k tomu, že u podmíněného odsouzení hrozí odsouzenému relativně přísná sekundární sankce, zákonodárce připustil, aby soud ve výjimečných případech ponechal podmíněné odsouzení v platnosti, ačkoliv odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu. Avšak v tomto případě se musí podmíněné odsouzení zstříhat některým z alternativně vyjmenovaných opatření (§ 83 odst. 1 tr. zákoníku). Soud má buď možnost stanovit nad odsouzeným dohled, nebo je možné prodloužit zkušební dobu až o dva roky, nicméně ani zde zkušební doba nesmí být delší než pět let. Nakonec je možné uložit některé z přiměřených omezení nebo přiměřených povinností, které nebyly dosud uloženy. Rozhodnutí o nařízení výkonu trestu nebo o jeho výjimečném ponechání v platnosti je možné učinit během zkušební doby nebo po jejím uplynutí, a to dokonce do jednoho roku poté, co zkušební doba skončila. Hranici jednoho roku však nelze překročit, protože ze zákona nastává fikce osvědčení.¹⁹²

V případě, že uplyne jeden rok od konce zkušební doby, aniž by bylo vydáno rozhodnutí podle § 83 odst. 1 tr. zákoníku, má se za to, že se odsouzený osvědčil. Zde již není podmínkou, aby odsouzený vedl řádný život nebo plnil uložené podmínky.¹⁹³ Jedinou podmínkou je, aby odsouzený nezapříčinil, že soud nemohl rozhodnout. To může odsouzený zavinit například tím, že často mění místo pobytu nebo tím, že spáchá

¹⁹¹ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 224.

¹⁹² Tamtéž, s. 225.

¹⁹³ ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 1047.

další trestný čin, o kterém musí rozhodnout soud.¹⁹⁴ V případě, že se odsouzený osvědčil, respektive nastala u něj fikce osvědčení, má tato skutečnost pro něj zcela zásadní význam. Za prvé již nelze nařídit výkon trestu a za druhé se na takového jedince hledí, jako by nebyl vůbec odsouzen.¹⁹⁵ To ve svém důsledku znamená, že se podmíněné odsouzení neobjevuje ve výpisu z evidence z Rejstříku trestů. Tato úprava je pro podmíněně odsouzené velmi výhodná a je projevem výchovného charakteru tohoto trestu. Nelze však zapomínat na to, že v případě, že byl uložen ještě jiný trest, u kterého nenastává fikce neodsouzení, musí se takový trest zahladit.¹⁹⁶

Právní úprava podmíněného odsouzení s dohledem je v mnohém stejná jako právní úprava prostého podmíněného odsouzení. Proto je na místě věnovat se pouze tomu, co je typické pro podmíněné odsouzení s dohledem. Jedním ze základních elementů probace je dohled; proto se dá říci, že podmíněné odsouzení s dohledem má některé znaky probace.¹⁹⁷ Podmíněné odsouzení s dohledem je pro odsouzeného přísnější variantou prostého podmíněného odsouzení. Jeho existence je v systému trestní justice dalším odrazem zásady individualizace trestů a zásady subsidiarity trestní represe.¹⁹⁸ Základní podmínky pro uložení podmíněného odsouzení s dohledem jsou shodné s podmínkami pro uložení prostého podmíněného odsouzení. Při ukládání podmíněného odsouzení je pro soud jediným vodítkem ustanovení § 84 tr. zákoníku, podle kterého soud uloží podmíněné odsouzení s dohledem, jestliže dospěl k tomu, že je třeba pachatele zvýšeně sledovat a kontrolovat jeho chování, avšak zároveň je také vhodné mu poskytnout péči a pomoc. Půjde zejména o ty případy, kdy je pachatel nezaměstnaný, užívá návykové látky nebo se vyskytuje v kriminogenním prostředí.¹⁹⁹

V předchozím trestním zákoně č. 140/1961 Sb. existovalo pravidlo, že pokud byl uložen trest odnětí svobody, který nepřevyšoval dva roky, bylo možné jej podmíněně odložit; pokud byl však uložen trest nepřevyšující tři roky, musel soud nad pachatelem zároveň vyslovit dohled.²⁰⁰ Dnes obdobné pravidlo v zákoně stanoveno není, a tak posouzení, zda postačí prosté podmíněné odsouzení, nebo bude vhodnější

¹⁹⁴ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, s. 113.

¹⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 1048.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 1049.

¹⁹⁷ ŠČERBA, Filip: Probace a její projevy v českém trestním právu. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 10, s. 300.

¹⁹⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 1055.

¹⁹⁹ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 227.

²⁰⁰ § 58 a 60a zákona 140/1961 Sb.

podmíněné odsouzení s dohledem, závisí ryze na úvaze soudu. V praxi proto může dojít k situaci, kdy je podmíněné odsouzení s dohledem užito i tehdy, kdy ho není třeba, anebo naopak není uloženo v těch případech, kde by bylo vhodné.²⁰¹ Dle mého názoru by bylo na místě, aby zákonodárce přímo určil, kdy musí soud obligatorně stanovit dohled. V ostatních případech by uložení dohledu bylo pouze na individuální úvaze soudu. Dohled by tak mohl být vázán na skutečnost, že pachatel byl již v minulosti odsouzen. To by totiž svědčilo o tom, že trest u něj neměl dostatečný nápravný účinek.

U podmíněného odsouzení s dohledem je nad odsouzeným, jak vyplývá již ze samotného termínu, stanoven dohled, a proto se zde podle § 84 tr. zákoníku obdobně aplikují ustanovení § 49 až 51 tr. zákoníku. Podle § 49 odst. 1 tr. zákoníku se dohledem rozumí pravidelný osobní kontrakt s probačním úředníkem, přičemž je sestaven probační plán dohledu. Účelem dohledu je jednak kontrolovat chování pachatele, aby byla chráněna společnost a nedošlo k opakování trestné činnosti, jednak odborné vedení a pomoc odsouzenému, aby byl nasměrován k řádnému životu. Probační úředník má tak dvojí roli. V první řadě podmíněně odsouzeného kontroluje a dohlíží na něj. Zároveň by mu měl pomáhat začlenit se do společnosti a motivovat ho, aby odstranil kriminogenní faktory ze svého života.²⁰²

Kromě základních povinností, které musí být při podmíněném odsouzení dodržovány, jsou v ustanoveních týkajících se dohledu stanoveny další povinnosti. Podle § 50 tr. zákoníku je odsouzený, který je pod dohledem probačního úředníka, povinen s ním spolupracovat, dodržovat probační plán dohledu a setkávat se s probačním úředníkem ve stanovených lhůtách. Odsouzený také musí probačního úředníka informovat o svém pobytu, zaměstnání a zdrojích obživy a sdělit mu, zda dodržuje uložené povinnosti. Odsouzený musí probačnímu úředníkovi rovněž umožnit vstup do svého obydlí.

Probační úředník má při výkonu dohledu různá oprávnění a povinnosti (§ 51 tr. zákoníku). Musí odsouzeného kontrolovat v souladu s probačním plánem, který aktualizuje podle výsledků kontroly nebo podle osobních, rodinných nebo jiných poměrů pachatele. Jak bylo uvedeno výše, úkolem probačního úředníka je i pomáhat odsouzenému. V případě, že odsouzený poruší některé z povinností závažným

²⁰¹ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 216.

²⁰² SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, s. 110-111.

způsobem, musí o tom probační úředník informovat předsedu senátu. Při méně závažném porušení povinností upozorní odsouzeného na chyby a nedostatky. Avšak zároveň ho poučí o tom, že pokud se situace bude opakovat nebo pokud odsouzený poruší povinnosti závažným způsobem, bude o tom informovat předsedu senátu. Probační úředník je dále povinen plnit pokyny předsedy senátu a zpracovat zprávu o průběhu dohledu nad odsouzeným a o tom, jak odsouzený dodržuje své povinnosti. Tuto zprávu vyhotovuje minimálně jednou za šest měsíců, předseda senátu ale může tuto lhůtu zkrátit.

V případě, že odsouzený, nad kterým byl stanoven dohled, plní své povinnosti, vede ve zkušební době řádný život a vyhoví uloženým podmínkám, soud vysloví, že se osvědčil. V opačném případě soud rozhodne, že odsouzený trest vykoná, přičemž toto rozhodnutí je oprávněn učinit již během zkušební doby. Výjimečně je možné rozhodnout o tom, že se ponechává podmíněné odsouzení s dohledem v platnosti, je však nutné uložit některé z opatření, která jsou alternativně uvedena v § 86 odst. 1 tr. zákoníku. Soud může stanovit další povinnosti v rámci dohledu nebo může prodloužit zkušební dobu až o dva roky, avšak ani v tomto případě nesmí překročit dobu pěti let. Další možností je stanovit dosud neuložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti.

4.3. Výkon podmíněného odsouzení v České republice

Výkon podmíněného odsouzení je upraven v § 329 až 330a tr. řádu. Předseda senátu nebo probační úředník kontrolují chování odsouzeného, stejně tak i to, zda dodržuje uložené povinnosti. Podle § 329 odst. 1 tr. řádu předseda senátu může po právní moci rozsudku zaslat opis rozhodnutí probačnímu úředníkovi a pověřit ho, aby pravidelně kontroloval nejen chování odsouzeného, ale též to, zda skutečně dodržuje podmínky trestu. Předseda senátu ho zároveň požádá, aby soudu o těchto skutečnostech podával ve stanovených termínech zprávu a aby oznamoval taková porušení povinností, která by mohla vést k nařízení výkonu trestu.

Pokud předseda senátu nepověří výkonem kontroly probačního úředníka, musí sám vždy alespoň jednou za šest měsíců zjišťovat, jestli odsouzený dodržuje zákonem stanovené nebo soudem uložené povinnosti (§ 329 odst. 2 tr. řádu). Předseda senátu může požádat zájmové sdružení občanů, které je činné na pracovišti odsouzeného nebo

v jeho bydlišti a které nabídlo záruku za jeho převýchovu, aby také na odsouzeného výchovně spolupůsobilo (§ 329 odst. 3 tr. řádu).²⁰³ Domnívám se však, že by bylo vhodnější, aby všechny podmíněně odsouzené kontrolovali probační úředníci, protože ti mají v tomto ohledu více zkušeností i možností než předseda senátu.

Podle § 330 odst. 1 tr. řádu rozhoduje o osvědčení pachatele, nařízení výkonu trestu nebo o ponechání podmíněného odsouzení v platnosti soud ve veřejném zasedání. Proti těmto rozhodnutím je možné podat stížnost, která má odkladný účinek. Podle § 330 odst. 4 tr. řádu může o osvědčení odsouzeného rozhodnout rovněž předseda senátu, pokud s tím vysloví souhlas státní zástupce.

Podrobnosti pro výkon podmíněného odsouzení s dohledem jsou stanoveny v § 330a tr. řádu. Podle tohoto ustanovení soud po právní moci rozsudku pověří probačního úředníka, v jehož obvodu má odsouzený bydliště nebo pracoviště, aby prováděl nad odsouzeným dohled. Zde již má soud povinnost probačního úředníka pověřit, aby sledoval chování odsouzeného. Zároveň může požádat o spolupůsobení orgány veřejné správy, zájmová sdružení občanů a další orgány, instituce a osoby. Na rozhodnutí o osvědčení nebo nařízení výkonu odloženého trestu se aplikuje obdobně ustanovení § 330 tr. řádu.

4.4. Hodnocení

Podmíněné odsouzení podporuje výchovnou funkci trestu, protože motivuje pachatele trestného činu k tomu, aby vedl řádný život a dodržel podmínky, které mu byly uloženy soudem. Předpokládá se, že již samotné trestní stíhání, uznání pachatele vinným, pohrůžka výkonem trestu a nutnost plnění uložených podmínek, které byly uloženy proto, aby pachatele nasměrovaly k řádnému životu, mají preventivní účinky jak na pachatele trestného činu, tak na celou společnost.²⁰⁴ Z uvedeného tedy vyplývá, že podmíněné odsouzení není projevem shovívavosti vůči pachateli, nýbrž je nástrojem k dosažení účelu trestu.²⁰⁵ Represivní prvek podmíněného odsouzení lze spatřovat

²⁰³ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, 222 s.

²⁰⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 1010-1011.

²⁰⁵ RIZMAN, Stanislav; SOTOLÁŘ; Alexander, ŠÁMAL, Pavel. K problematice alternativních trestů. *Trestní právo*. 1997, č. 7-8, příloha, s. IV.

v tom, že pachatel musí dodržet stanovené podmínky, jinak vykoná trest.²⁰⁶

Vzhledem k tomu, že podmíněné odsouzení je vnímáno především jako alternativní sankce, jeho hlavní výhodou je nahrazení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Tím jsou pro pachatele částečně eliminovány některé negativní jevy jako například stigma odsouzení. Rovněž je na místě dodat, že výkon podmíněného trestu je finančně méně náročný než výkon trestu nepodmíněného. Nicméně mezi odbornou veřejností je možné nalézt též kritické hlasy. Podmíněnému odložení trestu je vytýkáno především to, že není skutečným trestem, jelikož pachateli svým charakterem nezpůsobuje téměř žádnou újmu. Z tohoto důvodu je vhodné ukládat spolu s podmíněným odsouzením i další povinnosti a omezení. Podmíněné odsouzení bývá taktéž kritizováno za to, že ve skutečnosti nenahrazuje nepodmíněný trest, ale jiné alternativní sankce (tzv. „*net-widening*“).²⁰⁷

Podmíněné odsouzení bylo předmětem četných výzkumů, které se zabývaly především tím, zda může tento trest lépe zabránit další trestné činnosti než jiné tresty. Ze statistických analýz, které byly provedeny v roce 2011 v Anglii a Walesu, vyplynulo, že nepodmíněné tresty, které jsou kratší než dvanáct měsíců, mají menší účinek na snížení následné recidivy než podmíněné odsouzení nebo komunitní příkazy. Nadto má podmíněné odsouzení na snížení recidivy nepatrně větší účinek než je tomu u komunitních příkazů. Nicméně výsledky výzkumů mohou být ovlivněny vzorkem zkoumaných osob, které pro něj byly vybrány. Tresty se ukládají s přihlédnutím k osobě pachatele, takže pokud má některá osoba větší kriminální sklony, bude jí spíše uložen trest nepodmíněný.²⁰⁸ Takovéto výzkumy však nelze zevšeobecnit, protože každý stát má jiný systém trestů.

²⁰⁶ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, s. 98.

²⁰⁷ The Scottish Report No. 1/2013, s. 17.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 16.

5. Obecně prospěšné práce

5.1. Úvod do problematiky

Obecně prospěšné práce spočívají „v nuceném bezplatném výkonu práce ve volném čase pro společenské účely“.²⁰⁹ Obecně prospěšné práce mohou být chápány jako alternativa ke krátkodobým či střednědobým nepodmíněným trestům odnětí svobody; v některých zemích se může jednat také o alternativu k náhradnímu trestu při neuhrazení peněžitého trestu. V určitých případech se dokonce může jednat o povinnost, která je uložena jako doplněk při podmíněném zastavení trestního stíhání či podmíněném odsouzení.²¹⁰

V angličtině se veřejně prospěšné práce nazývají „community service“, což se dá do češtiny přeložit jako služba pro obec. Ačkoliv obecně prospěšné práce spočívají v bezplatném výkonu práce, konkrétní podoba se může mírně lišit. Někdy se jedná o práce, které svým charakterem souvisí se spáchaným trestným činem. V USA je kupříkladu možné, aby pachatel vykonával práce ve prospěch poškozeného, například spravil to, co poškodil, anebo prováděl pro poškozeného jiné práce, které nejsou s trestným činem přímo spjaty. Nicméně obecně prospěšné práce se ve většině případů vykonávají v „obecný prospěch“, nikoliv pouze ve prospěch poškozeného. Rozsah obecně prospěšných prací je určen na základě počtu hodin nebo je vymezen splněním úkolu, i když to je méně častá varianta. Samotný druh práce bývá jak neodborný, který dokáže zvládnout každý, tak i odborný. Často se jedná o práce pro státní organizace nebo soukromé neziskové instituce, kdy odsouzený vykonává práci pro nemocnice, knihovny, Červený kříž či církevní instituce.²¹¹

Jedním z často diskutovaných problémů v odborné literatuře v souvislosti s obecně prospěšnými pracemi je to, zda má být souhlas jedince pro uložení trestu nutnou podmínkou. Podle mnohých odborníků v oboru by souhlas měl být podmínkou; kupříkladu podle H. Válkové a O. Suchého je souhlas důležitý především z důvodu úspěšnosti resocializace pachatele.²¹² Dá se předpokládat, že ten, kdo souhlasí s tímto

²⁰⁹ SUCHÝ, Oldřich; VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*. 1996, č. 4, s. 151.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ KLEIN, Andrew: *Alternative Sentencing, intermediate sanctions and probation*. 2nd ed. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 1997, s. 195 a s. 207.

²¹² SUCHÝ, Oldřich; VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*. 1996, č. 4, s. 152.

trestem, jej vykoná pravděpodobněji než ten, kdo s ním nesouhlasí.²¹³ Ten, kdo s obecně prospěšnými pracemi nesouhlasí, může mít k výkonu tohoto trestu negativní přístup, což ve svém důsledku může vést až k tomu, že pachatel bude muset vykonat nepodmíněný trest. Zároveň nelze opomenout skutečnost, že i pokud pachatel svolil k trestu obecně prospěšných prací, může dojít k tomu, že trest nevykoná, protože souhlas nelze chápat jako jednoznačnou záruku. Pachatel, který s tímto trestem z počátku souhlasil, může v průběhu jeho výkonu svůj názor změnit anebo svůj prvotní souhlas udělit účelově.²¹⁴ V odborné literatuře se objevil též názor, že ten, kdo již od začátku nechce trest vykonat, svolení neudělí. V českém prostředí tento názor zastává například E. Žatecká nebo M. Fryšták.²¹⁵

S počátky ukládání trestu obecně prospěšných prací se lze setkat v několika málo zemích již od středověku; ojediněle byl užíván i v šedesátých letech minulého století v USA.²¹⁶ Svoji dnešní podobu získal až v následující dekádě, tedy v sedmdesátých letech 20. století.²¹⁷ V evropském kontextu bylo pro rozvoj zkoumaného trestu významné přijetí právní úpravy tohoto trestu ve Velké Británii v roce 1972.²¹⁸ Dnes lze právní úpravu trestu obecně prospěšných prací najít po celém světě, kdy se v některých zemích jedná po peněžitém trestu a podmíněném odsouzení dokonce o nejvíce ukládaný alternativní trest.²¹⁹

Anglie a Wales zavedly obecně prospěšné práce jako samostatný trest začátkem sedmdesátých let, tehdy ještě pod původním názvem *community service*. Původně se jednalo o samostatný trest, který spočíval v povinnosti vykonat neplacené práce v rozsahu mezi 40 až 240 hodinami.²²⁰ Ačkoliv cílem trestu bylo nahradit krátkodobé tresty odnětí svobody, v mnoha případech jím byl nahrazen i peněžitý trest.²²¹ Dnes jsou obecně prospěšné práce – nově neplacené práce (*unpaid work*) – upraveny v zákoně

²¹³ KARABEC, Zdeněk; ROZUM, Jan. K problematice souhlasu pachatele s uložením trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*. 1998, č. 4, s. 229.

²¹⁴ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 281-282.

²¹⁵ ŽATECKÁ, Eva; FRYŠTÁK, Marek. Trest obecně prospěšných prací z pohledu nového trestního zákoníku a případných změn dalších souvisejících předpisů. *Trestní právo*. 2007, č. 9, s. 7.

²¹⁶ KLEIN, Andrew: *Alternative Sentencing, intermediate sanctions and probation*. 2nd ed. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 1997, s. 197.

²¹⁷ VANDUCHOVÁ, Marie. O systému trestů. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2006, č. 4, s. 12.

²¹⁸ ZEŽULOVÁ, Jana; KABÁTOVÁ, Ivana. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*. 1997, č. 6, s. 10.

²¹⁹ VAN KALMTHOUT, Anton M.; OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*. 1997, č. 12, s. 623.

²²⁰ KLEIN, Andrew: *Alternative Sentencing, intermediate sanctions and probation*. 2nd ed. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 1997, s. 197.

²²¹ KUČHTA, Josef; VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 220.

Criminal Justice Act 2003.²²² Neplacené práce patří mezi obecnější *community orders*, jež mohou být uloženy pouze osobám starším osmnácti let. Tato opatření, jak již bylo zmíněno v kapitole o domácím vězení, mohou být ukládána samostatně nebo vedle sebe. Z tohoto důvodu je možné uložit vedle sebe například neplacené práce a domácí vězení. Při ukládání trestu se bude hodnotit osoba pachatele tak, aby byl uložen co nejvhodnější trest. Neplacené práce soud uloží v rozmezí 40 až 300 hodin, které je nutné vykonat nejpozději do dvanácti měsíců od uložení.²²³ V případě, že odsouzený příkaz poruší, mu může být například uložen jiný druh *community order* nebo při splnění dalších zákonných podmínek mu může být uložen zcela jiný trest.²²⁴

Ve Skotsku jsou obecně prospěšné práce upraveny v zákoně *Criminal Procedure (Scotland) Act 1995*. Stejně jako v Anglii a Walesu došlo ve Skotsku ke změně původní právní úpravy i názvu. Ustanovení o *community service* byla k 1. únoru 2011 zrušena a dnes je v zákoně zakotven *community payback order*. Jedná se o obecnější příkaz, jímž má být nahrazena újma společnosti.²²⁵ Podle článku 227A *Criminal Procedure (Scotland) Act 1995* je možné namísto nepodmíněného trestu nebo peněžitého trestu uložit tzv. *community payback order*, jenž je tvořen devíti opatřeními, mezi nimiž jsou neplacené práce a jiné činnosti (*unpaid work and other activity requirement*).

Neplacené práce ve Skotsku je možné uložit osobě starší šestnácti let v rozmezí 20 až 300 hodin, avšak soud musí počet hodin určit tak, aby nebyly omezeny pracovní povinnosti odsouzeného. V případě, že neplacené práce převyšují 100 hodin, může soud uložit toto opatření teprve poté, kdy je předložena zpráva příslušného úřadu o tom, že je pro konkrétního pachatele tento trest vhodný. Neplacené práce do výše 100 hodin je nutné vykonat do tří měsíců od jejich uložení; v případě většího počtu hodin je odsouzený povinen je vykonat do šesti měsíců od uložení. Soud má však možnost určit i lhůtu delší. Druh práce je určen dozorujícím úředníkem. Může se jednat o odklizení sněhu nebo čištění pláží, ovšem odsouzení mohou například též pěstovat zeleninu, kterou poté dodají místním charitativním spolkům.²²⁶ V případě, že odsouzený příkaz

²²² Článek 177, 199 a 200 *Criminal Justice Act 2003*.

²²³ BOURKE, John. *Community Service in Northern Ireland*. *Irish Probation Journal*. 2007, č. 1, s. 81. ASHWORTH, Andrew: *Sentencing and Criminal Justice*. 5th Ed. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 340-342.

²²⁴ Příloha č. 8 *Criminal Justice Act 2003*.

²²⁵ *The Scottish Government: Community Payback Orders* [online]. [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.scotland.gov.uk/Topics/Justice/public-safety/offender-management/CPO>.

²²⁶ *The Scottish Government: Community Payback Orders* [online]. [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.scotland.gov.uk/Topics/Justice/public-safety/offender-management/CPO>.

poruší bez přiměřeného důvodu, může mu být uloženo další opatření nebo peněžitý trest. Příkaz může být rovněž zrušen a pachateli je poté uložen jiný trest.²²⁷

V Severním Irsku je možné ukládat obecně prospěšné práce od roku 1976. Dnes jsou obecně prospěšné práce (*community service orders*) upraveny v *Criminal Justice Order (NI) 1996*. Tento trest je možné uložit osobě starší šestnácti let, která spáchala trestný čin, za nějž lze uložit trest odnětí svobody. Podmínkou pro uložení uvedeného trestu je souhlas pachatele a vyjádření probačního úředníka, že je trest pro pachatele skutečně vhodný. Obecně prospěšné práce se ukládají v rozsahu 40 až 240 hodin, přičemž musí být vykonány do dvanácti měsíců od jejich uložení. Obecně prospěšné práce lze uložit též jako doplněk k probaci; v tomto případě je počet hodin omezen nejvýše na sto hodin.²²⁸ Tamější probační služba se snaží o to, aby měly obecně prospěšné práce na pachatele kladný účinek. Předně se má za to, že práce musí být smysluplná a měla by též odpovídat zájmům pachatele. Navíc by měla rozvíjet i jeho schopnosti, aby později snáze získal zaměstnání. Zároveň je nutné, aby odsouzený dostal přesné pokyny a aby byl při práci pod neustálým dohledem.²²⁹

Obecně prospěšné práce je možné uložit rovněž v Irsku, a to podle podmínek *Criminal Justice (Community Service) Act 1983*. I zde jsou obecně prospěšné práce koncipovány jako alternativa k nepodmíněnému trestu. Uložit je lze osobě starší šestnácti let, pokud je soud toho názoru, že přiměřeným trestem za spáchaný trestný čin by byl trest odnětí svobody v trvání nejvýše dvanácti měsíců. Soud uloží trest obecně prospěšných prací, pokud po zhodnocení zprávy probačního úředníka má za to, že je tento trest pro obviněného vhodný. Podmínkou pro uložení trestu je pak souhlas obviněného. Soud v rozsudku, kterým tento trest ukládá, specifikuje počet hodin, přičemž minimum činí 40 a maximum 240 hodin. V případě, že byl jedinec odsouzen k více trestům obecně prospěšných prací, nesmí součet hodin přesáhnout horní hranici. Odsouzený je zároveň povinen vykonat obecně prospěšné práce do jednoho roku od uložení trestu; tato lhůta může být na základě žádosti prodloužena rozhodnutím soudu. Pokud odsouzený podmínky výkonu trestu poruší, může být jako alternativa uložen peněžitý trest, nepodmíněný trest nebo může být trest obecně prospěšných prací zrušen

²²⁷ 227A – 227ZD Criminal Procedure (Scotland) Act 1995.

²²⁸ BOURKE, John. Community Service in Northern Ireland. *Irish Probation Journal*. 2007, č. 1, s. 77-78. Criminal Justice Order (NI) 1996.

²²⁹ BOURKE, John. Community Service in Northern Ireland. *Irish Probation Journal*. 2007, č. 1, 77-84 s.

a nahrazen novým trestem.²³⁰

Trest obecně prospěšných prací je užíván rovněž v Austrálii. Ve státě Nový Jižní Wales lze uložit uvedený trest na základě *Crimes (Sentencing Procedure) Act 1999 No 92*. Podle tohoto zákona je možné uložit obecně prospěšné práce až do výše 500 hodin. Jednou z podmínek ovšem je, že trest musí být pro obviněného vhodný a přiměřený a že v okolí bydliště obviněného existuje možnost jej skutečně vykonat.²³¹

Obecně prospěšné práce lze uložit taktéž na Novém Zélandě, kde jsou nazývány *community work*. Zde může být obviněnému uložen trest v rozsahu od 40 do 400 hodin, přičemž konkrétní výměra je určena soudcem. Během šesti měsíců musí odsouzený odpracovat alespoň 100 hodin, přičemž je povoleno pracovat nejvýše 10 hodin denně nebo 40 hodin týdně, protože zákonodárce nechce odsouzenému klást překážky pro výkon zaměstnání. Pokud odsouzený neplní podmínky trestu, může být znovu postaven před soud, který má možnost mu uložit jiný trest.²³²

5.2. Hmotněprávní úprava v České republice

Do českého trestního práva byl trest obecně prospěšných prací zaveden zákonem č. 152/1995 Sb., přičemž tento trest byl určen pachatelům méně závažných deliktů – především za projevy vandalství nebo výtržnictví.²³³ Dnes lze uložit obecně prospěšné práce za všechny přečiny stanové v trestním zákoníku.²³⁴ To platí dokonce i v případě, že tento trest není u konkrétního trestného činu stanoven, což vyplývá z § 53 odst. 2 tr. zákoníku. Obecně prospěšné práce je možné uložit jako samostatný trest, pokud vzhledem k osobě a poměrům pachatele a povaze a závažnosti trestného činu není nutný jiný trest. Obecně prospěšné práce lze také uložit vedle jiného trestu, ovšem nikoliv vedle trestu domácího vězení nebo trestu odnětí svobody v jakékoliv podobě.

Zákon stanoví i omezení pro uložení trestu obecně prospěšných prací, a to v § 62 odst. 2 tr. zákoníku. Zde je uvedeno, že soud tento trest zpravidla neuloží v případě, že pachateli již byl tento trest v období tří předcházejících let přeměněn na trest odnětí

²³⁰ Criminal Justice (Community Service) Act, 1983. Criminal Justice (Community Service) (Amendment) Act 2011.

²³¹ Crimes (Sentencing Procedure) Act 1999.

²³² Department of Corrections: Community work [online]. [cit. 2013-23-02]. Dostupné z: <http://www.corrections.govt.nz/community-assistance/corrections-in-the-community/community-work.html>.

²³³ HÁKOVÁ, Lucie; KOTULAN, Petr; ROZUM, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*. 2005, č. 4, s. 9.

²³⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 582.

svobody. Uvedené omezení bylo reakcí na mnoho případů z praxe, kdy obecně prospěšné práce byly ukládány též jedincům, kterým byl již v minulosti tento trest přeměněn na nepodmíněný trest. Z formulace tohoto ustanovení vyplývá, že se nejedná o zákaz absolutní, jelikož soud tento trest „zpravidla“ neuloží, avšak v odůvodněných případech ho uložit může. Jedná se zejména o ty případy, kdy pachatel prokazatelně změnil svůj přístup, a proto se dá předpokládat, že tentokrát trest vykoná. V neposlední řadě je důležité upozornit na skutečnost, že přeměna obecně prospěšných prací v jiný trest než nepodmíněný není překážkou pro opětovné uložení tohoto trestu.²³⁵

Před uložením trestu obecně prospěšných prací je vždy nutné pečlivě zvažovat, zda je uložení daného trestu u pachatele na místě. Při ukládání trestu soud musí podle § 64 tr. zákoníku přihlídnout ke stanovisku pachatele, jeho zdravotnímu stavu a k možnosti trest uložit. V případě, že je trest ukládán trestním příkazem, musí si soud podle § 314e odst. 3 tr. řádu vyžádat zprávu probačního úředníka, která požadované informace obsahuje. Osobně se domnívám, že by bylo vhodné, aby byla zakotvena obecná povinnost si před uložením obecně prospěšných prací vyžádat zprávu probačního úředníka, tak jak tomu je například v Irsku. Sám probační úředník by mohl dále zkoumat, zda by u konkrétního jedince bylo uložení tohoto trestu vůbec vhodné. Mohl by hodnotit například přístup obviněného k práci, zejména to, zda je dostatečně disciplinovaný.²³⁶

Soud je povinen, jak již bylo zmíněno, opatřit si stanovisko pachatele k uložení trestu obecně prospěšných prací. Bez vyjádření stanoviska není možné tento trest uložit. Nicméně v České republice souhlas s uložení tohoto trestu, na rozdíl například od irské nebo severoirské právní úpravy, podmínkou není. Z tohoto důvodu lze obecně prospěšné práce uložit i v případě, že je stanovisko pachatele k trestu záporné.²³⁷ Jsem přesvědčena, absence povinného souhlasu s uložení trestu není nedostatkem právní úpravy. Jedná se totiž primárně o sankci za spáchaný trestný čin, a tudíž je možné omezit práva pachatele i bez jeho souhlasu. Výhodou této úpravy je to, že může eliminovat ty případy, kdy má pachatel k tomuto trestu negativní postoj, přesto ale soudu umožňuje trest v odůvodněných případech uložit. Naopak kdyby byl souhlas pachatele podmínkou, soud by již neměl prostor tento trest uložit, i kdyby byl vzhledem

²³⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 841-842.

²³⁶ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 281.

²³⁷ Tamtéž, s. 280-281.

k okolnostem vhodný.

Při ukládání trestu obecně prospěšných prací musí soud rovněž přihlídnout ke zdravotnímu stavu pachatele. V některých případech může nastat situace, že pachatel nebude schopen provádět některé fyzicky namáhavé práce, ale na druhou stranu nebude jeho zdravotní stav natolik vážný, aby nebyl schopen vykonávat žádné práce. V případě, že je pachatel zdravotně nezpůsobilý k soustavné práci, trest obecně prospěšných prací nemůže být uložen. Soud musí současně přihlídnout k tomu, jaké jsou vůbec možnosti pro uložení uvedeného trestu a zda je v bydlišti pachatele pro obecně prospěšné práce dostatek pracovních míst.²³⁸

Dle § 65 odst. 1 tr. zákoníku spočívá podstata obecně prospěšných prací v povinnosti vykonat osobně, bezplatně a ve svém volném čase práce, které přinášejí užitek většímu počtu osob.²³⁹ Podle § 62 odst. 3 tr. zákoníku se přitom může jednat o úklid nebo údržbu veřejných prostranství, veřejných budov či komunikací, nicméně podle účinného trestního zákoníku je možné vykonat i odborné práce. Dřívější právní úprava toto neumožňovala, což bylo mnohými odborníky v oboru kritizováno, v českém prostředí například V. Kalvodovou.²⁴⁰

Dnes může soud uložit takový druh obecně prospěšných prací, který bude pro pachatele nejvhodnější. Tím se naplní zásada individualizace trestu. Vzhledem k tomu, že by kvalifikovaná práce mohla odsouzeného více zajímat, mohla by ho také více motivovat k vykonání trestu. Dalším přínosem této úpravy je i to, že s výkonem kvalifikovaných prací není tolik spojeno stigma nebo pocit zostuzení, který někteří odsouzení pociťovali při výkonu úklidových či údržbářských prací. Lze tudíž předpokládat, že by odsouzený mohl takový trest lépe přijmout.²⁴¹ Kupříkladu v Severním Irsku se probační pracovníci snaží o to, aby byla povaha práce pachateli blízká nebo aby získal další zkušenosti. Z toho je patrné, že tamní právní úprava klade větší důraz na rehabilitaci pachatele než úprava česká.

Obecně prospěšné práce jsou vykonávány ve prospěch obcí, nebo státních či obecně prospěšných institucí. Tyto instituce se mohou věnovat různým činnostem –

²³⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 583-584.

²³⁹ KOTULAN, Petr. K pojmu obecné prospěšnosti při ukládání trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*. 1998, č. 4, s. 222.

²⁴⁰ KALVODOVÁ, Věra: *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 130.

²⁴¹ Tamtéž.

vzdělání a vědě, kultuře, školství, ochraně zdraví, požární ochraně, ochraně životního prostředí, podpoře a ochraně mládeže, ochraně zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženské, tělovýchovné či sportovní činnosti. Zákon tyto činnosti vyjmenovává pouze demonstrativně.²⁴² Podmínkou ovšem je, že tato práce nesmí sloužit k výdělečným účelům odsouzeného. To ostatně plyne i z charakteru samotného trestu, který má být vykonáván bezplatně.

Pokud je pachateli uložen trest obecně prospěšných prací, je jeho povinností jej vykonat ve stanoveném rozsahu. Obecná výměra tohoto trestu je stanovena v § 63 tr. zákoníku a činí 50 až 300 hodin. Konkrétní výměru stanoví soud podle pravidel uvedených v § 39 tr. zákoníku.²⁴³ Z judikatury vyplývá, že soud je omezen konkrétní trestní sazbou uvedenou ve zvláštní části tr. zákoníku. Trest obecně prospěšných prací lze totiž přeměnit mimo jiné na nepodmíněný trest, přičemž jedna hodina nevykonaných obecně prospěšných prací se přemění v jeden den ve věznicí. Z tohoto důvodu musí soud stanovit rozsah prací tak, aby po případné přeměně nebyl odsouzený ve věznicí delší dobu, než připouští trestní sazba u daného trestného činu.²⁴⁴

V souvislosti s otázkou výměry obecně prospěšných prací bývá někdy namítáno, že zatímco trest obecně prospěšných prací lze uložit u všech přečinů, tedy jak u nedbalostních, tak i úmyslných trestných činů, u nichž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí pěti let, při nevykonání obecně prospěšných prací se trest přemění na maximálně 300 dnů odnětí svobody, což není ani jeden celý rok.²⁴⁵ Nadto judikatura dovodila, že pokud byl pachatel ve vazbě a následně mu byl uložen trest obecně prospěšných prací, započítává se mu doba strávená ve vazbě i do trestu obecně prospěšných prací, tak jako by se započítala do nepodmíněného trestu. To znamená, že ač byl pachateli uložen trest v určité výměře, nemusí ho v některých případech v tomto rozsahu vykonat. Při přepočítání se analogicky použijí ustanovení o přeměně trestu obecně prospěšných prací v nepodmíněný trest.²⁴⁶

Trestní zákoník v § 65 odst. 1 stanovuje, že trest musí být vykonán ve lhůtě dvou let od doby, kdy soud nařídil jeho výkon. Zákon současně uvádí důvody, pro které se

²⁴² ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 842.

²⁴³ Tamtéž, s. 849.

²⁴⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2007, sp. zn. 4 Tz 34/2007 (9/08).

²⁴⁵ Více v HANÁK, Václav. Sazba trestu obecně prospěšných prací a jeho přeměna v trest odnětí svobody. *Právní praxe*. 1998, č. 4, s. 232.

²⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2007, sp. zn. 4 Tz 33/2007 (23/08)

tato lhůta staví. Jsou jimi zdravotní nebo zákonné překážky nebo skutečnost, že je odsouzený ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody. Je otázkou, zda není lhůta dvou let pro výkon trestu obecně prospěšných prací příliš dlouhá. Například v Anglii a Walesu činí lhůta pro výkon neplacených prací dvanáct měsíců, ačkoliv horní hranice počtu hodin je stejná jako v České republice.

Základní povinností odsouzeného je trest obecně prospěšných prací vykonat. Jeho další povinností je vést řádný život, a to v období od odsouzení do doby, než je trest vykonán. Nicméně soud může stanovit i další povinnosti (§ 63 odst. 2, odst. 3 tr. zákoníku). Zkoumaný trest lze doplnit uložením přiměřených omezení a přiměřených povinností, jež jsou stanoveny v § 48 odst. 4 tr. zákoníku. Tato omezení a povinnosti usilují o to nasměrovat odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život. Výchovný účinek, který by tento trest měl mít, lze navíc podpořit tím, že je odsouzenému uložena povinnost nahradit škodu, odčinit nemajetkovou újmu či vydat bezdůvodné obohacení. U pachatele, který je věkem blízký mladistvým, je navíc možné uložit samostatně nebo vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností některá z výchovných opatření, jež jsou stanoveny v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže.²⁴⁷

Pro efektivní výkon trestu obecně prospěšných prací je nutné stanovit, jaké důsledky pro odsouzeného plynou, pokud poruší povinnosti, které mu vyplývají ze zákona nebo rozhodnutí soudu. Podle české právní úpravy v tom případě dochází k přeměně trestu, přičemž v § 65 odst. 2 tr. zákoníku jsou stanoveny dva okruhy důvodů pro přeměnu, které ale nemusí být splněny současně.²⁴⁸ Prvním je skutečnost, že odsouzený nevede řádný život. Druhým je maření výkonu trestu, kdy odsouzený zaviněně nevykoná trest řádně, včas nebo vůbec, například tím, že se vyhýbá nástupu k výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší podmínky výkonu trestu, zaviněně tento trest ve stanovené době nevykoná nebo jiným způsobem maří výkon trestu.²⁴⁹

Celý trest nebo jen jeho zbytek může být přeměněn v trest domácího vězení, v trest odnětí svobody nebo peněžitý trest. Skutečnost, že nepodmíněný trest při porušení povinností plynoucích z trestu obecně prospěšných prací nenastupuje automaticky, je třeba hodnotit pozitivně. Tato úprava je pak rovněž v souladu s Tokijskými pravidly.²⁵⁰

²⁴⁷ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 287.

²⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2007, sp. zn. 8 Tdo 872/2007 (42/08 – II.)

²⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 861.

²⁵⁰ Pravidlo 14.1 Tokijských pravidel.

K samotné přeměně obecně prospěšných prací může dojít již během výkonu trestu, a tudíž se nemusí čekat na to, až uplyne doba, která je pro výkon stanovena. V případě, že se pachatel vyhýbá nástupu výkonu trestu, by ani nebylo vhodné čekat až na konec vymezené doby, protože je nutné na pachatelův negativní postoj k trestu reagovat.²⁵¹ Pokud odsouzený část trestu již vykonal, přeměňuje se pouze zbytek trestu, nikoliv trest celý, a to i tehdy, pokud je důvodem pro přeměnu skutečnost, že odsouzený nevedl řádný život.²⁵² Klíč k přeměně trestu je stanoven v § 65 odst. 2 tr. zákoníku.

V případě, že se trest obecně prospěšných prací přemění v trest domácího vězení, každá nevykonaná hodina trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den trestu domácího vězení. V původním znění trestního zákoníku možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací v domácí vězení nebyla. Tato úprava byla zavedena až zákonem č. 330/2011 Sb. Podle některých specialistů v oboru, například podle Ščerby, byla tato změna nadbytečná, zvláště když bylo možné ponechat trest obecně prospěšných prací ve výjimečných případech v platnosti.²⁵³ Podle mého názoru však tato změna nadbytečná nebyla, protože se takto dá lépe a cíleněji reagovat na porušení podmínek obecně prospěšných prací, a to především v těch případech, kdy došlo k přeměně z důvodu nevedení řádného života. Domácí vězení by tak mohlo odsouzenému zabránit v další trestné činnosti. Pokud by ale k přeměně mělo dojít proto, že odsouzený řádně nevykonával práce, jistě by to vhodné řešení nebylo. Jsem přesvědčena, že vzhledem k nedostatečné kontrole domácího vězení nebude tato alternativa v praxi příliš využívána.

Druhou možností, jak lze reagovat na skutečnost, že odsouzený nevede řádný život nebo že maří výkon trestu, je přeměnit obecně prospěšné práce v peněžitý trest. V tomto případě je zároveň stanoven náhradní trest odnětí svobody, pokud by peněžitý trest nebyl vykonán. Náhradní trest však nesmí být přísnější než ten, který by byl uložen, pokud by byly obecně prospěšné práce přeměněny v nepodmíněný trest. Možnost přeměnit obecně prospěšné práce v peněžitý trest byla zavedena již zmíněným zákonem č. 390/2012 Sb. Tuto změnu hodnotím jako zcela nesystémovou, protože se zde, podle mého názoru, umožňuje přeměnit přísnější trest v trest mírnější.

Konečně je možné přeměnit trest obecně prospěšných prací v trest odnětí

²⁵¹ DRAŠTÍK, Antonín; HASCH, Karel; KABÁTOVÁ, Ivana. K výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*. 1999, č. 4, s. 19.

²⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2003, sp. zn. 4 Tz 16/2003 (2/05 – I.)

²⁵³ ŠČERBA, Filip. Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 1, s. 5.

svobody. Pokud soud rozhodne o přeměně analyzovaného trestu v nepodmíněný trest, přemění se jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací na jeden den trestu odnětí svobody. Soud rovněž rozhodne o způsobu výkonu tohoto trestu. Domnívám se, že 300 hodin obecně prospěšných prací není příliš přísným trestem. V případě této výměry může odsouzený pracovat po dobu třiceti týdnů jednou týdně deset hodin a má trest vykonaný. Naopak 300 dní nepodmíněného trestu je poměrně přísný trest, pokud si uvědomíme, že původně soud uložil obecně prospěšné práce, protože to odpovídalo povaze a závažnosti trestného činu, stejně jako osobě a poměrům pachatele. Osobně se mi jeví příhodnější skotská právní úprava, kde se trest obecně prospěšných prací může dokonce zrušit. Soud má tak možnost znova individuálně posoudit, jaký jiný trest je pro odsouzeného přiměřený, a zároveň zhodnotit míru porušení jeho povinností. Zavedení obdobné právní úpravy i v České republice by znamenalo, že by již nedocházelo k tomu, že i přes to, že odsouzený nevede řádný život, přemění se mu jen zbývající nevykonaná část trestu.

Zákonodárce v § 65 odst. 3 tr. zákoníku projevil shovívavost, když umožňuje ponechat trest obecně prospěšných prací nebo prodloužit jeho výkon o šest měsíců, i když by zde existoval důvod k přeměně trestu. Nepřeměnit trest obecně prospěšných prací lze však pouze výjimečně, a to vzhledem k okolnostem případu nebo osobě odsouzeného. V tomto případě je však nutné nad ním stanovit dohled, nebo mu uložit přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti, anebo výchovné opatření, pokud se jedná o osobu věkově blízkou mladistvému. Osobně tuto úpravu hodnotím velmi kladně, protože umožňuje individuálně posoudit okolnosti případu. Současně považuji za důležité též to, že je odsouzenému trest zpřísněn, protože tím soud reaguje na porušení povinností ze strany odsouzeného a deklaruje, že jeho chování musí být určitým způsobem postiženo.

Pro budoucí život osoby, která vykonala obecně prospěšné práce nebo pro osobu, u které bylo upuštěno od výkonu trestu nebo od jeho zbytku, je velmi podstatné to, že podle § 65 odst. 4 tr. zákoníku se na takovou osobu hledí, jako by vůbec nebyla odsouzena. Tím nastává fikce neodsouzení.²⁵⁴ To je významné zejména proto, že se trest neobjeví ve výpisu z Rejstříku trestů, tudíž by z tohoto důvodu nemělo docházet

²⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 868.

k problémům se získáním zaměstnání a podobně.²⁵⁵ V neposlední řadě je na místě zmínit skutečnost, že obecně prospěšné práce mohou být po novele z roku 2012 jednou z možných sekundárních sankcí při nevykonání peněžitého trestu (§ 69 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku). Související problematika je podrobněji rozebrána v příslušné kapitole.

5.3. Výkon trestu obecně prospěšných prací v České republice

V případě, že soud na základě zjištěných informací uloží trest obecně prospěšných prací, zašle předseda senátu podle § 336 odst. 1 tr. řádu opis vykonatelného rozhodnutí probačnímu úředníkovi. Ten pak soudu navrhne konkrétní druh a místo výkonu obecně prospěšných prací. Probační úředník by se měl snažit navrhnout takový druh práce, který odpovídá kvalifikaci či dovednostem odsouzeného, avšak z pochopitelných důvodů není možné vyjít vstříc každému. Při návrhu vhodného druhu práce musí probační úředník vycházet rovněž z toho, jaké jsou možnosti práce v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí. Místo výkonu prací by se mělo nacházet co nejbližší jeho bydlišti, protože podle § 335 tr. řádu se tento trest vykonává v obvodu okresního soudu, v němž odsouzený bydlí, avšak se souhlasem odsouzeného lze trest vykonat i mimo tento obvod.²⁵⁶

Druh a místo trestu nařizuje okresní soud, jenž trest obecně prospěšných prací uložil. Ten má přitom povinnost v rozhodnutí poučit odsouzeného, že se musí do 14 dnů od oznámení rozhodnutí dostavit na středisko Probační a mediační služby v obvodu okresního soudu, v němž má být trest vykonáván. Dále ho poučí o tom, že je povinen se dostavit v den stanovený příslušným probačním úředníkem na obecní úřad nebo instituci, u které se má trest vykonávat, aby nastoupil výkon trestu. Soud musí odsouzeného poučit též o následcích, které vzniknou, pokud uvedené povinnosti nesplní. Soud musí o rozhodnutí, jímž se stanovuje druh a místo výkonu trestu, vyrozumět i příslušné středisko Probační a mediační služby a pověřit příslušného úředníka, aby vedl kontrolu nad výkonem trestu. Odsouzený se poté sejde s monitorujícím probačním úředníkem, který s ním projedná podmínky výkonu trestu a

²⁵⁵ BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací – aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*. 2006, č. 5, s. 6.

²⁵⁶ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 295-297.

určí den nástupu do práce a harmonogram výkonu stanovených prací.²⁵⁷

Podle § 336 odst. 5 tr. řádu lze místo a druh práce změnit, ovšem pouze na základě soudního rozhodnutí. Soud o změně rozhodne na návrh odsouzeného nebo kontrolujícího probačního úředníka. V případě změny musí soud opět vyrozumět středisko Probační a mediační služby v obvodě okresního soudu, kde bude trest dále vykonáván, a pověřit příslušného probačního úředníka, aby prováděl kontrolu nad výkonem trestu. Je otázkou, zda by nebylo efektivnější, kdyby o druhu a místě výkonu trestu obecně prospěšných prací rozhodoval přímo probační úředník. Soud by se v takovém případě nemusel zabývat každou změnou místa a druhu obecně prospěšných prací.

Pro účinné působení trestu obecně prospěšných prací je nutné již během výkonu trestu kontrolovat, zda odsouzený vede řádný život, vykonává práce podle projednaných podmínek či zda dodržuje všechny další stanovené povinnosti. Kontrola má být prováděna v součinnosti s obecním úřadem nebo institucí, u které je trest vykonáván, jelikož tyto instituce mají o odsouzeném nejpřesnější informace. V případě, že dojde i k méně závažným pochybením, monitorující probační úředník bezodkladně sdělí tuto skutečnost soudu, který výkon trestu nařídil (§ 337 odst. 3 tr. řádu).²⁵⁸

V § 339 a 340 tr. řádu jsou stanoveny podmínky, kdy může předseda senátu odložit nebo přerušit výkon trestu. Odložit či přerušit výkon trestu lze z důvodu přechodného zhoršení zdravotního stavu, přičemž trestní řád blíže neurčuje dobu pro odložení nebo přerušení trestu. Dále je možné tak učinit, pokud se jedná o těhotnou ženu nebo matku novorozeného dítěte; v těchto případech se trest přerušuje nebo odloží na dobu jednoho roku po porodu. U vojáka lze trest odložit nebo přerušit také tehdy, pokud je povolán k výkonu vojenské činné služby.²⁵⁹ Z jiných důvodů je možné odložit výkon trestu pouze na dobu maximálně tří měsíců ode dne, kdy rozhodnutí, kterým byl tento trest uložen, nabylo právní moci. Pokud důvody pro odklad nebo přerušení výkonu trestu zaniknou, předseda senátu odklad či přerušení odvolá. Je třeba uvést, že pokud dojde k přerušení nebo odkladu trestu, pak se doba, kdy trest nemohl být vykonáván, nezapočítává do lhůty, v níž mají být obecně prospěšné práce vykonány. Proti všem rozhodnutím o přeměně nebo odkladu je přípustná stížnost, která má

²⁵⁷ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 297.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 364.

²⁵⁹ Toto ustanovení je již obsoletní, protože byla zrušena základní vojenská služba. Více v JELÍNEK, Jiří: *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 781.

odkladný účinek.

V § 340a tr. řádu je dále zakotvena možnost upustit od výkonu trestu obecně prospěšných prací nebo jeho zbytku, ale pouze za předpokladu, že odsouzený není dlouhodobě schopen vzhledem ke změně svého zdravotního stavu trest vykonat. I zde je přípustná stížnost, která má odkladný účinek. Z judikatury pak vyplývá, že v případě, že pachatel nevedl řádný život nebo zaviněně trest ve stanovené lhůtě nevykoná a současně je u něho důvod pro upuštění od výkonu trestu obecně prospěšných prací, měl by se tento trest nebo jeho část přeměnit v nepodmíněný trest odnětí svobody.²⁶⁰

Postup pro přeměnu trestu nebo pro ponechání trestu v platnosti při současném uložení dalších omezení stanoví § 340b tr. řádu. O těchto opatřeních rozhoduje předseda senátu bez zbytečného odkladu, a to na návrh nebo i bez návrhu. Návrh je oprávněn podat probační úředník, který vykonává kontrolu nad výkonem trestu, nebo obecní úřad či instituce, u níž odsouzený trest vykonává. Rovněž v tomto případě se návrh podává prostřednictvím probačního úředníka. V praxi půjde převážně o ty případy, kdy byl návrh na přeměnu podán probačním úředníkem.²⁶¹ Pokud předseda senátu učiní některé z rozhodnutí podle § 340b odst. 1 tr. řádu, musí o něm opět vyrozumět středisko Probační a mediační služby. I proti těmto rozhodnutím je přípustná stížnost, která má odkladný účinek.

K přeměně trestu obecně prospěšných prací může podle judikatury dojít též v případě, kdy sice ještě neuplynula lhůta dvou let pro výkon trestu, ale odsouzený přes výzvu příslušného úředníka ve stanovené době zaviněně nenastoupí výkon obecně prospěšných prací. Zde se má na mysli zejména to, že odsouzený nezačne vykonávat práce v rámci doby stanovené v harmonogramu; z jeho chování lze totiž dovést, že trest ve stanovené době nevykoná.²⁶² Z judikatury však vyplývá, že i v případě, kdy již bylo zahájeno řízení o přeměně trestu nebo jeho zbytku, může odsouzený stále ještě začít s výkonem trestu nebo v něm pokračovat. Řízení totiž není překážkou výkonu trestu obecně prospěšných prací.²⁶³ Lze se setkat rovněž s názorem, že odsouzený může dokonce zvrátit výkon pravomocně přeměněného trestu, pokud dodatečně vykoná

²⁶⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2007, sp. zn. 8 Tdo 872/2007 (42/08 – III.).

²⁶¹ POLMOVÁ, Olga. K jednomu z problémů trestu obecně prospěšných prací. *Trestněprávní revue*. 2008, č. 3, s. 80.

²⁶² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23.10.1998, sp. zn. 7 Tz 138/1998. DRAŠTÍK, Antonín; HASCH, Karel; KABÁTOVÁ, Ivana. K výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*. 1999, č. 4, s. 19. DRAŠTÍK, Antonín; HASCH, Karel. Ještě k výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*. 1999, č. 5, s. 20-24.

²⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23.10.1998, sp. zn. 7 Tz 138/1998.

obecně prospěšné práce, protože tím se mu trest započte.²⁶⁴

5.4. *Hodnocení*

Obecně prospěšné práce mají do jisté míry reparativní povahu, protože pachatel prací symbolicky kompenzuje to, co společnosti způsobil.²⁶⁵ Jedním z cílů tohoto trestu je proto snaha o resocializaci odsouzeného, kdy se ho společnost snaží pomocí uvedeného trestu napravit a naučit ho řádnému způsobu života a disciplíně. Výrazná je zde rehabilitační funkce trestu, kdy trest může naučit odsouzeného zodpovědnosti a pomoci mu získat pracovní návyky.²⁶⁶ Obecně prospěšné práce mají však i punitivní charakter, protože nedílnou součástí tohoto trestu je způsobení újmy odsouzenému, která spočívá v omezení možnosti využívat svůj volný čas. Jako újmu lze chápat též to, že odsouzený nedostává za odvedenou práci odměnu.²⁶⁷ Avšak je možné se setkat i s názorem, že obecně prospěšné práce nejsou příliš přísným trestem. Z toho důvodu se některé státy snaží o to, aby součástí zde zkoumaného trestu byly zejména manuální práce, o kterých se předpokládá, že jsou kvůli své namáhavosti více punitivní.²⁶⁸

Obecně prospěšné práce jsou z finančního hlediska pro stát výhodnější než výkon nepodmíněného trestu, a to vzhledem k tomu, že práce jsou vykonávány bezplatně. Důležitá je i skutečnost, že odsouzený vykonává trest na svobodě a nepřijde tak do styku se „skutečnými zločinci“.²⁶⁹ V neposlední řadě se za výhodu trestu obecně prospěšných prací považuje to, že ho lze uložit nezávisle na majetkové situaci odsouzeného, tudíž je možno jej uložit i tam, kde by nepřipadalo v úvahu domácí vězení nebo peněžitý trest.²⁷⁰ Dalším přínosem pak může být to, že se odsouzení mohou přiučit něčemu novému, což jim v budoucnu může usnadnit hledání zaměstnání.²⁷¹

Jak již bylo zmíněno, obecně prospěšné práce jsou v evropském kontextu

²⁶⁴ POLMOVÁ, Olga. K jednomu z problémů trestu obecně prospěšných prací. *Trestněprávní revue*. 2008, č. 3, s. 80-81.

²⁶⁵ ASHWORTH, Andrew: *Sentencing and Criminal Justice*. 5th Ed. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 342.

²⁶⁶ ZEDNER, Lucia: *Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 217.

²⁶⁷ BARBORÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací – aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*. 2006, č. 5, s. 5.

²⁶⁸ ZEDNER, Lucia: *Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 217.

²⁶⁹ URBÁNEK, Jindřich. Trest obecně prospěšných prací v Nizozemském království a v České republice. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 7, s. 201.

²⁷⁰ KLEIN, Andrew: *Alternative Sentencing, intermediate sanctions and probation*. 2nd ed. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 1997, s. 208.

²⁷¹ ASHWORTH, Andrew: *Sentencing and Criminal Justice*. 5th Ed. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 342.

poměrně hojně využívanou alternativou k trestu odnětí svobody, a proto je trest obecně prospěšných prací také předmětem četných výzkumů a studií. Zahraniční odborníci zkoumali mimo jiné účinky obecně prospěšných prací na omezení následné recidivy. Například podle výzkumu, který byl proveden ve Skotsku v devadesátých letech, je pravděpodobnost recidivy po vykonání obecně prospěšných prací i nepodmíněného trestu zhruba stejná.²⁷²

Naopak ze studie, kterou v Nizozemsku vypracovala v roce 1998 E. C. Spaans, vyplynulo, že osoby, kterým byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, se po vykonání trestu dopouštěli výrazně častěji dalších trestných činů než ti, kteří vykonali trest obecně prospěšných prací. Samotná Spaans však uvádí, že nepodmíněný trest byl ukládán za závažnější trestné činy než trest obecně prospěšných prací. Nadto byl ukládán jedincům, kteří již byli v minulosti opakovaně odsouzeni. Tyto dva faktory tudíž mohly mít na výsledek studie vliv. Spaans rovněž zkoumala účinky podmíněného odsouzení. Z tohoto výzkumu vyplynulo, že výskyt recidivy po vykonání trestu obecně prospěšných prací a podmíněného odsouzení je zhruba srovnatelný.²⁷³

Z výsledků finského výzkumu, který byl publikován v roce 2007, vyplývá, že u skupiny osob, jež vykonala trest obecně prospěšných prací, byl podíl následné recidivy nepatrně menší než u druhé skupiny, jež vykonala nepodmíněný trest.²⁷⁴ Považuji však za nutné zdůraznit, že výsledky studií týkajících se recidivy po vykonání trestu obecně prospěšných prací nelze zevšeobecnit, protože k tomu je nutná zevrubná znalost jednotlivých soudních systémů a systému trestů v tom kterém státě.

²⁷² TONRY, Michael. Intermediate Sanctions in Sentencing Guidelines. *National Institute of Justice* [online]. 1997 [cit. 2013-03-20], 12 s. Dostupné z: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles/165043.pdf>.

²⁷³ SPAANS, E.C. Community service in the Netherlands: its effects on recidivism and net-widening. *International Criminal Justice Review*. 1998, č. 8, s. 1-14.

²⁷⁴ BOUFFARD, Jeffrey A; MIFTIC, Lisa R. The effectiveness of Community Service Compared to Low-Level Offenders. *The Prison Journal*. 2007, č. 2, s. 171-194.

6. Peněžítý trest

6.1. Úvod do problematiky

Peněžítý trest je jednou z možných majtkových sankcí a v mnoha státech je pokládán za významnou alternativu nepodmíněných trestů odnětí svobody, a to především u krátkodobých trestů odnětí svobody. Podstatou tohoto trestu je „*újma, znamenající odnětí stanovených peněžních prostředků a v souvislosti s tím donucení vzdát se v určité době obvyklé spotřeby a uspokojování některých potřeb*“.²⁷⁵ Vzhledem k tomu, že žijeme ve společnosti, která je podstatnou měrou zaměřena na získávání a hromadění věcí, může pachatel uvedený trest skutečně považovat za značnou újmu na svých právech.²⁷⁶ Důležité je však to, že peněžítý trest nesmí mít konfiskační podobu; odsouzenému vždy musí zbývat dostatek finančních prostředků na obživu, bydlení a podobně. Není ovšem vyloučeno, že životní úroveň odsouzeného může na určitý čas skutečně poklesnout.²⁷⁷

Obecně lze říci, že při zkoumání otázek souvisejících s peněžítým trestem bývá pozornost zaměřena zejména na to, komu se trest ukládá a jak se vyměřuje jeho výše; dále pak na to, jak je částka vymáhána, ale též na to, jaká sankce následuje v případě, že peněžítý trest není uhrazen. Soud, který zvažuje uložit pachateli peněžítý trest, musí podle mnohých právních úprav nejprve zkoumat, zda má pachatel vůbec možnost uložený peněžítý trest vykonat. Tento požadavek se zdá být skutečně opodstatněný. Pokud pachatel nemá finanční prostředky nebo zaměstnání, nemá přílišný smysl v jeho případě uvažovat o peněžítém trestu, protože pachatel by soudem stanovenou částku buď nezaplatil vůbec, anebo by tak za něj učinil někdo jiný. To by bylo v rozporu se zásadou personality trestu. Také však může dojít k tomu, že pachatel, který peněžní prostředky nemá, si je obstará protizákonně, což je v příkrém rozporu s účelem trestu.

V případě, že soud dojde k názoru, že peněžítý trest je u konkrétního pachatele možnou a vhodnou sankcí, musí určit výši trestu, tedy výši finanční částky, kterou má obviněný zaplatit. Ta může být stanovena jednak pouze v závislosti na závažnosti

²⁷⁵ VANDUCHOVÁ, Marie. Peněžítý trest - praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody? In *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 423-424.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 424.

²⁷⁷ NOVOTNÝ, Oto; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2010, s. 369.

trestného činu, jednak s ohledem na majetkové poměry pachatele. Vývojově starší je stanovení výše pouze vzhledem k závažnosti trestného činu, přičemž výši trestu je možné stanovit podle předem určené částky, která je vymezena pevně nebo v určitém rozmezí. V praxi to vypadá tak, že pro každý trestný čin je stanovena konkrétní výše peněžitého trestu anebo je stanovena stupnice závažnosti deliktů. Trest je tak shodný pro všechny osoby, které spáchaly stejný trestný čin, čímž je naplněna zásada rovnosti před zákonem. To ovšem zároveň znamená, že pro některé skupiny osob bude stejný peněžitý trest citelnější než pro jiné, protože různí lidé mají rozdílné příjmy a majetek.²⁷⁸

Teprve později se začalo při určování výše peněžitého trestu přihlížet i k majetkovým poměrům pachatele. Výši peněžitého trestu lze určit například tak, že závažnosti trestného činu odpovídá určitý podíl na finančních zdrojích či příjmech pachatele;²⁷⁹ kupříkladu méně závažnému trestnému činu by odpovídala sankce 5 % z jeho příjmu. Dnes se v zahraničí využívá především systému tzv. denních sazeb, který byl poprvé užít v roce 1921 ve Finsku.²⁸⁰ Výše peněžitého trestu podle denních sazeb je stanovena ve dvou krocích. Nejprve se určí počet denních sazeb, přičemž zde je nejdůležitějším kritériem závažnost trestného činu. Poté se přistoupí k druhému kroku, kdy se určí výše jedné sazby. V tomto případě se přihlédnou k majetkovým poměrům pachatele. Celková výše peněžitého trestu se získá součinem počtu denních sazeb a jejich výše.²⁸¹

Počet denních sazeb se liší stát od státu. Například v Maďarsku lze uložit až 540 denních sazeb. V Německu, Francii či Polsku lze uložit kolem 360 denních sazeb; naopak ve Finsku pouze 120 denních sazeb.²⁸² Výhodou systému denních sazeb je to, že jeho užívání poskytuje soudu možnost určit trest individuálně, a to jak vzhledem k závažnosti deliktu, tak i k platebním schopnostem pachatele. Zároveň je tento způsob zcela transparentní jak pro samotného pachatele, tak pro širokou veřejnost. Systém denních sazeb není ale všemi odborníky hodnocen pouze kladně. V českém prostředí

²⁷⁸ EASTON, Susan; PIPER, Christine: *Sentencing and Punishment. The Quest for Justice*. 3rd Ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 209.

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ KLEIN, Andrew: *Alternative Sentencing, intermediate sanctions and probation*. 2nd ed. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 1997, s. 223.

²⁸¹ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, s. 136-138.

²⁸² VANDUCHOVÁ, Marie. Peněžitý trest - praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody? In *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 427.

kupříkladu Pavel Soukup dospěl k názoru, že neexistuje důvod, proč by se závažnost trestného činu neměla projevit též ve výši jedné denní sazby.²⁸³

Pro peněžitý trest je důležité rozhodnout, zda může být uhrazen najednou či ve splátkách. Pro některé pachatele může být poměrně obtížné zaplatit peněžitý trest jednorázově, proto se lze setkat s tím, že soud povolí splátky. Splátky je přitom možné považovat za jeden z projevů humanismu v systému trestních sankcí.²⁸⁴ V některých zemích je dokonce možné výkon peněžitého trestu odložit pod podmínkou, že odsouzený povede řádný život a dodrží stanovené povinnosti, což lze opět chápat jako výhodu pro pachatele. Tato výhoda avšak odpadne, pokud se pachatel nechová řádně.

V neposlední řadě je nutné zmínit, jaká je reakce na to, že odsouzený neplní peněžitý trest. Obecně lze říci, že sekundární sankce slouží k tomu, aby pachatele motivovala peněžitý trest vykonat. Sekundární sankce má tudíž velmi významnou funkci, protože bez ní by byl trest takřka nevynutitelný. Domnívám se, že by sekundární sankce měla do jisté míry působit tak, aby odsouzeného odradila od toho, aby uložený trest nesplnil. Avšak nesmí se zapomínat na to, že podle pravidla 14.1. Tokijských pravidel by nepodmíněný trest neměl při nevykonání alternativního, v tomto případě peněžitého, trestu nastupovat automaticky. Podle příručky k alternativním sankcím, která byla zpracována Úřadem OSN pro drogy a kriminalitu, by státy měly zvážit také zavedení jiných sekundárních opatření. V příručce je jako vhodné řešení navržena možnost namísto nepodmíněného trestu vykonat obecně prospěšné práce.²⁸⁵

Jako příklad země, kde je peněžitý trest užíván v hojné míře, lze uvést Spolkovou republiku Německo. V Západním Německu byly v šedesátých a sedmdesátých letech uskutečněny pro peněžitý trest dvě zcela zásadní novelizace trestního zákoníku. V roce 1969 byla zavedena právní úprava, podle které se nepodmíněné tresty kratší šesti měsíců mají nahrazovat peněžitým trestem. Z tohoto důvodu je peněžitý trest v Německu až na výjimky neslučitelný s nepodmíněným trestem odnětí svobody.²⁸⁶ V roce 1975 byl pak zaveden systém denních sazeb.²⁸⁷ V letech, které následovaly po zavedení peněžitého trestu, počet ukládaných

²⁸³ SOUKUP, Pavel. Peněžitý trest. *Trestní právo*. 2007, č. 9, s. 27.

²⁸⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 569.

²⁸⁵ VAN ZYL SMIT, Dirk. *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění* [online]. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 29.

²⁸⁶ VANDUCHOVÁ, Marie. Peněžitý trest - praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody? In *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 422.

²⁸⁷ ZEDLEWSKI, Edwin. Alternatives to Custodial Supervision: The Day Fine. *National Institute of Justice* [online]. 2010, April, 4 s. [cit. 2013-15-03]. Dostupné z: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/230401.pdf>.

nepodmíněných trestů dramaticky klesl. V roce 1979 byl nepodmíněný trest odnětí svobody uložen pouze u 17 % případů, zatímco peněžitý trest u 82 % případů. Naopak ve Švýcarsku, kde byly zrušeny krátkodobé tresty odnětí svobody a zavedeny denní sazby peněžitého trestu, došlo k mírnému navýšení počtu osob vykonávajících delší nepodmíněný trest. To však bylo způsobeno pravděpodobně tím, že soudci v některých případech považovali alternativní tresty za příliš mírnou sankci, a tak raději zvolili přísnější trest.²⁸⁸

V Anglii a Walesu je peněžitý trest nejpoužívanějším trestem; v roce 2011 byl uložen dokonce u 66 % pachatelů.²⁸⁹ Ačkoliv byl systém denních sazeb zaveden v roce 1991, o dva roky později byl opět zrušen. Jedním z uváděných důvodů, proč se tak stalo, bylo to, že systém byl až příliš rigidní; nereflektoval to, že u některých skupin, jako například u prostitutek, se výše příjmu určuje jen velmi těžko. Nejvíce však bylo kritizováno, že podobné případy byly postihovány jinou výší trestu; nicméně cílem denních sazeb je právě to, že se výše trestu určí i s ohledem na majetkové poměry pachatele. Podle současné právní úpravy v Anglii a Walesu se pro určení výše peněžitého trestu u méně závažných trestných činů užívá pětistupňová stupnice, přičemž konkrétní sazba se stanovuje podle závažnosti činu.²⁹⁰

Sekundární sankcí za nezaplacení peněžitého trestu jsou v Anglii a Walesu obecně prospěšné práce, elektronicky monitorované domácí vězení ve formě *curfew* nebo například zákaz řízení. Další variantou je nepodmíněný trest, avšak obecně jsou upřednostňovány jiné sekundární sankce. Pokud není peněžitý trest řádně uhrazen, jsou podle statistiky ve třech případech ze čtyř jako sekundární sankce uloženy obecně prospěšné práce.²⁹¹

V Irsku je možné uložit peněžitý trest téměř u všech trestných činů, přičemž ani zde není zaveden systém denních sazeb. Před zavedením *Fines Act 2010* bylo nezaplacení peněžitého trestu automaticky sankcionováno 90 dny nepodmíněného trestu. To ovšem znamenalo, že poměrně velký počet osob byl uvězněn právě z tohoto důvodu; v roce 2010 to bylo dokonce 6 683 osob. Toto číslo je poměrně vysoké, proto

²⁸⁸ BAYENS, Gerald; SMYKLA, John Ortiz: *Probation, Parole and Community-based Corrections: Supervision, Treatment and Evidence-Based Practices*. New York: McGraw-Hill, 2013, s. 157.

²⁸⁹ Sentencing Council [online]. [cit. 2013-09-03]. Dostupné z: <http://sentencingcouncil.judiciary.gov.uk/sentencing/finest.htm>.

²⁹⁰ ASHWORTH, Andrew: *Sentencing and Criminal Justice*. 5th Ed. New York: Cambridge University Press, s. 327-334.

²⁹¹ Tamtéž, s. 327-338.

zdejší zákonodárce hledá způsoby, jak tento neblahý trend zvrátit. Předně soud při ukládání peněžitého trestu musí přihlídnout k finančním možnostem pachatele. Také je zavedena možnost platit uloženou částku ve splátkách. V případě, že odsouzený peněžitý trest neuhradí, soud je oprávněn jej vymáhat, přičemž jej lze vymáhat i prodejem majetku odsouzeného. Další možností při nezaplacení peněžitého trestu je uložit obecně prospěšné práce. Pokud byl pachatel odsouzen ve zkráceném řízení, pohybuje se výměra obecně prospěšných prací mezi 30 až 100 hodinami; v ostatních případech se jedná o 40 až 240 hodin. Za nesplacený peněžitý trest stále hrozí i nepodmíněný trest, jenž může činit maximálně 30 dní.²⁹²

Naopak USA jsou zemí, která je stále velmi skeptická k užívání peněžitého trestu jako alternativy k nepodmíněnému trestu. Peněžitý trest je zde užíván samostatně zejména u méně závažných trestných činů, které byly spáchány převážně prvopachateli. Jedná se především o sankci za trestné činy spáchané v dopravě a za méně závažné drogové delikty. V případě závažnějších trestných činů je v USA peněžitý trest užíván společně s nepodmíněným trestem, probací nebo jiným alternativním trestem.²⁹³

6.2. Hmotněprávní úprava v České republice

V české právní úpravě je peněžitý trest nejvýznamnější mezi těmi tresty, které postihují pachatele na jeho majetku. Ačkoliv je jeho majetkový charakter evidentní, právní úprava obsažená v trestním zákoníku neomezuje jeho uložení pouze na případy, kdy se pachatel snažil získat svým jednáním nezákonně majetkový prospěch.²⁹⁴ To je patrné z toho, že peněžitý trest lze uložit podle třech ustanovení – dle § 67 odst. 1, § 67 odst. 2 písm. a) a § 67 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku. Obecně řečeno může být peněžitý trest ukládán jednak jako klasický alternativní trest, kdy je neslučitelný s nepodmíněným trestem odnětí svobody, a jednak jako trest, jenž může být uložen vedle trestu odnětí svobody.

²⁹² *Irish Penal Reform Trust* [online], s. 6. 2011 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice/newsroom/criminal/opinion/files/110510/ie_irish_penal_reform_trust_iprt_response_en.pdf
f. *Irish Penal Reform Trust: Community Sanctions* [online], s. 7. 2010 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: http://www.iprt.ie/files/IPRT_Position_Paper_8_-_Community_Sanctions.pdf.

²⁹³ BAYENS, Gerald; SMYKLA, John Ortiz: *Probation, Parole and Community-based Corrections: Supervision, Treatment and Evidence-Based Practices*. New York: McGraw-Hill, 2013, s. 152-153.

²⁹⁴ SOTOLÁŘ, Alexander; PÚRY, František; ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 339.

Podle § 67 odst. 1 lze peněžítý trest uložit, pokud pachatel získal nebo chtěl získat trestným činem majetkový prospěch. Majetkovým prospěchem se přitom rozumí nejen to, že se pachatel trestným činem obohatí a jeho majetek v důsledku toho vzroste, ale též to, že pachatel protiprávně zabrání tomu, aby byl jeho majetek zmenšen. Zároveň je důležité poznamenat, že majetkový prospěch může být určen jak pro osobu pachatele, tak i pro jinou osobu. Zákon také výslovně uvádí, že se musí jednat o úmyslný trestný čin. V případě, že soud ukládá peněžítý trest za trestný čin ze ziskové pohnutky, není vázán typovou závažností trestného činu, a tak jej může uložit za přečiny, zločiny i zvláště závažné zločiny.²⁹⁵

V tomto kontextu je na místě zmínit ustanovení § 39 odst. 7 tr. zákoníku. Podle uvedeného ustanovení má soud, pokud je to možné, uložit pachateli, jenž získal anebo se snažil získat trestným činem majetkový prospěch, takový trest, který ho postihne na jeho majetku. Je zřejmé, že se v systému trestního práva České republiky odráží požadavek, aby ten, kdo spáchal trestný čin ze ziskuchtivosti, byl potrestán na svém majetku, protože tato újma pro něj bude citelná. Soud ovšem takový trest nemusí uložit, pokud to majetkové nebo osobní poměry pachatele neumožňují.²⁹⁶ Ukládání peněžitého trestu podle tohoto ustanovení neslouží jako náhrada nepodmíněného trestu odnětí svobody, tudíž je možné uložit peněžítý trest vedle nepodmíněného trestu.

Soud může dále peněžítý trest uložit podle ustanovení § 67 odst. 2 písm. a), a to v případech, kdy to zvláštní část trestního zákoníku explicitně dovoluje. Zde již není podmínkou, že byl čin spáchán ze ziskové pohnutky, ani není nutná úmyslná forma zavinění.²⁹⁷ Je-li peněžítý trest ukládán podle tohoto ustanovení, může být uložen i vedle nepodmíněného trestu. Uložení peněžitého trestu podle tohoto ustanovení taktéž neplní funkci alternativy k nepodmíněnému trestu, protože jejich souběžné uložení není vyloučené.

Konečně je možné uložit peněžítý trest podle § 67 odst. 2 písm. b), a to v případě, že je spáchán přečin, a zároveň se s ohledem na povahu a závažnost trestného činu a na osobu a poměry pachatele neukládá nepodmíněný trest odnětí svobody. Ukládání peněžitého trestu podle tohoto ustanovení je tedy vázáno na trestné činy se stejnou typovou závažností, jako je tomu u domácího vězení nebo u obecně

²⁹⁵ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 246-247.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 248.

²⁹⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 890.

prospěšných prací. Okruh trestných činů je poměrně široký; tomu podle mého názoru správně odpovídá to, že nejvyšší přípustná výše peněžitého trestu je relativně vysoká. Pokud se ukládá peněžitý trest podle uvedeného ustanovení, pak není možné uložit také nepodmíněný trest odnětí svobody; proto se v tomto případě jedná o jeho alternativu. Přípustné je naopak uložit peněžitý trest současně s podmíněným odsouzením, protože zákon tuto možnost nevylučuje. V neposlední řadě je možné peněžitý trest uložit vedle domácího vězení nebo obecně prospěšných prací.

Peněžitý trest lze uložit vedle jiného trestu, nebo ho lze uložit samostatně, pokud s ohledem na povahu a závažnost trestného činu a s ohledem na osobu a poměry pachatele není nutné uložit jiný trest (§ 67 odst. 3 tr. zákoníku). Soud může učinit závěr, že není jiného trestu třeba především s ohledem na bezúhonnost pachatele.²⁹⁸ Je však nutné zdůraznit, že peněžitý trest nelze uložit, pokud se ukládá trest propadnutí majetku, protože tyto dva tresty jsou podle § 53 odst. 1 tr. zákoníku vzájemně neslučitelné. Podle některých českých odborníků, například P. Soukupa, má tato úprava své odůvodnění. Oba tyto tresty totiž zasahují pachatele na jeho majetku, a tak by jejich souběžné uložení mohlo být kontraproduktivní.²⁹⁹

Obecnou podmínkou pro uložení peněžitého trestu je to, že nesmí být zřejmé, že by byl nedobytný. Soud by měl proto zkoumat například též to, jestli má pachatel vůči někomu vyživovací povinnost či je povinen nahradit někomu škodu.³⁰⁰ Tato podmínka je zcela opodstatněná. V případě, že by bylo zřejmé, že pachatel peněžitý trest nezaplátí a nebude jej možné vymoci v občanskoprávním řízení, šlo by pouze o zbytečné zatížení soudu, protože by poté bylo nutné trest přeměnit nebo nařídit náhradní trest.

Samotná výměra peněžitého trestu je určena v denních sazbách. Určování výše peněžitého trestu podle denních sazeb bylo zavedeno teprve zákonem 40/2009 Sb., byť odborníci v oboru trestního práva na tuto potřebu upozorňovali již několik let před jeho přijetím. Podle § 68 odst. 1 tr. zákoníku je denních sazeb minimálně 20 a maximálně 730. Nicméně podle M. Vanduchové je rozpětí denních sazeb v porovnání s jinými státy, ve kterých je systém denních sazeb využíván, příliš široké.³⁰¹ Podle mého názoru

²⁹⁸ SOTOLÁŘ, Alexander; PÚRY, František; ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 342.

²⁹⁹ SOUKUP, Pavel. Peněžitý trest. *Trestní právo*. 2007, č. 9, s. 24.

³⁰⁰ JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 103. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17.02.1977, sp.zn. 2 Tzř 3/76, uveřejněno pod číslem 22/77 – II.

³⁰¹ VANDUCHOVÁ, Marie. Peněžitý trest - praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody? In *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 426-428.

však počet denních sazeb není nepřiměřený. Domnívám se, že to zcela odpovídá tomu, že peněžitý trest nemusí být vždy pouze alternativou k nepodmíněnému trestu a že počet denních sazeb je stanoven podle závažnosti trestného činu.

Podle § 68 odst. 2 tr. zákoníku může být výše jedné denní sazby v rozmezí od 100 Kč do 50 000 Kč. Celková výše je dána násobkem počtu denních sazeb a výší jedné sazby. Do odsuzujícího rozhodnutí se uvádí počet denních sazeb a jejich výše; naopak celková výše peněžitého trestu se neuvádí, přestože by to například podle Šámala bylo žádoucí.³⁰² Nejmenší možný peněžitý trest je ve výši 2 000 Kč, nejvyšší pak ve výši 36 500 000 Kč. To je výrazná změna oproti předchozí právní úpravě, podle které bylo možné uložit peněžitý trest maximálně do výše 5 000 000 Kč. Kupříkladu Šcerba hodnotí zvýšení sazeb kladně. Podle něj se dá očekávat, že tento trest bude citelný pro širší okruh pachatelů.³⁰³ Osobně se s tímto názorem zcela ztotožňuji.

Jak již bylo uvedeno v předchozím textu, počet denních sazeb je stanoven podle povahy a závažnosti trestného činu. Naopak výše denní sazby se určí podle osobních a majetkových poměrů pachatele. Soud při jejím určování zpravidla vychází z čistého příjmu, který pachatel má nebo by mohl mít, na jeden den (§ 68 odst. 3 tr. zákoníku). Soud se proto bude snažit zjistit, jaké jsou příjmy pachatele. Pokud tuto informaci nezíská, zákon umožňuje, aby byly příjmy, majetek a výnosy z něj nebo jiné relevantní údaje pro stanovení výše denní sazby odhadnuty soudem (§ 68 odst. 4 tr. zákoníku). Ačkoliv účelem peněžitého trestu je většinou odčerpat majetkový prospěch, který byl získán trestným činem, samotná výše peněžitého trestu není touto hodnotou omezena. Z tohoto důvodu je dokonce možné postihovat majetek, který byl získán poctivým způsobem.³⁰⁴ To ovšem vyplývá i z právní úpravy, kdy se vychází z výše příjmů pachatele, nikoliv z výše majetkového prospěchu.

Pro některé odsouzené je velmi těžké vyrovnat celou částku peněžitého trestu najednou, a tak je také v České republice v zákoně zakotvena možnost stanovit placení určené částky v měsíčních splátkách. Soud splátky připustí tehdy, pokud s ohledem na pachatelovy osobní a majetkové poměry nelze předpokládat, že peněžitý trest ihned zaplatí. Soud musí určit výši jedné měsíční splátky, stejně jako musí stanovit její

³⁰² ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 899.

³⁰³ ŠCERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 251-252.

³⁰⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 895. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17.02.1977, sp.zn. 2 Tzf 3/76, uveřejněno pod číslem 22/77 – II.

splatnost. Soud zároveň může podle § 68 odst. 5 tr. zákoníku určit, že výhoda splátek odpadne, pokud pachatel neuhradí splátku včas, což může být vhodnou motivací k tomu, aby byly splátky skutečně hrazeny ve stanoveném termínu. Ovšem rozhodnutí o splátkách je pouze fakultativní a není na něj právní nárok. Na tomto místě je nutné uvést, že zákon umožňuje rozhodnout o povolení splátek též v rámci vykonávacího řízení, avšak v tomto případě je to pro odsouzeného méně výhodné.³⁰⁵ Podle české právní úpravy částky z peněžitého trestu připadají státu (§ 68 odst. 7 tr. zákoníku).

Soud při ukládání peněžitého trestu zároveň stanoví náhradní trest, který může činit podle § 69 odst. 1 tr. zákoníku až čtyři roky odnětí svobody, ovšem nesmí být delší než horní hranice trestní sazby u daného trestného činu.³⁰⁶ Je zajímavé, že podle starého trestního zákona bylo možné uložit náhradní trest ve výši dvou let.³⁰⁷ Dnes lze uložit náhradní trest ve dvojnásobné výměře, nicméně i výše samotného peněžitého trestu může být poměrně vysoká. Nadto je třeba konstatovat, že mnohdy není peněžitý trest ukládán jako alternativní sankce, ale jako trest za snahu nezákonně získat majetkový prospěch, proto je nutné hodnotit výši peněžitého trestu i s ohledem na tuto skutečnost. Osobně se domnívám, že v případě, že se peněžitý trest bude ukládat jako alternativa k nepodmíněnému trestu, neměl by být náhradní trest ukládán při jeho horní hranici.

Do přijetí zákona č. 390/2012 Sb. byl nepodmíněný trest jedinou sekundární sankcí za nesplacení peněžitého trestu. Tuto skutečnost odborná veřejnost dlouhodobě kritizovala. Například P. Šámal, A. Sotolář a F. Púry upozorňovali na to, že by bylo vhodné uvažovat o možnosti přeměny peněžitého trestu v obecně prospěšné práce.³⁰⁸ Nevykonání peněžitého trestu totiž může způsobit navýšení vězeňské populace, ačkoliv se tento trest snaží právě nepodmíněný trest odnětí svobody nahrazovat.³⁰⁹ Současná úprava umožňuje, aby soud přeměnil peněžitý trest v domácí vězení nebo trest obecně prospěšných prací, pokud ho pachatel ve stanovené lhůtě nezaplatí (§ 69 odst. 2 tr. zákoníku). Tuto možnost lze hodnotit jako krok správným směrem; obdobná úprava existuje také v zahraničí. Současně skutečnost, že nepodmíněný trest není automatickou sankcí, je v souladu s požadavky uvedenými v Tokijských pravidlech.

³⁰⁵ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 254.

³⁰⁶ Je-li peněžitý trest ukládán trestním příkazem, pak podle § 314e odst. 5 tr. řádu nesmí náhradní trest ani s uloženým trestem odnětí svobody přesáhnout jeden rok.

³⁰⁷ SOTOLÁŘ, Alexander; PÚRY, František; ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 345.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 348.

³⁰⁹ VANDUCHOVÁ, Marie. Peněžitý trest - praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody? In *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 428.

V zákoně nejsou stanovena kritéria pro přeměnu peněžitého trestu. Podle mého názoru bude soud proto nejprve zkoumat, zda je vůbec možné přeměnit peněžitý trest v domácí vězení nebo obecně prospěšné práce. Při přeměně peněžitého trestu v domácí vězení je stanoveno, že se přeměňuje za podmínek podle § 60 odst. 1. V tomto ustanovení je uvedeno, že domácí vězení až na dva roky lze uložit za přečin, pokud domácí vězení postačí a pokud pachatel dá písemný slib, že se bude zdržovat v určitém čase na konkrétním místě. Ačkoliv v § 69 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku není uvedeno, že se obecně prospěšné práce ukládají za podmínek podle § 62 odst. 1, domnívám se, že soud bude v praxi tato kritéria dodržovat. Výkon náhradního trestu je podle § 344 odst. 3 tr. řádu možné uložit tehdy, pokud nepřichází v úvahu přeměna peněžitého trestu a zároveň je zjevné, že by peněžitý trest mohl být zmařen.

Pokud ovšem pachatel po přeměně peněžitého trestu, tedy při výkonu domácího vězení nebo obecně prospěšných prací, nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, poruší bez vážného důvodu podmínky trestu či jinak maří výkon trestu anebo zaviněně trest nevykoná, soud ho přemění v náhradní trest (§ 69 odst. 3 tr. zákoníku). Při přeměněném domácím vězení pak, na rozdíl od doby, kdy vykonává peněžitý trest, musí pachatel vést řádný život; trest se mu tudíž zpřísňuje. Ve své podstatě je přeměněný trest domácího vězení i přísnější než „prosté“ domácí vězení, protože u něj není povinnost vést řádný život. V případě, že dojde ke zmaření přeměněného trestu, neužije se přepočítávací formule, která je u těchto trestů stanovena, nýbrž nastupuje náhradní trest, který byl stanoven v rozsudku či trestním příkazu.

Jak již bylo uvedeno v kapitole o obecně prospěšných pracích, je možné, aby byl odsouzený povinen zaplatit peněžitý trest v případě, že mu soud přeměnil obecně prospěšné práce v peněžitý trest (§ 65 odst. 1 písm. b) tr. zákoníku). Zároveň při přeměně stanoví i náhradní trest. Jak již bylo uvedeno v předchozí části textu, domnívám se, že tato úprava do jisté míry narušuje hierarchii trestů uvedenou v § 52 tr. zákoníku. Peněžitý trest i obecně prospěšné práce jsou různě citelné; navíc obecně prospěšné práce jsou podle systematiky tohoto ustanovení přísnější trestem. V případě přeměny v peněžitý trest se pachateli trest *de facto* zmírňuje, což některé pachatele nemusí příliš motivovat k tomu, aby obecně prospěšné práce vykonali.

V zákoně je taktéž zakotvena fikce neodsouzení, kdy se za určitých podmínek na odsouzeného hledí, jako by nebyl odsouzen. K fikci neodsouzení dochází *ex lege*

v případě, že byl trest vykonán nebo bylo od trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno (§ 69 odst. 4 tr. zákoníku). Ovšem fikce neodsouzení nastává jen u těch trestných činů, které byly spáchány z nedbalosti. Nadto se musí jednat o přečiny. U ostatních trestných činů dochází k zahlazení trestu rozhodnutím soudu podle podmínek uvedených v § 105 odst. 1 písm. e), odst. 6.³¹⁰ Osobně se mi tato právní úprava jeví jako rozumná, jelikož u některých trestných činů by bylo zcela nevhodné, aby po jejich výkonu nastala fikce neodsouzení. Avšak v případě, že je peněžitý trest užíván jako alternativní trest, nevidím důvodu, proč znevýhodňovat osoby, kterým byl uložen tento trest, oproti jedincům, jimž byl uložen trest obecně prospěšných prací, kde fikce neodsouzení nastává i u úmyslných přečinů.

6.3. Výkon trestu v České republice

Samotný výkon peněžitého trestu je upraven v § 341 až 344 tr. řádu. Prvním krokem v rámci vykonávacího řízení je výzva předsedy senátu odsouzenému, aby dluh uhradil. Výzva se činí, pokud je rozhodnutí o uložení peněžitého trestu vykonatelné. Peněžitý trest musí odsouzený splatit do patnácti dnů od oznámení výzvy, jinak bude dlužná částka vymáhána v řízení podle předpisů občanského práva.³¹¹ Na tuto skutečnost je předseda senátu povinen odsouzeného upozornit.

Předseda senátu může na žádost odsouzeného odložit výkon trestu nebo povolit splátky (§ 342 odst. 1 tr. řádu); pro toto rozhodnutí však musí vždy existovat důležité důvody. Odložit peněžitý trest je možné pouze na dobu tří měsíců od okamžiku, kdy odsuzující rozhodnutí nabylo právní moci. V případě, že soud povolil splátky, musí být celý dluh bez odhledu na počet denních sazeb uhrazen do jednoho roku od nabytí právní moci odsuzujícího rozhodnutí. Z tohoto důvodu je povolení splátek v rámci vykonávacího řízení pro odsouzeného méně výhodné než povolení splátek v přímo rozsudku. Pokud však důvody pro splátky odpadnou nebo odsouzený bez závažného důvodu nesplácí tak, jak mu bylo určeno, předseda senátu povolení o odkladu peněžitého trestu nebo možnost platit ve splátkách odvolá (§ 342 odst. 2 tr. řádu).³¹²

³¹⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. 2.* vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 569-570.

³¹¹ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.* Praha: Leges, 2011, s. 258-259.

³¹² Tamtéž, s. 254.

Dalším krokem může být to, že je nařízeno vymáhání peněžitého trestu (§ 343 odst. 1 tr. řádu). Vymáhat peněžitý trest je možné v případě, že není splacen do patnácti dnů od výzvy k zaplacení, nebo do patnácti dnů od oznámení toho, že byly splátky nebo odklad odvolány. Dále je také možné vymáhat peněžitý trest, pokud ho odsouzený neuhradí do uplynutí doby, na kterou byl odložen. Podmínkou ovšem je, že tím nebudou zmařeny přiznané nároky poškozeného, který musí své nároky vymáhat do tří měsíců od právní moci odsuzujícího rozhodnutí. Pokud tak poškozený neučiní, k této podmínce se nepřihlíží (§ 343 odst. 2 tr. řádu). Tímto ustanovením je poškozený do jisté míry chráněn, avšak nezaručuje mu to ochranu v případě, že odsouzený zaplatí peněžitý trest dobrovolně, ale nárok poškozeného neuspokojí.³¹³ Tato právní úprava je srovnatelná například s irskou právní úpravou. Účelem takovéto úpravy je především nezvyšovat počet nepodmíněných trestů odnětí svobody. Jistou nevýhodou této úpravy ovšem může být to, že vymáhání bývá zdlouhavé a nemusí být vždy úspěšné.

V § 344 odst. 1 tr. řádu jsou zakotveny dva případy, kdy je možné upustit od výkonu peněžitého trestu nebo jeho zbytku. Prvním důvodem pro upuštění od výkonu peněžitého trestu je to, že pachatel dlouhodobě není schopen uloženou částku uhradit. Avšak neschopnost uhradit peněžitý trest musí být způsobena okolnostmi, které jsou nezávislé na jeho vůli. Jedná se tedy především o ty případy, kdy odsouzený dostal nezaviněnou výpověď ze zaměstnání či vážně onemocněl nebo utrpěl těžký úraz a tento stav mu nedovoluje obstarávat si příjmy vlastní prací. Soud od výkonu peněžitého trestu upustí pouze v případě, že nastalou situaci nelze řešit odkladem trestu nebo povolením splátek.³¹⁴ Druhou okolností, při které může být od výkonu trestu upuštěno, je to, že by výkonem trestu došlo k vážnému ohrožení výživy či výchovy osoby, o kterou je odsouzený povinen pečovat.

Jak již bylo uvedeno v předchozím textu, od účinnosti zákona č. 390/2012 Sb. je možné přeměnit peněžitý trest v trest domácího vězení nebo trest obecně prospěšných prací. Podle § 344 odst. 2 tr. řádu o přeměně trestu rozhoduje předseda senátu ve veřejném zasedání. Proti tomuto rozhodnutí je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek. V případě, že peněžitý trest není stále uhrazen, aniž by byl trest přeměněn či odložen nebo aniž by došlo k upuštění od výkonu trestu nebo povolení splátek, může soud podle § 344 odst. 3 tr. řádu nařídit výkon náhradního trestu nebo jeho poměrné

³¹³ ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 253.

³¹⁴ Tamtéž, s. 260.

části. Další podmínkou pro nařízení náhradního trestu je to, že je zjevné, že by výkon trestu mohl být zmařen. Hodnocení toho, jestli je zjevné, že by výkon trestu mohl být zmařen, závisí především na jednání odsouzeného. Kupříkladu na základě skutečnosti, že odsouzený nepracuje, ukrývá majetek nebo chce odjet na delší dobu do ciziny, je možné si utvořit názor, že maří výkon trestu.³¹⁵ Nicméně je vždy nezbytné ke každému případu přistupovat zcela individuálně.

Je-li nařízen výkon náhradního trestu nebo jeho poměrné části, je soud zároveň povinen rozhodnout o způsobu jeho výkonu. To znamená, že rozhodne o typu věznice, do které bude odsouzený zařazen.³¹⁶ Odsouzený se může vyhnout výkonu náhradního trestu nebo jeho části, pokud peněžitý dluh nebo jeho část vyrovná. Podle judikatury tak může odvrátit náhradní trest, i když jej již začal vykonávat.³¹⁷ Proti rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu, přeměně nebo nařízení náhradního trestu je přípustná stížnost, která má odkladný účinek.

6.4. Hodnocení

Pro peněžitý trest je charakteristické, že jeho resocializační ani generálně preventivní účinky nejsou příliš výrazné, přesto některé existují.³¹⁸ Výchovně může působit například to, že jedinci, který páchal kriminální činnost ze ziskuchtivosti, bude jeho majetek zmenšen. Nevýhodou je, že tento trest se soustředí pouze na to, aby pachatel zaplatil určitou sumu, ale není s ním dále pracováno. Jistým nedostatkem se proto může jevit fakt, že s tímto trestem nejsou zároveň uloženy některé další povinnosti či omezení, které by pachatele směřovaly k tomu, aby změnil svůj přístup a začal vést řádný život. Jediným preventivním prvkem je tedy hrozba výkonu sekundární sankce, ať již v podobě jiného alternativního trestu nebo nepodmíněného trestu odnětí

³¹⁵ JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 1014.

³¹⁶ SOTOLÁŘ, Alexander; PÚRY, František; ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 347.

³¹⁷ JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 1014. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 29.05.1999, sp.zn. 11 To 86/99, uveřejněno pod pořadovým číslem 25/2000.

³¹⁸ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, s. 137.

svobody.³¹⁹

Dnes je peněžitý trest využíván zejména jako trestní sankce u méně závažné trestné činnosti, avšak je použitelný i pro středně závažné trestné činy.³²⁰ Ovšem vzhledem k nižšímu generálně preventivnímu účinku ho není vhodné ukládat za závažnou trestnou činnost.³²¹ Bývá ukládán především za trestné činy majetkové nebo hospodářské povahy, kdy se pachatel snažil získat majetkový prospěch. Dále je vhodné ukládat peněžitý trest za delikty, které svědčí o pachatelově neúctě k cizímu majetku, jakými jsou kupříkladu různé projevy vandalismu. Peněžitý trest může být aplikován i v případech, kdy je nutné odčerpat majetek pachatele proto, aby mu byla znemožněna další trestná činnost.³²² Nicméně peněžitý trest lze ukládat i v jiných případech. V zahraničí je uvedený trest v porovnání s Českou republikou ukládán mnohem častěji.³²³ Z tohoto důvodu se domnívám, že potenciál peněžitého trestu není českými soudy zatím plně využit, a to i přes to, že má jakožto alternativa k nepodmíněnému trestu i své přednosti.

Výhodou peněžitého trestu je to, že ačkoliv do jisté míry omezuje pachatele trestného činu, nečiní tak ani zdaleka v takové míře jako nepodmíněný trest odnětí svobody. V případě, že peněžitý trest nahrazuje nepodmíněný trest, odsouzený je ponechán na svobodě, nejsou přetřhány jeho rodinné, pracovní a další sociální vazby. Nadto nedochází k negativnímu ovlivnění ze strany „zkušených zločinců“. Pro pachatele je také přínosné to, že tento trest nemá výrazné stigmatizující účinky, protože na rozdíl od jiných trestů je poměrně anonymní.³²⁴ Kladem je rovněž to, že alespoň v případě nedbalostních přečinů nastává fikce neodsouzení, což může mít pro pachatele a jeho budoucí život zcela zásadní význam.

Nespornou předností tohoto trestu je i skutečnost, že stát ušetří finanční prostředky, protože, jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, výkon

³¹⁹ VANDUCHOVÁ, Marie. Peněžitý trest - praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody? In *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 424. ŠČERBA, Filip: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 247.

³²⁰ VANDUCHOVÁ, Marie. Peněžitý trest - praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody? In *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 424.

³²¹ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009, s. 137.

³²² ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 886.

³²³ V roce 2012 byl peněžitý trest okresními soudy uložen pouze v 2 893 případech, ačkoliv celkový počet trestních věcí byl 80 580. *Justice.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-10-05]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>.

³²⁴ VANDUCHOVÁ, Marie. Peněžitý trest - praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody? In *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 424.

nepodmíněného trestu odnětí svobody je pro státní rozpočet velice nákladný. V porovnání s některými dalšími alternativními tresty není ani třeba vynakládat prostředky na výkon činnosti Probační a mediační služby, protože zde není stanoven dohled ani kontrola. Ačkoliv jsou s výkonem peněžitého trestu spojeny jisté výdaje na administrativu a správu vybraného dluhu, v porovnání s náklady na trest odnětí svobody se zdaleka nejedná o tak vysokou částku. Stát dokonce finanční prostředky získá, protože částky peněžitého trestu připadají právě státní pokladně.³²⁵

Peněžitému trestu může být naopak někdy vyčítáno to, že nezpůsobuje stejnou újmu všem pachatelům. Například student bude ve většině případů pociťovat trest ve výši 50 000 Kč jinak než občan s průměrným či nadprůměrným platem. Obecně lze říci, že peněžitý trest způsobuje chudým či chudším lidem větší újmu než lidem s lepšími majetkovými poměry. Problém s různým účinkem peněžitého trestu na různé osoby je do jisté míry eliminován tím, že se při jeho ukládání přihlíží k majetkovým poměrům pachatele.³²⁶

Někteří autoři jako určité negativum peněžitého trestu zmiňují také to, že nezpůsobuje újmu pouze odsouzenému, ale i členům jeho domácnosti nebo rodině, protože tím dochází k odčerpání finančních prostředků například na výživu nezletilých dětí. Tento názor může být poměrně snadno vyvrácen tvrzením, že každý trest nějakým způsobem tyto osoby omezuje nebo jim způsobuje jinou újmu. Jistou nevýhodou se jeví i to, že peněžitý trest může odčerpat finanční prostředky, které by jinak putovaly na náhradu škody poškozenému; česká právní úprava, ale i zkoumané zahraniční úpravy, se však snaží o to, aby tomu tak nebylo.³²⁷ Za další nedostatek peněžitého trestu je považována možnost, že peněžitý trest zaplatí za pachatele někdo jiný. Pachateli pak není – kromě samotného odsouzení – způsobena žádná újma. Nicméně někteří odborníci, kupříkladu Vanduchová, považují peněžitý trest i přes všechny uvedené stinné stránky za přínosný.³²⁸ Osobně se s tímto názorem zcela ztotožňuji.

³²⁵ VANDUCHOVÁ, Marie. Peněžitý trest - praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody? In *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 431.

³²⁶ EASTON, Susan; PIPER, Christine: *Sentencing and Punishment. The Quest for Justice*. 3rd Ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 209.

³²⁷ VANDUCHOVÁ, Marie. Peněžitý trest - praxí nedocenená alternativa trestu odnětí svobody? In *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 430.

³²⁸ Tamtéž, 429-432 s.

Závěr

Problematika alternativních trestů je velice komplikovaná, a proto její úprava neustále prochází různými změnami. Základním účelem této práce bylo analyzovat alternativy k nepodmíněnému trestu se zaměřením na trest domácího vězení, podmíněné odsouzení, včetně podmíněného odsouzení s dohledem, trest obecně prospěšných prací a peněžitý trest. Dále bylo cílem práce zhodnotit právní úpravu uvedených trestů, jakož i to, zda je systém trestů v České republice dostačující. V neposlední řadě bylo také jedním z cílů nalézt způsoby, kterými lze zefektivnit tresty a maximalizovat jejich pozitivní účinky, a to s ohledem na zahraniční úpravu.

Jsem přesvědčena, že vytyčené cíle práce byly v plném rozsahu naplněny. Podle mého názoru je právní úprava trestů v České republice srovnatelná se zkoumanými zahraničními úpravami, avšak dílčí odlišnosti zde existují. Myslím si však, že český systém trestů je zcela dostačující a není třeba jej dále rozšiřovat o instituty, jako jsou například víkendová vězení či semi-detence, která je uplatňována například ve Švýcarsku. Systém trestů v České republice je nastaven tak, aby plně naplnil zásady stanovené v trestním zákoníku z roku 2009.

Dále se domnívám, že jsem v textu odpověděla na výzkumné otázky vytyčené v úvodu této práce. U každého z mnou zkoumaných trestů jsem porovnávala jejich výhody a zápory. Zároveň jsem představila zahraniční studie, které se zabývaly účinky alternativních trestů. Na otázku, zda mohou alternativní tresty vést ke snížení vězeňské populace, je třeba odpovědět, že ano. V některých zemích – například v Německu – došlo při změně právní úpravy trestů ke snížení počtu nepodmíněných trestů. Nicméně v České republice ke snížení počtu vězňů v souvislosti s nově zavedeným trestem domácího vězení nedošlo.

Domácí vězení, které bylo blíže analyzováno ve třetí kapitole této práce, je podle české právní úpravy druhým nejpřísnějším trestem. V České republice jej lze uložit jako alternativu nepodmíněného trestu nebo je možné jej nově využít při přeměně nepodmíněného trestu, kdy se v podstatě jedná o druh podmíněného propuštění z vězení. Právní úprava domácího vězení jakožto alternativy nepodmíněného trestu je podobná právní úpravě zahraniční. Domnívám se, že *de lege ferenda* by bylo vhodné odstranit neslučitelnost domácího vězení a obecně prospěšných prací, tak jako tomu je

kupříkladu v Anglii a Walesu. Zároveň by z důvodu požadavku na určitost sankcí bylo na místě, aby byl jasně určen maximální počet hodin na den, kdy se má odsouzený zdržovat ve svém obydlí. Naopak úprava přeměny nepodmíněného trestu v trest domácího vězení se mi s ohledem na zkoumané zahraniční úpravy jeví jako celkem nestandardní. V České republice je možné podmíněně propustit jedince, který nebyl odsouzen za zvlášť závažný zločin a který dosud nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody, již po vykonání jedné třetiny trestu. Přeměna nepodmíněného trestu v domácí vězení je však možná jen u přečinu. Domnívám se, že by právě v této otázce bylo vhodné zvolit obdobnou úpravu, jaká funguje například na Novém Zélandě, kdy k propuštění do domácího vězení dochází určitý čas před podmíněným propuštěním.

Osobně za největší problém u domácího vězení pokládám to, že pachatelé nejsou elektronicky sledováni. Ačkoliv elektronický monitoring je ve světě naprosto běžnou praxí a české právní předpisy s ním přímo počítají, je jeho zavádění v České republice liknavé. Pouhé namátkové kontroly se již v minulosti několikrát ukázaly jako zcela nedostatečné. V roce 2012 proběhl v České republice úspěšný experiment s elektronickým kontrolním systémem, na jehož základě se připravovala veřejná zakázka na monitorovací zařízení pro odsouzené. Podle mého názoru bylo zásadní chybou, že elektronický monitoring nebyl zaveden souběžně s tímto trestem. Kromě jiného to mohlo vést k tomu, že soudci, tedy osoby, jež tento trest ukládají, nemuseli vždy chovat k trestu domácího vězení přílišnou důvěru.

V kapitole čtvrté byla rozebrána povaha podmíněného odsouzení a jeho právní úprava v České republice. Podmíněné odsouzení má v českém prostředí dlouhou tradici a jeho úprava se zásadním způsobem nemění; to dle mého názoru svědčí o tom, že tato právní úprava je relativně kvalitní. Jistou změnou ale bylo zakotvení podmíněného odsouzení s dohledem, jež je určeno pachatelům, kteří potřebují větší kontrolu nebo pomoc. Nicméně v účinné právní úpravě jsou podmínky pro uložení obou typů podmíněného odsouzení v zásadě shodné. Jsem přesvědčena, že by účinné právní úpravě prospělo, kdyby bylo v zákoně výslovně určeno, v kterých případech je nutné stanovit nad odsouzeným dohled. Kritériem by mohlo být například to, zda již byl pachatel v minulosti odsouzen za úmyslný trestný čin. V ostatních případech by bylo rozhodnutí o stanovení dohledu nad odsouzeným pouze fakultativní. S přihlédnutím k právní úpravě v cizině bych dále *de lege ferenda* navrhovala zrušit zákaz kumulace

podmíněného odsouzení a obecně prospěšných prací, protože by to mohlo přispět ke zvýšení pozitivních účinků podmíněného odsouzení.

V kapitole páté byla pozornost věnována obecně prospěšným pracím. V dané problematice považuji za jistý nedostatek to, že není možné uložit vedle sebe obecně prospěšné práce a domácí vězení. Tyto tresty jsou zcela odlišné a navíc každý z nich plní jinou funkci. Proto zde není důvod, aby je nebylo možné kumulovat. *De lege ferenda* by bylo na místě zauvažovat také nad tím, zda koncept přeměny obecně prospěšných prací, který se užívá i jinde ve světě, je optimální. Domnívám se, že přeměněných 300 hodin obecně prospěšných prací nemusí odpovídat závažnosti trestného činu. Ve zkoumaných zahraničních právních úpravách se trest obecně prospěšných prací spíše ruší a ukládá se trest zcela nový. Osobně jako nedostatek právní úpravy hodnotím to, že lze při nesplnění podmínek trestu přeměnit obecně prospěšné práce v peněžitý trest, jenž je podle systematiky v § 52 tr. zákoníku trestem mírnějším. Domnívám se, že tato právní úprava nemotivuje odsouzeného k tomu, aby trest vykonal. Dokonce se mi nejeví ani vhodné ukládat méně citelný trest tam, kde byl původně z nějakého důvodu zvolen trest přísnější.

Předmětem poslední kapitoly je peněžitý trest, který je v jiných zemích skutečně hojně využívanou sankcí. Ačkoliv je jeho výše v České republice poměrně vysoká, a to i ve srovnání s výší peněžitého trestu v jiných státech, domnívám se, že je tato úprava správná a odpovídá i tomu, že peněžitý trest lze užít též vedle nepodmíněného trestu. Pozitivně lze hodnotit též možnost platit peněžitý trest ve splátkách. Za jistou nevýhodu lze ovšem označit to, že nelze uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, přestože tato opatření cílí na to, aby byly odstraněny kriminogenní faktory. Poněkud zdoluhavé může být to, že peněžitý trest musí být nejprve vymáhán. Tato úprava však není v porovnání se zahraničím ojedinělá. Jako významnou hodnotím novelu trestního zákona z roku 2012, podle které již není náhradní nepodmíněný trest za nezaplacení peněžitého trestu jedinou sekundární sankcí. Účinná právní úprava umožňuje soudu také přeměnit peněžitý trest v domácí vězení nebo v trest obecně prospěšných prací, čímž mohou být eliminovány některé případy výkonu náhradního trestu. Ze statistického hlediska není peněžitý trest ukládán příliš často; proto se domnívám, že tato novela příliš neovlivní počet nařízených náhradních trestů. V zásadě ale nemám větších výtek k právní úpravě peněžitého trestu a jsem přesvědčena, že by měl být ukládán častěji.

Právní úprava trestů je skutečně velmi důležitou otázkou. Nicméně samotná právní úprava nestačí. Domnívám se, že jedním z klíčových momentů je volba trestu. V mnohých případech bude vzhledem k závažnosti činu nepodmíněný trest a izolace pachatele jedinou možností, jak ochránit společnost. Ve většině případů však mohou postačovat alternativní tresty. Soudy by měly dbát na to, aby byl uložen skutečně přiměřený trest. Zároveň je nutné, aby byly alternativní tresty uplatňovány v co největší možné míře. V České republice se tresty ukládají s ohledem na povahu a závažnost trestného činu, ale i vzhledem k osobě a poměrům pachatele. Jsem přesvědčena, že by bylo prospěšné, kdyby Probační a mediační služba zpracovávala posudek o tom, který trest je pro daného pachatele tím nejvhodnějším. Tento posudek by mohl pomoci soudu při rozhodování o trestu. K tomu by ovšem bylo nutné finančně a personálně podpořit Probační a mediační službu, aby byla schopna tuto práci důsledně vykonávat.

Taktéž při výkonu alternativních trestů, zvláště u těch, kde je nutná kontrola jejich výkonu, by se posílená Probační a mediační služba značně uplatnila. Na druhou stranu se ovšem domnívám, že se česká trestní politika až příliš zaměřuje na problém přeplněnosti věznic, nikoliv na prevenci nebo na následnou pomoc odsouzeným po vykonání trestu. Nadto podle mého názoru zákonodárci České republiky řeší tento problém téměř výhradně tím, že novelizují právní úpravu sankcí, jak o tom svědčí kupříkladu zákony č. 330/2011 Sb. a 390/2012 Sb., avšak neprovádí hlubší analýzu zkoumané problematiky.

Na závěr bych ráda zdůraznila, že jedním z důvodů rozvoje alternativních trestů byl celosvětově vysoký počet vězňů a snaha o humanizaci trestů. Nicméně přestože dnes existuje dostačující a relativně dobře upravený a vyvážený systém trestů, index vězeňské populace v České republice, ale i v jiných státech, neustále stoupá. Trestní politika by se měla proto zaměřit také na jiné kroky než jen na rozvoj a úpravu alternativních trestů. Domnívám se, že není třeba, aby byl nepodmíněný trest stanoven u každého trestného činu, který je uveden v trestním zákoníku. Mnohdy se jedná o trestné činy, které nejsou společensky příliš nebezpečné, jako tomu je například u přečinu pomluvy, a přesto za ně lze teoreticky uložit nepodmíněný trest. Z tohoto důvodu bych se přikláněla k tomu, aby nebyl nepodmíněný trest univerzálním trestem za všechny trestné činy, ale aby byl stanoven pouze v případech, kdy je skutečně přiměřeným trestem nutným k ochraně společnosti.

Použitá literatura

Právní předpisy

- Austrálie, Nový Jižní Wales. Zákon č. 92 ze dne 8. prosince 1999. Crimes (Sentencing Procedure) Act 1999, ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 2013-02-23]. Dostupné také z: <http://www.legislation.nsw.gov.au/viewtop/inforce/act+92+1999+cd+0+N>.
- Austrálie, Victoria. Zákon č. 49 ze dne 25. června 1991. Sentencing Act 1991, ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 2013-03-08]. Dostupné také z: [http://www.legislation.vic.gov.au/Domino/Web_Notes/LDMS/LTOObject_Store/LTObjSt7.nsf/DDE300B846EED9C7CA257616000A3571/C68FF3BF6C14E5D3CA257AFE0000D538/\\$FILE/91-49aa142%20authorised.pdf](http://www.legislation.vic.gov.au/Domino/Web_Notes/LDMS/LTOObject_Store/LTObjSt7.nsf/DDE300B846EED9C7CA257616000A3571/C68FF3BF6C14E5D3CA257AFE0000D538/$FILE/91-49aa142%20authorised.pdf).
- Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb., změna trestního zákoníku a trestního řádu.
- Irská republika. Zákon č. 23 ze dne 13. července 1983 Criminal Justice (Community Service) Act 1983, ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 2013-02-23]. Dostupné také z: <http://www.irishstatutebook.ie/1983/en/act/pub/0023/print.html>.
- Irská republika. Zákon č. 24 ze dne 2. srpna 2011 Criminal Justice (Community Service) (Amendment) Act 2011, ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 2013-02-24]. Dostupné také z: <http://www.irishstatutebook.ie/2011/en/act/pub/0024/print.html>.
- Irská republika. Zákon č. 26 ze dne 16. července 2006 Criminal Justice Act 2006, ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 2013-02-14]. Dostupné také z: <http://www.irishstatutebook.ie/2006/en/act/pub/0026/index.html>.
- Irská republika. Zákon č. 8 ze dne 31. května 2010 Fines Act 2010, ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 2013-03-08]. Dostupné také z: <http://www.irishstatutebook.ie/2010/en/act/pub/0008/print.html#sec14>.
- Organizace Spojených národů. Dokument OSN č. A/RES/45/110 ze dne 14. prosince 1990. Standardní minimální pravidla pro opatření nespojená s odnětím svobody, ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 2013-02-09]. Dostupné také z: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/tokyorules.pdf>.

- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících č. 209/1992 Sb.
- Švýcarská konfederace. Zákon č. 311.0 ze dne 21. prosince 1937. Schweizerisches Strafgesetzbuch , ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z www: http://www.admin.ch/ch/e/rs/311_0/a77b.html.
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.
- Velká Británie, Anglie a Wales. Zákon č. 44 ze dne 20. listopadu 2003. Criminal Justice Act 2003, ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 2013-03-01]. Dostupné také z: www.westlaw.com.
- Velká Británie, Severní Irsko. Podzákoný právní předpis ze dne 19. února 1996 č. 3160 (N.I. 24). The Criminal Justice (Northern Ireland) Order 1996, ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 2013-03-01]. Dostupné také z: <http://www.legislation.gov.uk/nisi/1996/3160>.
- Velká Británie, Severní Irsko. Podzákoný právní předpis ze dne 7. května č. 1216 (N.I. 1). The Criminal Justice (Northern Ireland) Order 2008, ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 2013-02-01]. Dostupné také z: http://www.legislation.gov.uk/nisi/2008/1216/pdfs/uksi_20081216_en.pdf.
- Velká Británie, Skotsko. Zákon ze dne 8. listopadu 1995. The Criminal Procedure (Scotland) Act 1995, ve znění pozdějších předpisů [online]. [cit. 2013-03-01]. Dostupné také z: www.westlaw.com.
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

Komentáře zákonů

- JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011.
- ŠÁMAL, Pavel a kol.: *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1 až 139). Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012.

Učebnice a monografie

- ASHWORTH, Andrew: *Sentencing and Criminal Justice*. 5th Ed. New York: Cambridge University Press, 2010.
- BAYENS, Gerald; SMYKLA, John Ortiz: *Probation, Parole and Community-based Corrections: Supervision, Treatment and Evidence-Based Practices*. New York: McGraw-Hill, 2013.
- EASTON, Susan, PIPER; Christine: *Sentencing and punishment. The Quest for justice*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2012.
- JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009.
- JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011.
- JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013.
- KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002.
- KLEIN, Andrew: *Alternative Sentencing, intermediate sanctions and probation*. 2nd ed. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 1997.
- KRATOCHVÍL, Vladimír a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.
- KUČHTA, Josef; VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005.
- MCCARTHY, Belinda; MCCARTHY, Bernard; LEONE, Matthew: *Community Based Corrections*. 4th Ed. Belmont, CA: Wadsworth, 2001.
- MEZNÍK, Jiří; KALVODOVÁ, Věra; KUČHTA, Josef: *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995.
- NAVRÁTILOVÁ, Jana: *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2009.

- NOVOTNÝ, Oto; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2010.
- NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef a kol.: *Kriminologie*. 2. vydání. Praha: ASPI, 2004.
- RAYNOR, Peter; VANSTONE, Maurice: *Understanding community penalties. Probation, policy and social change*. Buckingham: Open University Press, 2002.
- SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; VANDUCHOVÁ, Marie: *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009.
- SOTOLÁŘ, Alexander; PÚRY, František; ŠÁMAL, Pavel: *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000.
- ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011.
- VLČEK, Eduard: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova Univerzita, 2004.
- ZEDNER, Lucia: *Criminal Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. 1. vydání. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003.

Sborníky

- VANDUCHOVÁ, Marie; GRIVNA, Tomáš (eds.). *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. 1. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008.
- VANDUCHOVÁ, Marie; HOŘÁK Jaromír a kol. *Na křižovatkách práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011.

Články v časopisech

- BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací – aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*. 2006, č. 5.
- BOUFFARD, Jeffrey A; MIFTIC, Lisa R. The effectiveness of Community Service Compared to Low-Level Offenders. *The Prison Journal*. 2007, č. 2.
- BOURKE, John. Community Service in Northern Ireland. *Irish Probation Journal* [online]. 2007, č. 1 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: <http://www.probation.ie/pws/websitepublishingdec09.nsf/AttachmentsByTitle/IPJ+2>

007+-

+Community+Service+in+Northern+Ireland,+JOHN+BOURKE/\$FILE/2007+-
+Community+Service+in+Northern+Ireland,+JOHN+BOURKE.pdf.

- BURREL, William D.; GABLE, Robert S. From B.F.Skinner to Spiderman to Martha Stewart: The Past, Present and Future of Electronic Monitoring of Offenders. *Journal of Offender Rehabilitation*. 2008, č. 3-4.
- DRAŠTÍK, Antonín; HASCH, Karel. Ještě k výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*. 1999, č. 5.
- DRAŠTÍK, Antonín; HASCH, Karel; KABÁTOVÁ, Ivana. K výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*. 1999, č. 4.
- GIBBS, Anita; KING, Denise. Home detention with electronic monitoring: The New Zealand experience. *Criminal Justice*. 2003, č. 2.
- GIBBS, Anita; KING, Denise. Is home detention in New Zealand disadvantaging women and children? *The Journal of Community and Criminal Justice*. 2003, č. 2.
- GIBBS, Anita; KING, Denise. The Electronic Ball and Chain? The Operation and Impact of Home Detention with Electronic Monitoring in New Zealand. *The Australian and New Zealand Journal of Criminology*. 2003, č. 1.
- HÁKOVÁ, Lucie; KOTULAN, Petr; ROZUM, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*. 2005, č. 4.
- HANÁK, Václav. Sazba trestu obecně prospěšných prací a jeho přeměna v trest odnětí svobody. *Právní praxe*. 1998, č. 4.
- HOŘÁK, Jaromír. Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených. *Trestní právo*. 2005, č. 12.
- JANDA, Pavel; KOTULÁN, Petr; MAREŠOVÁ, Alena; ROZUM, Jan. K problematice alternativních trestů. *České vězeňství*. 1994, č. 3.
- KARABEC, Zdeněk; ROZUM, Jan. K problematice souhlasu pachatele s uložením trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*. 1998, č. 4.
- KRAHL, Matthias. Elektronicky hlídané domácí vězení. *Právní rozhledy*. 1998, č. 5.
- KRÁL, Vladimír. Domácí vězení – další alternativní trest? *Trestněprávní revue*. 2007, č. 8.
- KREJČIŘÍKOVÁ, Kateřina. Nový trest (trestní opatření) domácího vězení. *Státní zastupitelství*. 2009, č. 10.

- KYSELA, Karel; VOLEVECKÝ, Petr. Trest domácího vězení. *Trestní právo*. 2011, č. 7-8.
- MARKLUND, Fredrik; HOLMBERG, Stina. Effect on early release from prison using electronic tagging in Sweden. *Journal of Experimental Criminology*. 2009, č. 1.
- NAVRÁTILOVÁ, Jana. Trest domácího vězení. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10.
- POLMOVÁ, Olga. K jednomu z problémů trestu obecně prospěšných prací. *Trestněprávní revue*. 2008, č. 3.
- RENZEMA, Marc; MAYO-WILSON, Evan. Can electronic monitoring reduce crime for moderate to high-risk offenders?. *Journal of Experimental Criminology* [online]. 2005, č. 2 [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.correcttechllc.com/articles/14.pdf>.
- RIZMAN, Stanislav; SOTOLÁŘ, Alexander; ŠÁMAL, Pavel. K problematice alternativních trestů. *Trestní právo*. 1997, č. 7-8.
- SMITH, Russell; BLACK, Matt. Electronic Monitoring in the Criminal Justice System. *Australian Institute of Criminology* [online]. 2003, č. 254 [cit. 2013-03-03]. Dostupné z: <http://www.aic.gov.au/documents/4/6/9/%7b469CBBD4-B204-4F5E-8C73-B9B47C707F05%7dtandi254.pdf>.
- SOUKUP, Pavel. Peněžitý trest. *Trestní právo*. 2007, č. 9.
- SPAANS, E.C. Community service in the Netherlands: its effects on recidivism and net-widening. *International Criminal Justice Review*. 1998, č. 8.
- STAPLES, William G.; DECKER, Stephanie K. Between the 'Home' and 'Institutional' Worlds: Tensions and Contradictions in the Practice of House Arrest. *Critical Criminology*. 2010, č. 1.
- SUCHÝ, Oldřich; VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*. 1996, č. 4.
- ŠČERBA, Filip. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10.
- ŠČERBA, Filip. Probace a její projevy v českém trestním právu. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 10.
- ŠČERBA, Filip. Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 1.

- TOBIÁŠOVÁ, Lýdia. Domáce väzenie – nový trest v rekodifikovanom Trestnom zákone. *Justičná revue*. 2006, č. 19.
- TONRY, Michael. Intermediate Sanctions in Sentencing Guidelines. *National Institute of Justice* [online]. 1997 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles/165043.pdf>.
- TONRY, Michael. The Functions Of Sentencing And Sentencing Reform. *Stanford Law Review* [online]. 2005, č. 37 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z: <http://www.stanfordlawreview.org/sites/default/files/articles/Tonry.pdf>.
- URBÁNEK, Jindřich. Trest obecně prospěšných prací v Nizozemském království a v České republice. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 7.
- VAN KALMTHOUT, Anton M.; OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka: Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*. 1997, č. 12.
- VAN ZYL SMIT, Dirk. *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění* [online]. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010 [cit. 2012-02-26]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/368.pdf>.
- VANDUCHOVÁ, Marie. O systému trestů. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2006, č. 4.
- VANTUCH, Pavel: Podmíněné propuštění z výkonu trestu a možnosti řešení přeplněnosti věznic. *Trestní právo*. 2012, č. 1.
- ZEDLEWSKI, Edwin. Alternatives to Custodial Supervision: The Day Fine. *National Institute of Justice* [online]. 2010, April [cit. 2013-15-03]. Dostupné z: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/230401.pdf>.
- ZEZULOVÁ, Jana; KABÁTOVÁ, Ivana. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*. 1997, č. 6.
- ŽATECKÁ, Eva; FRYŠTÁK, Marek. Trest obecně prospěšných prací z pohledu nového trestního zákoníku a případných změn dalších souvisejících předpisů. *Trestní právo*. 2007, č. 9.

Judikatura

- Rozhodnutí Krajského soudu v Bratislavě ze dne 10.09.1951, sp.zn. 6 Tk 402/51, uveřejněno pod číslem 8/1953.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31.03.1964, sp. zn. 7 Tz 20/64, uveřejněno pod číslem 32/1964.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17.02.1977, sp.zn. 2 Tzf 3/76, uveřejněno pod číslem 22/77 – II.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2003, sp. zn. 4 Tz 16/2003 (2/05 – I.).
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18.03.2009, sp. zn. 4 Tz 6/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2007, sp. zn. 4 Tz 34/2007 (9/08).
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23.10.1998, sp. zn. 7 Tz 138/1998.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2007, sp. zn. 4 Tz 33/2007 (23/08).
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2007, sp. zn. 8 Tdo 872/2007 (42/08 – III.).
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2007, sp. zn. 8 Tdo 872/2007 (42/08 – II.).

Elektronické zdroje

- ARMSTRONG, Sarah; MCIVOR, Gill; MCNEILL, Fergus; MCGUINNESS, Paul. International Evidence Review of Conditional (Suspended) Sentences. In: *The Scottish Crime & Justice Research* [online]. 2013 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: <http://www.sccjr.ac.uk/wp-content/uploads/2013/01/Conditional-Sentences-FINAL-january-2013.pdf>.
- *Department of Corrections: Community work* [online]. [cit. 2013-23-06]. Dostupné z: http://www.corrections.govt.nz/working_with_offenders/community_sentences/sentences_and_orders/community_work.html.
- *Department of Corrections: Home Detention* [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.corrections.govt.nz/community-assistance/corrections-in-the-community/home-detention.html>.
- *Department of Corrections: Johnson County Department Of Corrections House Arrest Rules* [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupné z: <http://corrections.jocogov.org/adult/documents/House%20Arrest%20Rules.pdf>.

- Handbook on Restorative justice programmes. *United Nations Office on Drugs and Crime* [online]. 2006 [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/06-56290_Ebook.pdf.
- *International Centre for Prison Studies* [online]. 2013 [cit. 2013-06-15]. Dostupné z: http://www.prisonstudies.org/info/worldbrief/wpb_austrates.php?code=6.
- *International Centre for Prison Studies: World Prison Brief* [online]. 2013 [cit. 2013-08-02]. Dostupné z: http://www.prisonstudies.org/info/worldbrief/wpb_stats.php?area=all&category=wb_poprate.
- *International Centre for Prison Studies: World Prison Brief* [online]. 2013 [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: http://www.prisonstudies.org/info/worldbrief/wpb_country.php?country=133%3E.
- *Irish Penal Reform Trust* [online]. 2011 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice/newsroom/criminal/opinion/files/110510/ie_irish_penal_reform_trust_iprt_response_en.pdf.
- *Irish Penal Reform Trust: Community Sanctions* [online]. 2010 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: http://www.iprt.ie/files/IPRT_Position_Paper_8_-_Community_Sanctions.pdf.
- *Justice: Home detention curfew* [online]. 2012 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: <http://www.justice.gov.uk/offenders/before-after-release/home-detention-curfew>
- *Justice.cz* [online]. 2013 [cit. 2013-10-05]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>.
- *Portál justice*. [online]. [cit. 2012-10-01]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/Uvod/Uvod.aspx>.
- Prison Reform and Alternatives to Imprisonment. In: *United Nations Office on Drugs and Crime* [online]. 2011 [cit. 2013-02-09]. Dostupné z: http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UNODC_Prison_reform_concept_note.pdf.
- *Probační a mediační služba České republiky: Zkušební provoz elektronického monitoringu...* [online]. 2012 [cit. 2013-02-01]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/scripts/aktuality_detail.php?IDA=509.

- *Sentencing Council* [online]. [cit. 2013-09-03]. Dostupné z: <http://sentencingcouncil.judiciary.gov.uk/sentencing/fines.htm>.
- SEYMOUR, Mairéad. Alternatives To Custody. *Business in the Community* [online]. 2006 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: http://www.iprt.ie/files/alts_to_custody_report.pdf.
- *The Scottish Government: Community Payback Orders* [online]. [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.scotland.gov.uk/Topics/Justice/public-safety/offender-management/CPO>.
- *The Scottish Government: Restriction of Liberty Orders (tagging)* [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupné z: <http://www.scotland.gov.uk/Topics/Justice/public-safety/offender-management/offender/community/examples/6825>.
- *The Scottish Prison Service: Home Detention Curfew HDC* [online]. 2013 [cit. 2013-02-14]. Dostupné z: <http://www.sps.gov.uk/Prisons/HomeDetentionCurfewHDC.aspx>.
- *Vězeňská služba České republiky: Rychlá fakta* [online]. 2012 [cit. 2012-11-02]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>.
- *Vězeňská služba České republiky: Rychlá fakta* [online]. 2012 [cit. 2013-02-08]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>.
- *Vězeňská služba České republiky: Statistické ročenky*. [online]. [cit. 2012-10-01]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>.

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje alternativám nepodmíněného trestu odnětí svobody, přičemž se zaměřuje především na domácí vězení, podmíněné odsouzení, ale i obecně prospěšné práce či peněžitý trest, protože se celosvětově jedná o nejužívanější alternativy k nepodmíněnému trestu. Cílem práce je analyzovat právní úpravu v České republice a stručně čtenáře seznámit s právní úpravou v zahraničí. Diplomová práce se rovněž zaměřuje na hledání výhod a nevýhod zkoumaných trestů, zejména s ohledem na jejich nápravné účinky. Zároveň práce seznamuje čtenáře s návrhy možných změn právní úpravy, které by mohly být přínosné. Samotná práce se skládá z úvodu, šesti kapitol a závěru.

První dvě kapitoly jsou pojímány jako úvodní, které představují základní terminologii důležitou pro následující kapitoly. V první kapitole je rozebrán pojem trestu, jeho účel a možné účinky. Zároveň je zde představen koncept restorativní justice, který nabízí další možný způsob, jakým lze reagovat na páchání trestné činnosti.

Druhá kapitola se věnuje alternativám k nepodmíněnému trestu. Z tohoto důvodu jsou zde rozebrány negativní aspekty, které souvisejí s umístěním pachatele do věznice. Dále je v této kapitole vymezen pojem alternativních opatření. Text se také zaměřuje na sankce v českém trestním právu a na zásady při jejich ukládání. V neposlední řadě jsou zde rozebrána alternativní opatření v české právní úpravě.

Třetí kapitola pojednává o domácím vězení, které spočívá v povinnosti odsouzeného setrvat po stanovenou dobu na určeném místě. Nejprve jsou definovány důležité pojmy, poté je představena právní úprava v některých angloamerických zemích. Následuje hmotněprávní a procesní úprava trestu v České republice, přičemž v závěru jsou zhodnoceny přednosti a nedostatky tohoto trestu.

Kapitola čtvrtá se zaměřuje na podmíněné odsouzení, jehož podstata tkví v tom, že je obviněnému uložen trest odnětí svobody, který je následně podmíněně odložen. Úvodní část této kapitoly opět představuje užívanou terminologii a v krátkosti zmiňuje podmíněné odsouzení i institut probace v zahraničí. Text se dále zabývá právní úpravou zakotvenou v trestním zákoníku a v trestním řádě. V neposlední řadě lze v této kapitole nalézt kladné i stinné stránky podmíněného odsouzení.

Předmětem páté kapitoly je trest obecně prospěšných prací, jenž spočívá v povinnosti odsouzeného bezplatně vykonat určitý počet hodin pro společensky

užitečné účely. Na počátku kapitoly je vysvětlen pojem obecně prospěšných prací, přičemž je zároveň nastíněna zahraniční právní úprava. Na tuto část pak navazuje hmotněprávní i procesní úprava v České republice s tím, že v závěru jsou rozebrány klady a zápory tohoto trestu.

Šestá kapitola se zabývá peněžitým trestem, který je jednou z možných majetkových sankcí ukládaných v České republice. Rovněž tato kapitola se nejprve věnuje obecným pojmům i právní úpravě v zahraničí, přičemž jádrem této kapitoly je analýza právní úpravy v České republice. Nakonec jsou vymezeny pozitivní a negativní aspekty toho trestu.

V závěru práce je vysloven názor, že se autorce podařilo naplnit cíle práce. Autorka nejenže seznámila čtenáře s právní úpravou vybraných trestů, ale i navrhla, jakým způsobem by se mohla účinná úprava vylepšit. Zároveň lze v práci nalézt hodnocení vybraných alternativních trestů.

Abstract

The Master's thesis provides a comprehensive analysis of possible alternatives to imprisonment. It is indisputable that incarceration is the most severe penalty that can be applied to law-breakers in the Czech Republic. To use this punitive measure in cases where it might not be appropriate would be in breach of humanitarian principles and of proportionality. For this reason, it is incumbent on states to reflect on how their correctional system might be improved. The main aim of this Master's degree thesis is to examine non-custodial sentences in the Czech Republic and briefly compare them to those in operation in other countries. It also analyses whether the Czech correctional system is satisfactory. The author explores the question of whether an improvement in this area of the penal system would result in a corresponding reduction in the prison-rate. The text focuses on house-arrest, community service orders, suspended sentences, and fines, since they are the most common non-custodial sanctions. The thesis is composed of an introduction, six chapters and a conclusion. The initial two chapters are introductory and define the basic terminology used in the text.

The first chapter, which considers the concept of punishment, is subdivided into four parts. Firstly, it describes what punishment actually is and explains that this is a legal consequence of a crime committed which is intended to inflict pain on the wrongdoer. The next section looks at the rationale underlying the justification of punishment in terms of both retributivism, which justifies punishment as a tool that simply repays the wrongdoer for his or her misdeed, and utilitarianism which sees the objective of punishment as the protection of society. The third part of the chapter concentrates on the main functions of punishment – retribution, deterrence, rehabilitation, compensation and isolation of the convicted perpetrator of a crime. The last part then deals with the notion of restorative justice, which provides a different approach to crime than classical retributive justice.

The purpose of Chapter Two is to evaluate alternative measures in general. After first discussing incarceration and the negative effects this has on the condemned individual and on the wider society, the chapter continues by sketching the development of other options. In so doing, the range of judicial choices available where a custodial sentence is not deemed necessary is reviewed, and the chapter concludes by detailing

various schemes that have sought to modify rather than replace imprisonment. This chapter goes on to describe the sanctions in the Czech Republic. In addition, the leading principles which apply to the practice of chastisement in the Czech lands are enumerated. This is followed by an analysis of alternatives measures in operation in the state.

Chapter three addresses the issue of house-arrest, a system whereby the person convicted is confined to a specific place for a certain period of time. The chapter is divided into four sections. The first is introductory and, as well as defining basic terminology, looks at how house-arrest is carried out in the United States of America, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and in New Zealand. The next two parts focus on the legal framework for this measure in the Czech Republic and how this might be amended, where appropriate, and brought into line with prevailing practice in the English-speaking countries mentioned. The chapter closes with a discussion of the merits and demerits of the legislation currently enacted and of house-arrest in general.

The fourth chapter is mainly concerned with the issue of suspended sentence orders. A suspended sentence is one that will not be executed as long as the offender fulfils a specified set of conditions. This chapter, too, consists of four parts. Firstly, it explains the basic terminology and then outlines the use of probation and suspended sentences in the United States of America, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, the Republic of Ireland, and the State of Victoria in Australia. Furthermore, the text provides an analysis of Czech substantive and procedural law and suggests some changes that might be made to improve legislation in this area. Part four of the chapter analyses the benefits that would be derived as a result.

Chapter five looks at community service orders, a punitive arrangement which involves the performance of unpaid work for a prescribed number of hours. In like manner, this Chapter falls into four parts. Part one provides an introduction to the topic and examines the implementation of community service in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, the Republic of Ireland, New South Wales in Australia, and also in New Zealand. Parts two and three look at similar measures in the Czech Republic and propose some changes that might be looked at favourably when

Czech legislation in the area is compared with foreign law. Part four summarizes the advantages and disadvantages of community service.

Chapter six examines the imposition of fines, a financial penalty that is employed in the Czech Republic. Again, the chapter consists of four parts, with Part One elucidating the terminology and illustrating how the system operates in Germany, the Republic of Ireland, and the United Kingdom. The second and third part concentrate on Czech substantive and procedural law and suggest some changes. The last part of this chapter deals with some problems that can arise when fines are inflicted.

The final section of the thesis is devoted to the drawing of appropriate conclusions. In so doing, the main aim of the thesis has been accomplished - the author has analysed the practice of non-custodial sentences and how Czech usage compares to that in other countries. She has also demonstrated that the correctional system in operation in the Czech Republic is adequate. Nevertheless, the author suggests some minor amendments that might be made to the legislation in the area. A case in point would be the author's recommendation that the stipulation of the incompatibility of suspended-sentence orders, community service orders, and house-arrest be revoked. The author also concludes that a high prison-rate cannot be changed merely by improving the correctional system.

Název v angličtině

Alternatives to unconditional imprisonment

Klíčová slova

Alternativní tresty, domácí vězení, obecně prospěšné práce.

Key words

Alternative sanctions, house-arrest, community service.

Seznam zkratk

OSN	Organizace spojených národů
Tr. řád	Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
Tr. zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
USA	Spojené státy americké
Vyhláška	Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení, ve znění pozdějších předpisů.